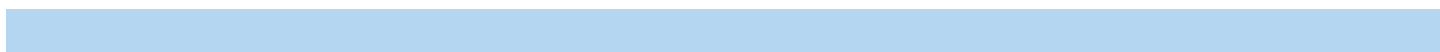

P E N S I O E N F O N D S
C A M P I N A

JAARVERSLAG

2022

Stichting Pensioenfonds Campina

Jaarverslag 2022

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. Kerncijfers	4
Pensioen Dashboard	5
2. Profiel van het pensioenfonds	6
2.1 Algemene informatie	6
2.2 Missie, visie, kernwaarden en strategie	6
2.3 Beleid en verantwoording	6
2.4 Pensioenregeling	7
3. Organisatie van het pensioenfonds	8
3.1 Organisatieschema	8
3.2 Governance	8
4. Bestuursverslag	12
4.1 Hoofdpijnen	12
4.2 Regelgeving en overheidsbeleid	14
4.3 Bestuurlijke ontwikkelingen, thema's en belangrijke besluiten	15
4.4 Beheerste en integere bedrijfsvoering	19
5. Beleggingenparagraaf	23
5.1 Beleggingsdoelstelling en beleggingsovertuigingen	23
5.2 Beleggingsbeleid	23
5.3 Strategische beleggingsportefeuille en renteafdekking	24
5.4 Marktontwikkelingen en beleggingsresultaten in 2022	25
5.5 Maatschappelijk verantwoord beleggen	28
6. Financiële paragraaf	31
6.1 Algemeen	31
6.2 Uitvoeringskosten	32
7. Pensioenparagraaf	36
7.1 Status van het pensioenreglement	36
7.2 Kenmerken van de huidige pensioenregeling	36
7.3 Ontwikkeling en samenstelling deelnemersbestand	37
8. Actuariële paragraaf	39
9. Risicoparagraaf	42
10. Toekomstparagraaf	50
11. Jaarrekening	52
Balans per 31 december	52
Staat van baten en lasten	53
Kasstroomoverzicht	54
Toelichting behorende tot de jaarrekening	55
12. Overige gegevens	85
12.1 Actuariële verklaring	85
12.2 Accountant verklaring	87
12.3 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	96
12.4 Verslag van raad van toezicht	97
12.5 Verslag van het verantwoordingsorgaan	99
Bijlage A Personalia	103
Bijlage B Code pensioenfonds	105
Bijlage C Overzicht mutaties in deelnemers over het jaar 2022	107

Voorwoord

Het boekjaar 2022 kan worden gekenmerkt als een turbulent jaar. De Corona pandemie lijkt sinds begin 2022 voorlopig te zijn uitgeraasd, maar op 24 februari werd de wereld echter opgeschrikt door een invasie van Russische troepen in Oekraïne. Dit had enorme gevolgen voor de politieke verhoudingen in de wereld. De energieprijzen stegen spectaculair en in het kielzog daarvan kregen we te maken met een heel forse inflatie. Ook de financiële markten bleven niet onberoerd en de beurzen ondergingen forse dalingen. De centrale banken reageerden met rentestijgingen met als doel de inflatie te beteugelen. Dit alles heeft ons pensioenfonds niet onberoerd gelaten.

Het jaar 2022 was een moeilijk jaar voor de beleggingen met grote verliezen. Voor pensioenfondsen werden de koersdalingen significant gecompenseerd door de gedaalde pensioenverplichtingen die weer een gevolg waren van de rentestijgingen. Zo werkte dit ook uit voor Pensioenfonds Campina.

Voor ons fonds is de bottom line van deze ontwikkelingen dat de beleidsdekkingsgraad is doorgestegen tot een niveau van 131,7% op peildatum 31 oktober 2022. Dit betekent dat de positieve lijn van indexatie over 2022 nog verder versterkt kon worden. Op 10 januari 2023 is door het bestuur besloten om een indexatie van 13,4% toe te kennen en daarmee kon 80% van de hoge prijsstijging worden gecompenseerd. Dit is een verheugende ontwikkeling na een fors aantal jaren van niet of nauwelijks indexeren.

Er is een ALM-studie uitgevoerd die ertoe heeft geleid dat het dynamisch beleid deels aangepast is. Met zogenaamde trigger levels wordt binnen afgesproken grenzen de risicohouding aangepast. Het pensioenfonds wil niet meer risico lopen dan strikt noodzakelijk is.

In het kader van maatschappelijk verantwoord beleggen zijn er verdere stappen gezet waarbij verschillende beleggingsfondsen en -mandaten zijn omgezet naar een duurzame variant.

Een aantal beleidsdocumenten is geactualiseerd, zoals het diversiteit- en uitbestedingsbeleid. Ook de rol van de sleutelfunctiehouders heeft het afgelopen jaar duidelijk gestalte gekregen.

In september heeft de Hoge Raad een uitspraak gedaan in de juridische procedure tussen FrieslandCampina en Pensioenfonds Campina en daarbij is het pensioenfonds in het gelijk gesteld. Dat betekent dat FrieslandCampina onrechtmatig heeft gehandeld door in strijd met redelijkheid en billijkheid de uitvoeringsovereenkomst eenzijdig op te zeggen zonder daarbij een redelijke vergoeding aan te bieden. De vergoeding moet nog worden vastgesteld door de rechter.

Het Wetsvoorstel toekomst pensioenen (Wtp) is inmiddels na veel discussie door de Tweede Kamer geaccordeerd. De bekrachtiging door de Eerste Kamer moet nog plaatsvinden. Het is nog onduidelijk of gesloten pensioenfondsen kunnen invaren in het nieuwe pensioencontract. De ontwikkelingen op het gebied van dit wetsvoorstel worden nauwlettend gevolgd. De voor- en nadelen dienen zorgvuldig te worden afgewogen. In samenhang met de toekomstmogelijkheden van ons gesloten fonds wordt een marsroute voorbereid waar verschillende scenario's kwalitatief zullen worden uitgewerkt.

Organisatorisch zijn er de volgende wijzingen geweest. In het bestuur zijn mevrouw Van der Molen en de heer Van Berkel benoemd als nieuw lid. Mevrouw Brandwijk heeft per 31 december 2022 FrieslandCampina verlaten en daarmee ook het bestuur. Wij zijn haar dank verschuldigd, vooral vanwege haar inbreng in de beleggingsadviescommissie. We hebben verder afscheid genomen van de heren Verveld en Molenaar. Beide heren hebben gedurende vele jaren een grote bijdrage geleverd aan de ontwikkelingen van het pensioenfonds. De heer Verveld blijft nog aan het pensioenfonds verbonden als lid van de beleggingsadviescommissie. De heren Adriaans en De Haes zijn beiden herbenoemd voor een periode van 4 jaar.

In het verantwoordingsorgaan is de heer Verstijnen per 1 oktober 2022 herbenoemd voor een nieuwe periode van 4 jaar. De heer Ter Borg is per 1 maart 2023 afgetreden wegens het aanvaarden van een andere functie binnen de onderneming. Hij wordt opgevolgd door mevrouw Van Noppen.

In de raad van toezicht is in juni 2022 de heer Ganzeboom benoemd met als aandachtsgebieden risicomanagement en uitbesteding. Mevrouw Matelski heeft besloten haar functie in de raad van toezicht per 1 maart 2023 neer te leggen.

De toekomstige mondiale ontwikkelingen zijn zeer ongewis. De oorlog in Oekraïne lijkt voorlopig niet te eindigen, natuurrampen vinden steeds vaker en met een grotere intensiteit plaats. De economische ontwikkelingen zoals groei, rente en inflatie zijn onzeker en het beursklimaat is onvoorspelbaar. Dat heeft impact op pensioenfonds, ook op het onze. Desalniettemin is de positie van Pensioenfonds Campina robuust te noemen, getuige ook de indexatie die we hebben kunnen verlenen.

Onze robuuste positie is mede tot stand gekomen door de goede en professionele samenwerking tussen de verschillende gremia die ons pensioenfonds dragen. In deze turbulente tijden was er een constructieve mindset om gezamenlijk de problemen op te lossen. Het bestuur dankt daarom de raad van toezicht, het verantwoordingsorgaan, de adviseurs en zeker ook de medewerkers van het pensioenbureau voor eenieder's bijdrage aan het goed functioneren van het pensioenfonds. Op deze basis kan Pensioenfonds Campina ook de grote uitdagingen naar de toekomst met vertrouwen tegemoet zien.

Namens het bestuur van Stichting Pensioenfonds Campina
M.M.G.M. van den Hoven, voorzitter

1. Kerncijfers

(tenzij anders vermeld luiden alle bedragen in EUR 1 miljoen)

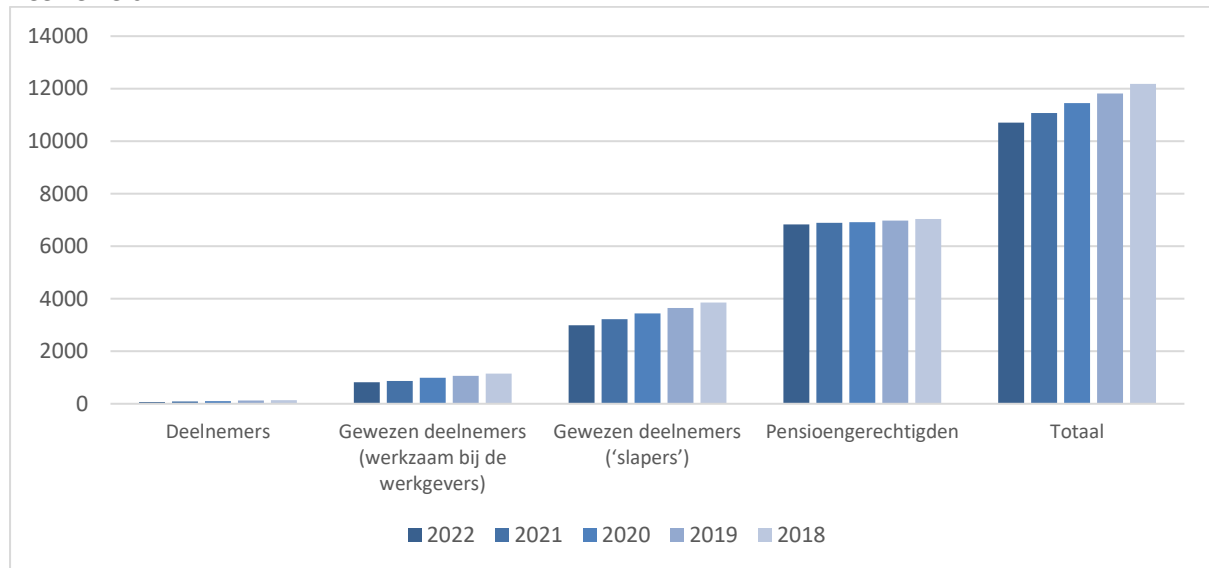
	2022	2021	2020	2019	2018
Aantal (gewezen) deelnemers:					
Deelnemers	67	89	104	127	143
Gewezen deelnemers (werkzaam bij de werkgevers)	816	877	986	1.070	1.153
Gewezen deelnemers ('slapers')	2.995	3.224	3.442	3.643	3.851
Pensioengerechtigden	6.831	6.889	6.917	6.977	7.039
	10.709	11.079	11.449	11.817	12.186
Reglementvariabelen:	%	%	%	%	%
Toeslagverlening actieven per 1 januari	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Toeslagverlening inactieven per 1 januari	3,1	0,0	0,3	0,6	0,1
Cumulatief niet toegekende toeslagen	9,8	12,1	12,4	11,3	12,9
Inflatie (prijsindex periode oktober-oktober)	3,3	1,1	1,4	1,1	1,2
Pensioenuitvoering:	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Feitelijke premie	0,3	0,1	0,1	0,5	0,7
Kostendeekkende premie	0,2	0,1	0,1	0,5	0,7
Pensioenuitvoeringskosten	1,6	1,7	1,7	1,8	1,7
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer ¹	232	250	242	249	232
Uitkeringen	55,3	53,6	53,5	53,9	54,0
Vermogenssituatie en solvabiliteit:	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Pensioenvermogen	1.236,2	1.624,5	1.613,8	1.555,4	1.366,6
Minimaal vereist eigen vermogen	36,7	49,3	54,9	53,7	50,1
Vereist eigen vermogen (strategische beleggingsmix)	136,5	176,3	254,7	255,9	241,8
	%	%	%	%	%
Nominale dekkingsgraad	135,1	132,1	117,9	116,1	109,4
Minimum vereist eigen vermogen	104,0	104,0	104,0	104,0	104,0
Vereiste dekkingsgraad (strategische beleggingsmix)	114,9	114,3	118,6	119,1	119,3
Beleidsdekkingsgraad	132,4	126,2	109,2	112,7	113,8
Beleggingsportefeuille:	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Aandelen ²	282,0	407,7	508,7	534,0	473,4
Vastrentende waarden	333,4	421,7	424,0	529,8	492,3
Vastgoedbeleggingen en infrastructuur	63,6	89,5	103,4	117,3	102,0
Derivaten	3,5	33,4	70,0	45,5	10,9
Overige beleggingen	30,9	41,7	52,7	27,6	-
Liquide middelen	613,1	649,4	483,8	325,1	284,2
	1.326,5	1.643,4	1.642,6	1.579,3	1.362,8
	%	%	%	%	%
Beleggingsrendement	-20,7	4,5	8,1	18,7	-2,7
Benchmark rendement	-20,2	4,1	8,7	18,1	-2,8
Kosten vermogensbeheer	0,50	0,49	0,49	0,45	0,52
Beleggingsrendement afgelopen 5 jaar	0,7	6,6	7,1	6,3	6,4

¹ De berekening is gebaseerd op de definitie van de Pensioenfederatie. Het bedrag is in EUR.

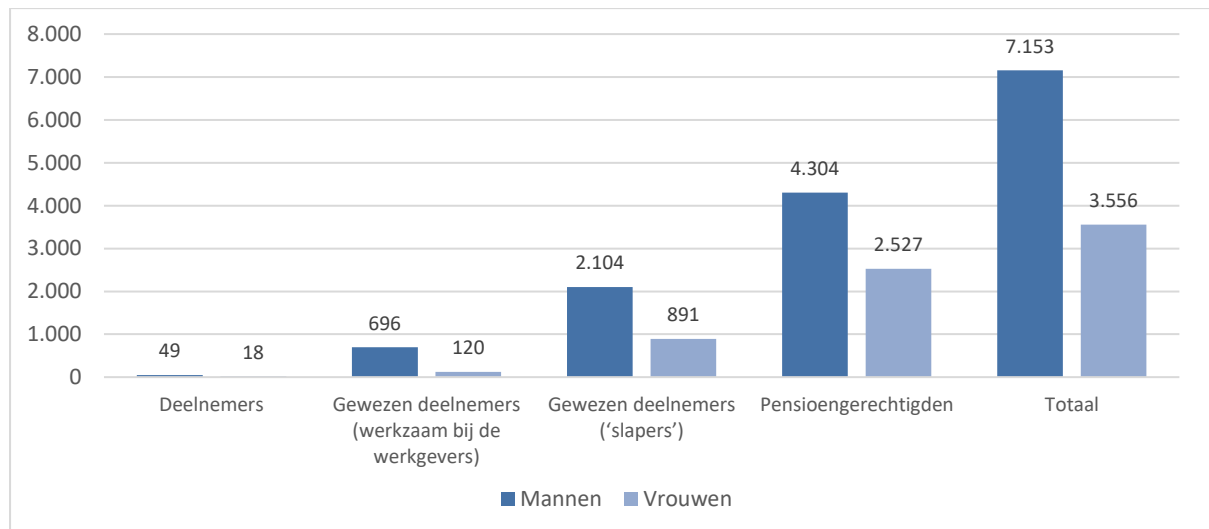
² De beleggingscategorie hedgefondsen was tot 2018 onder aandelen gerubriceerd, daarna onder overige beleggingen.

Pensioen Dashboard

Deelnemers

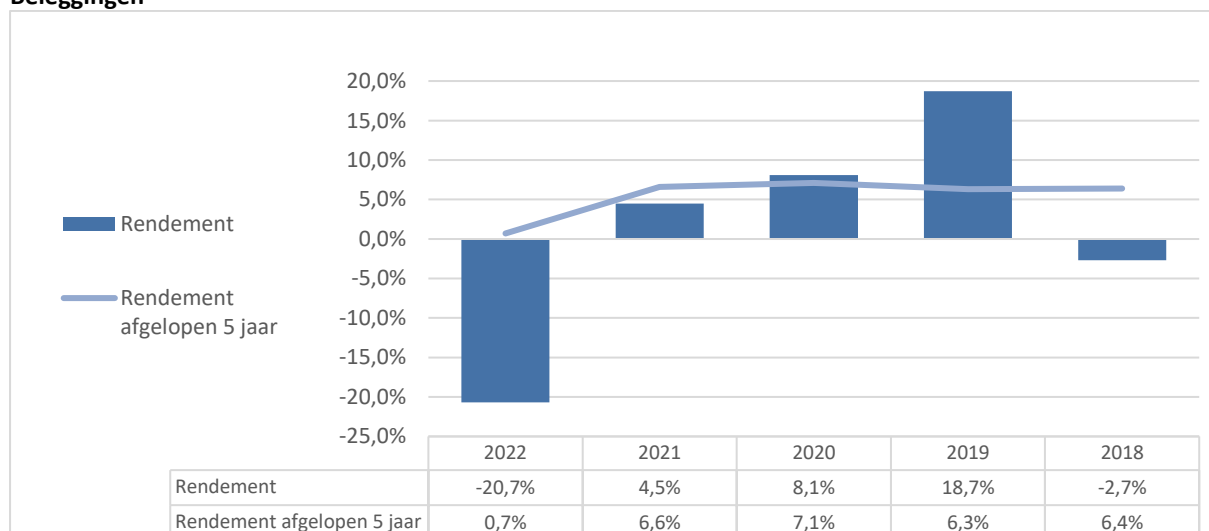

Grafiek 1 - Verloop deelnemersbestand afgelopen 5 jaar

Grafiek 2 - Verdeling mannen en vrouwen per groep ultimo 2022

Beleggingen

Grafiek 3 - Beleggingsrendement

2. Profiel van het pensioenfonds

2.1 Algemene informatie

Stichting Pensioenfonds Campina is een ondernemingspensioenfonds dat de pensioenregeling uitvoert van werknemers die uiterlijk op 31 december 2008 in dienst zijn getreden bij (de rechtsvoorgangers van) FrieslandCampina Nederland B.V., FrieslandCampina Riedel B.V., FrieslandCampina Kievit B.V. of Zuivelcoöperatie DeltaMilk B.A.

Na de fusie tussen Campina en Friesland Foods per 1 januari 2009 zijn er geen nieuwe deelnemers meer toegetreden. Per 1 januari 2015 is de uitvoeringsovereenkomst met het pensioenfonds door de werkgevers opgezegd. Er is sindsdien geen actieve opbouw in het pensioenfonds en de kernactiviteiten richten zich op het beheer en het uitkeren van opgebouwde rechten en -aanspraken. Werknemers van FrieslandCampina bouwen vanaf 2015 pensioen op bij Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zuivel ('BP Zuivel') in een nieuwe pensioenregeling. In bepaalde gevallen bij arbeidsongeschiktheid wordt de pensioenopbouw nog wel voortgezet.

Statutaire omschrijving

Het pensioenfonds, statutair gevestigd te Woerden, is opgericht op 31 december 1993. De laatste statutenwijziging vond plaats op 8 december 2021. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41060277. De statutaire omschrijving van het doel van het pensioenfonds luidt: *'De Stichting heeft ten doel het doen van pensioenuitkeringen aan diegenen die daar volgens het pensioenreglement recht op hebben, zomede al hetgeen met het vorenstaande verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn.'*

2.2 Missie, visie, kernwaarden en strategie

Missie

De missie van Pensioenfonds Campina is om de bij het pensioenfonds opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten op een verantwoorde wijze te beheren, zodanig dat de nominale pensioenaanspraken en -rechten zoveel als mogelijk kunnen worden nagekomen en waarbij wordt gestreefd naar een waardevast pensioen.

Visie

In het te voeren beleid wordt op evenwichtige wijze gestreefd naar een waardevast pensioen, rekening houdend met redelijke grenzen van risico's voor alle betrokkenen.

Kernwaarden

Het pensioenfonds hanteert de volgende kernwaarden: *betrouwbaar, evenwichtig, integer, transparant, realistisch, doelmatig, duurzaam, zorgvuldig en begrijpelijk.*

Strategie

De missie wordt als volgt verwezenlijkt:

- Het deskundig, competent en integer besturen van het pensioenfonds;
- Het tijdig, juist en efficiënt uitvoeren van de pensioenovereenkomst zoals vastgesteld in het pensioenreglement;
- Het prudent beleggen van de aanwezige middelen en het realiseren van een optimaal rendement op de beleggingsportefeuille waarbij wordt voldaan aan de beginselen van veiligheid, kwaliteit en risicodiversificatie;
- Het begrijpelijk en correct communiceren met alle belanghebbenden;
- Het afleggen van verantwoording aan alle belanghebbenden.

2.3 Beleid en verantwoording

De belangrijkste taken van het pensioenfonds zijn het correct administreren van de tot en met 2014 opgebouwde pensioenaanspraken, het juist informeren van de belanghebbenden, het tijdig uitbetalen van pensioenen en het beleggen en beheren van het fondsvermogen. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de uitvoering en houdt de regie over de werkzaamheden van het pensioenfonds. Uitgangspunt in het handelen van ieder individueel bestuurslid en het bestuur als geheel is het handelen in het belang van alle belanghebbenden van het pensioenfonds, rekening houdend met de korte- en langetermijneffecten van

maatregelen. In het verslag van het bestuur worden de overwegingen bij belangrijke besluiten in 2022 toegelicht. Het bestuur weegt in zijn besluitvorming de aanbevelingen van het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht mee en gaat een dialoog aan met alle belanghebbenden bij het afleggen van verantwoording.

In de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN) zijn de opzet van het pensioenfonds, de risicoanalyse en wijze van uitvoering gedocumenteerd. In beleidsdocumenten is een noodprocedure opgenomen waarin staat beschreven hoe het pensioenfonds omgaat met besluitvorming in spoedeisende situaties. Deze noodprocedure maakt onderdeel uit van het financieel crisisplan, dat als bijlage bij de ABTN is opgenomen. De statuten, het pensioenreglement en de ABTN zijn beschikbaar op de website van het pensioenfonds.

Het boekjaar valt samen met het kalenderjaar. Na afloop van elk boekjaar wordt de balans opgesteld en wordt het financiële resultaat alsmede de bestemming daarvan vastgesteld.

2.4 Pensioenregeling

Het pensioenfonds voert de pensioenregelingen uit voor de werknemers en hun nabestaanden van de voormalig aangesloten werkgevers voor zover deze door die werkgevers bij het pensioenfonds zijn ondergebracht. Dit betreft de pensioentoezeggingen die tot en met 2014 zijn overeengekomen. De pensioenregelingen zijn per 1 januari 2015 premievrijgemaakt.

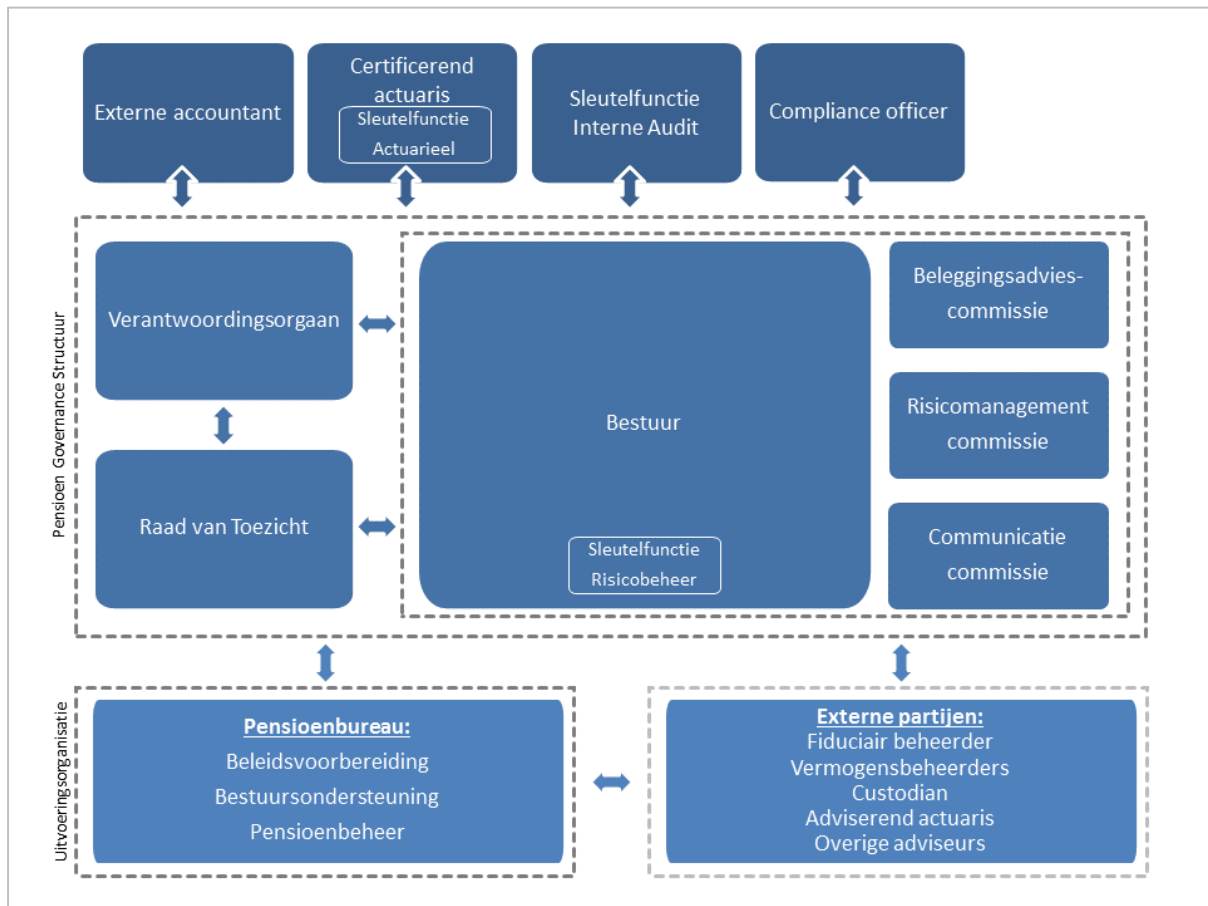
Er vindt uitsluitend nog pensioenopbouw plaats voor deelnemers, die op 31 december 2014 een WAO of WIA-uitkering genieten en waarvoor de pensioenopbouw wegens premievrijstelling in verband met arbeidsongeschiktheid wordt voortgezet.

Met ingang van 1 januari 2015 verleent het pensioenfonds volgens de bepalingen in het pensioenreglement uitsluitend voorwaardelijke toeslagverlening op pensioenaanspraken en pensioenrechten van gewezen deelnemers ('slapers') en pensioengerechtigden. De onvoorwaardelijke toeslagverlening over de bij het pensioenfonds opgebouwde pensioenaanspraken van arbeidsongeschikte medewerkers en gewezen deelnemers (werkzaam bij de werkgevers) is per diezelfde datum ondergebracht bij een andere pensioenuitvoerder. In de Pensioenparagraaf worden de kenmerken en eventuele wijzigingen in de pensioenregeling nader toegelicht.

3. Organisatie van het pensioenfonds

3.1 Organisatieschema

Pensioenfonds Campina is een ondernemingspensioenfonds met een paritair bestuursmodel. De organisatiestructuur, taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van onder meer het bestuur, de ondersteunende commissies, het verantwoordingsorgaan en het intern toezicht zijn hieronder beschreven.

Figuur 1 - Organisatieschema

3.2 Governance

Bestuur

Het bestuur is verantwoordelijk voor het besturen van het pensioenfonds en de verantwoordelijkheden en bevoegdheden zijn vastgelegd in de statuten, reglementen en de ABTN. Het bestuur, dat paritair is vastgesteld, bestaat uit acht leden en de bestuursleden worden benoemd door het bestuur na voordracht of verkiezing. Namens de werknemers worden vier leden door de Centrale Ondernemingsraad voorgedragen en namens de werkgever worden twee leden voorgedragen. Er zijn twee bestuursleden voorgedragen namens de gepensioneerden, waarvoor de VGC - Belangenvereniging voormalige medewerkers Campina - kandidaten kan voorstellen. Voor bestuursleden geldt een zittingsperiode van vier jaar en een bestuurslid kan maximaal twee keer voor een nieuwe zittingsperiode van vier jaar worden herbenoemd.

Voor (toekomstige) vacatures worden aspirant-leden voor het bestuur geworven, die gedurende de opleiding en in aanloop naar de toetsing door de toezichthouder als toehoorder de vergaderingen van het bestuur bijwonen.

Voor het bestuur geldt het onderstaande rooster van aftreden:

Naam	Functie	Vertegenwoordiging	Aftredend
De heer M.M.G.M. van den Hoven	bestuurslid en voorzitter	pensioengerechtigden	01-10-2024
De heer J.L.M. Adriaans	bestuurslid en secretaris	werknemers	01-07-2026
De heer M.F.O.W. van Berkel	bestuurslid	pensioengerechtigden	01-03-2026
De heer S.W. de Haes	bestuurslid	werknemers	01-01-2027
Mevrouw E.H. Janssen	bestuurslid	werkgevers	01-11-2024
Mevrouw M.J. van der Molen	bestuurslid	werknemers	01-02-2026
De heer R.J. Rothkrantz	bestuurslid	werknemers	01-11-2024
Vacature	bestuurslid	werkgevers	-

Ondersteunende commissies

Beleggingsadviescommissie

De beleggingsadviescommissie heeft als mandaat het voorbereiden en uitvoeren van het beleggingsbeleid, het adviseren met betrekking tot alle beleggingsaangelegenheden van het pensioenfonds en het monitoren van de fiduciair manager en de custodian. De commissie heeft een voorbereidende en adviserende rol met betrekking tot het opstellen van het strategische beleggingsplan, het jaarlijkse beleggingsplan, en transacties en andere voorstellen van bijzondere aard en omvang, die het risicoprofiel van het pensioenfonds wijzigen. De commissie is samengesteld uit drie leden namens het bestuur met beleggings- en financiële ervaring en de directeur. Daarnaast zijn twee externe beleggingsadviseurs aan de beleggingsadviescommissie verbonden. De beleggingsadviescommissie wordt ondersteund door een medewerker van het pensioenbureau.

Risicomanagementcommissie

De risicomanagementcommissie adviseert en ondersteunt het bestuur in de breedste zin van het woord over zaken op het gebied van het integraal risicomanagement. De uitgangspunten van het risicomanagement heeft het bestuur vastgelegd in een 'Integraal Risicomanagement Handboek'. De risicomanagementcommissie zorgt voor een adequate opzet en monitoring van het integraal risicomanagement. Het doel van de commissie is het beoordelen van een integere en beheerste bedrijfsvoering. De commissie is samengesteld uit drie leden van het bestuur en wordt ondersteund door een medewerker van het pensioenbureau. De voorzitter van de risicomanagementcommissie vervult tevens de rol van sleutelfunctiehouder risicobeheer.

Communicatiecommissie

De communicatiecommissie adviseert en ondersteunt het bestuur in de breedste zin van het woord over zaken op het gebied van de communicatie naar (gewezen) deelnemers, gepensioneerden en andere belanghebbenden. Het communicatiebeleidsplan vormt de basis voor de inzet van communicatie in beleids- en projectplannen en de wijze waarop bestuur en het pensioenbureau invulling geven aan hun communicatieve taak. De commissie is samengesteld uit twee leden namens het bestuur de directeur van het pensioenbureau, een vertegenwoordiger namens de pensioengerechtigden en wordt ondersteund door een medewerker van het pensioenbureau.

Sleutelfuncties

Naar aanleiding van de implementatie van de IORP II-richtlijn onderkent het pensioenfonds drie sleutelfuncties. IORP II maakt een onderscheid tussen de houder van een sleutelfunctie en de personele invulling van de daadwerkelijke uitvoering van de sleutelfunctie, waarbij de houder de eindverantwoordelijkheid blijft houden. Pensioenfonds Campina heeft de sleutelfuncties als volgt ingericht:

Sleutelfunctie	Houder sleutelfunctie	Operationele uitvoering (vervulling)
Risicobeheerfunctie	Bestuurslid en tevens voorzitter risicomanagementcommissie	Risicomanagementcommissie en het pensioenbureau
Actuariële functie	Certificerend actuaris	Certificerend actuaris
Interne auditfunctie	Extern functionaris	Het pensioenbureau en waar nodig externe ondersteuning

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan vertegenwoordigt alle belanghebbenden van het pensioenfonds. Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Het verantwoordingsorgaan bewaakt de juiste uitvoering van het pensioenreglement en de evenwichtige belangenafweging van de verschillende belanghebbenden door het bestuur. Het verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur over de in de pensioenwet vastgelegde onderwerpen en heeft daarnaast nog enige bovenwettelijk adviesbevoegdheden, die zijn vastgelegd in de statuten van het pensioenfonds.

Tenminste twee keer per jaar overlegt het verantwoordingsorgaan met (een delegatie van) het bestuur, en voor zover nodig voor het uitvoeren van zijn taak, is er overleg met de accountant en actuaris. Het verantwoordingsorgaan beoordeelt minimaal eenmaal per jaar het reilen en zeilen van het pensioenfonds en let daarbij o.a. op efficiency en effectiviteit. Het verantwoordingsorgaan geeft jaarlijks een oordeel over het door het bestuur gevoerde beleid en het verslag van de bevindingen is opgenomen in paragraaf 12.5 van dit jaarverslag met een reactie hierop van het bestuur. Het verantwoordingsorgaan bestaat uit vijf leden, waarvan één vertegenwoordiger namens de werknemers, één vertegenwoordiger namens de werkgevers en drie vertegenwoordigers namens de gepensioneerden, die worden benoemd na voordracht of verkiezing.

Raad van toezicht

De raad van toezicht heeft als taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Het is belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur, en staat het bestuur met raad terzijde. De taken en bevoegdheden van de raad van toezicht zijn beschreven in het Reglement van de Raad van Toezicht. De raad van toezicht legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan, aan de werkgever en een samenvatting van het oordeel en de bevindingen worden in het jaarverslag opgenomen. De raad van toezicht bestaat uit drie onafhankelijke, deskundige en gezaghebbende personen, die op geen enkele wijze, anders dan uit hoofde van de raad van toezicht, betrokken zijn bij het functioneren van het pensioenfonds. Het verslag van de bevindingen over de uitvoering van de taken en de uitoefening van bevoegdheden gedurende het boekjaar is opgenomen in paragraaf 12.4 van dit jaarverslag.

Uitvoeringsorganisatie

Het bestuur heeft de beleidsvoorbereiding ten behoeve van de bestuurlijke taken en de (dagelijkse) uitvoering van de pensioenregeling gedelegeerd aan het pensioenbureau van het pensioenfonds. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de juiste uitvoering van alle uitbestede taken. De kernwerkzaamheden van het pensioenbureau betreffen pensioenadministratie (deelnemers-, uitkerings- en financiële administratie), beleggingsadministratie, risicomanagement en pensioencommunicatie. De medewerkers van het pensioenbureau hebben een arbeidsovereenkomst met FrieslandCampina Werknemers B.V., waarmee een service-level-agreement is gesloten ter waarborging van de continuïteit. De inhoud van hun werkzaamheden wordt bepaald door het bestuur. Het pensioenfonds maakt gebruik van ICT-diensten van FrieslandCampina waarmee in november 2022 een ICT- en een verwerkersovereenkomst is afgesloten.

Uitbestedingsrelaties

Het pensioenfonds heeft delen van haar bedrijfsprocessen en –activiteiten uitbesteed aan andere partijen (uitvoerders). Deze processen en activiteiten hebben betrekking op deelprocessen van de pensioenuitvoering, het vermogensbeheer en alle overige processen en activiteiten waarvan het bestuur van het pensioenfonds het zinvol acht om deze uit te besteden aan een externe partij.

Pensioenadministratie en pensioenuitkeringen

Voor de pensioenadministratie, die in eigen beheer wordt uitgevoerd, maakt het pensioenfonds gebruik van de pensioensoftware van Visma Idella. De verwerking van de pensioenuitkeringen, waaronder begrepen verwerking van uitbetalingen loonaangifte, is uitbesteed aan FTE Digital. Met beide partijen zijn service level agreements gesloten, waaronder het operationeel maken van een server hosting omgeving en het in licentie gebruiken van SaaS-oplossingen (Software as a Service). Jaarlijks worden de interne beheersingsrapportages beoordeeld inzake de effectieve werking van de beheersmaatregelen met betrekking tot de pensioensoftware.

Vermogensbeheer

Het beleggingsbeleid wordt uitgevoerd door externe vermogensbeheerders binnen het raamwerk van een fiduciaire beheerovereenkomst met Goldman Sachs Asset Management. De fiduciaire manager is strategisch

adviseur van het bestuur op het gebied van de strategische asset allocatie, portefeuilleconstructie, manager selectie, monitoring, risicobeheer en performancebewaking, en management rapportages. De fiduciair manager verricht geen direct vermogensbeheer.

Het bestuur heeft maatregelen getroffen om toezicht te kunnen uitoefenen op de activiteiten van de externe vermogensbeheerders. Voor het toezicht op de vermogensbeheerder is met name het monitoren van het beleggen binnen de mandaten van belang. Hierbij wordt aandacht gegeven aan de aard, juiste interpretatie en uitvoering van beleggingen in lijn met de uitkomsten van de ALM-studie zoals die door het bestuur periodiek wordt gemaakt en/of herijkt. Met de fiduciair manager en de externe vermogensbeheerders zijn in de beheerovereenkomsten afspraken over vergoedingen gemaakt die zodanig zijn dat de partijen niet worden aangemoedigd om meer risico te nemen dan het bestuur aanvaardbaar acht. De beleggingsadviescommissie voert periodiek overleg met de fiduciair manager over de kwaliteit van de uitvoering.

Custodian

De beleggingsadministratie is ondergebracht bij de custodian Northern Trust Company. Er is een periodieke afstemming tussen de fiduciair manager, externe vermogensbeheerder en de custodian, waarover door de custodian wordt gerapporteerd. Met de fiduciair manager en de custodian zijn service level agreements afgesloten en beide organisaties verstrekken jaarlijks een interne beheersingsrapportage 'SOC1' (Service Organization Controls), waaruit blijkt dat de opzet en werking van de administratieve organisatie en de interne controle voldoen aan de daaraan te stellen eisen. Namens het bestuur worden jaarlijks de interne beheersingsrapportages 'SOC1' beoordeeld inzake de effectieve werking van de beheersmaatregelen.

Externe ondersteuning en controle

Het pensioenfonds wordt bijgestaan door de volgende partijen en externe deskundigen:

Adviserend actuaris

De adviserende actuaris is de heer J. Csik, lid van het AG en verbonden aan Ernst & Young Actuarissen.

Certificerend actuaris

Als certificerend (waarmerkend) actuaris is de heer J.J.M. Tol, lid van het AG en verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification, aangesteld. De actuariële verklaring staat in paragraaf 12.1 van dit jaarverslag.

ALM-studies

Ortec Finance B.V. staat het pensioenfonds bij op het gebied van de ALM-studies.

Beleggingsadviescommissie

De heren J.Th.A.M. Jeurissen en A.M. van Nunen zijn extern adviseurs van de beleggingsadviescommissie.

Compliance officer

De heer G.J. Mersch van GBA Accountants & Adviseurs is aangesteld als compliance officer.

Extern accountant

De externe accountant van het pensioenfonds is de heer A.J.H. Reijns RA van KPMG Accountants. De controleverklaring van de accountant staat in paragraaf 12.2 van dit jaarverslag.

Voor een volledig overzicht van de bezetting van de verschillende organen en commissies van het pensioenfonds alsmede de aangestelde adviseurs wordt verwezen naar bijlage A.

4. Bestuursverslag

4.1 Hoofdpijnen

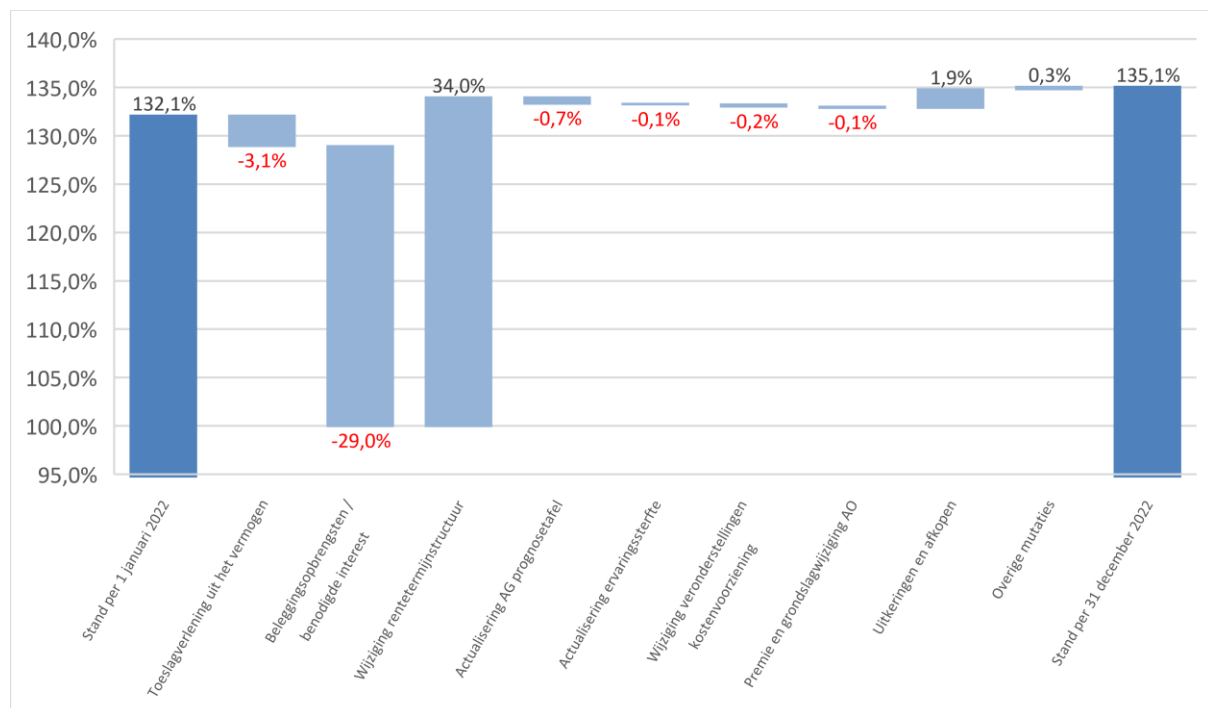
Inleiding

Het jaar 2022 was een bewogen jaar met toch enkele lichtpuntjes. In februari 2022 werd de wereld verrast door de inval door Rusland in Oekraïne ondanks dat er al enige tijd sprake was van een dreiging. De geopolitieke en economische consequenties hiervan zijn groot. Door de Europese Unie en de Verenigde Staten werden tegen Rusland financiële- en economische sancties afgekondigd die ondernemingen en financiële instellingen raakten. Voor pensioenfonds betekent dit dat beleggingen in Russische effecten zijn bevroren en dat betalingen aan gesanctioneerde personen is stopgezet. Door de oorlog stegen energie- en voedselprijzen sterk en schoot de prijsinflatie omhoog. Om de inflatie te beteugelen verhoogden de centrale banken de beleidsrente fors, waardoor de groei werd afgeremd en koersen van zowel zakelijke als vastrentende waarden daalden.

Voor de beleggingen was 2022 een van de slechtste jaren van de afgelopen decennia en het boekjaar werd afgesloten met een negatief rendement van 20,7%. Staatsobligaties, bedrijfsobligaties en vastgoedaandelen in het bijzonder werden hard geraakt door de gestegen rente. Door het verlies op de beleggingen daalde het pensioenvermogen met 23,9% naar EUR 1.236,2 miljoen per 31 december 2022. Aan de andere kant betekent de rentestijging dat de pensioenverplichtingen ook zijn gedaald en per saldo is sprake van een verbetering van de dekkingsgraad.

Financiële positie en ontwikkeling nominale dekkingsgraad

De nominale dekkingsgraad liet een opgaande lijn zien en is per saldo met 3,0%-punt opgelopen naar 135,1%. Het verloop van de nominale dekkingsgraad is als volgt:

Grafiek 4 - Verloop dekkingsgraad

Toeslagverlening

Per 1 januari 2022 is een toeslag verleend aan de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers ('slapers') van 3,1%. De invloed van de toeslagverlening op de dekkingsgraad is -3,1%-punt.

Beleggingsopbrengsten en benodigde interest

Het bruto directe en indirecte beleggingsresultaat bedroeg EUR -331,3 miljoen, te vermeerderen met de interestonttrekking op basis van de éénjaarsrente primo boekjaar van EUR 5,9 miljoen. De directe kosten voor vermogensbeheer bedragen EUR 2,1 miljoen. De totale impact op de dekkingsgraad is -29,0%-punt.

Wijziging rentetermijnstructuur

De rentetermijnstructuur is fors gestegen en het effect is een daling van de technische voorziening met EUR 288,5 miljoen. De impact van de wijziging van de rentetermijnstructuur op de dekkingsgraad is 34,0%-punt.

Actualisering van de grondslagen

Eind oktober 2022 is de Prognosetafel AG2022 ingevoerd en de invoering van de overlevingstafel leidde tot een verzwaring van de technische voorzieningen met EUR 4,8 miljoen. De impact op de dekkingsgraad is -0,7%-punt.

Actualisering ervaringssterfte

De fondsspecifieke correctiefactoren voor ervaringssterfte zijn in 2022 geactualiseerd en dit had een lichte stijging van de technische voorziening met EUR 0,4 miljoen tot gevolg. De impact op de dekkingsgraad is -0,1%-punt.

Wijziging veronderstellingen kostenvoorziening

De uitgangspunten die ten grondslag liggen aan de voorziening voor toekomstige uitvoeringskosten zijn herijkt en waar nodig bijgesteld. Per saldo wijzigt de dekkingsgraad met -0,2%-punt.

Premie en grondslagwijziging arbeidsongeschikten

Er is een beperkte kostendekkende premie van EUR 0,3 miljoen bij de werkgevers in rekening gebracht, die onder meer betrekking heeft op een aantal arbeidsongeschikte deelnemers uit de destijds van toepassing zijnde eindloonregeling.

Uitkeringen en afkopen

De pensioenuitkeringen en afkopen waren EUR 54,8 miljoen en de impact op de dekkingsgraad is 1,9%-punt.

Overige mutaties

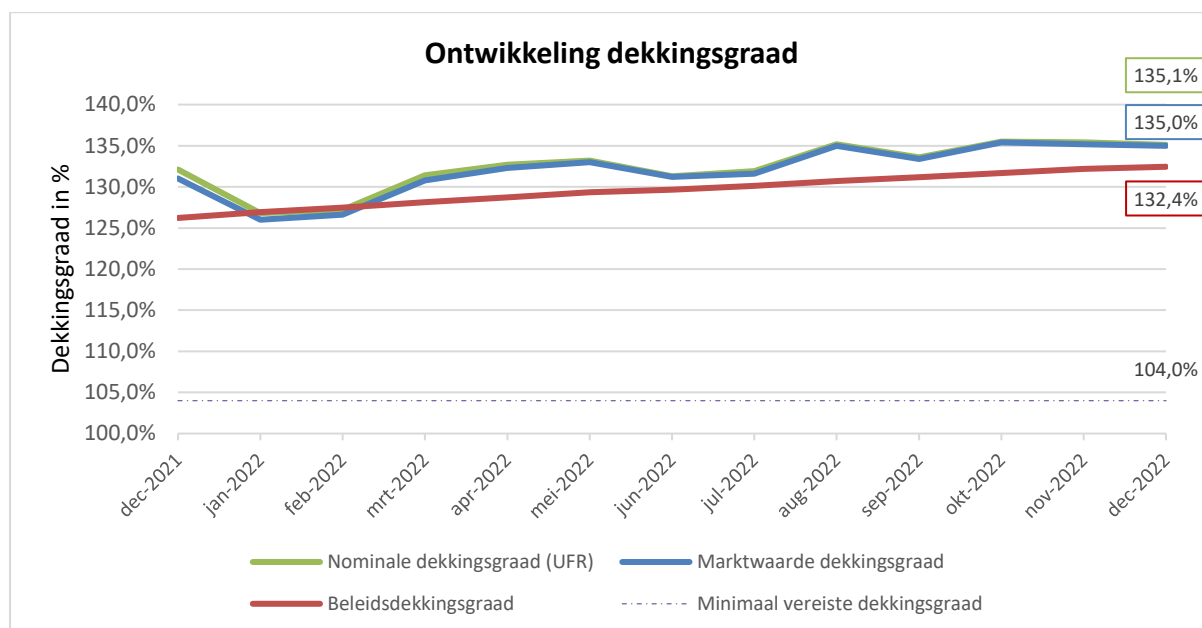
Onder overige mutaties vallen onder meer het resultaat op sterfte, waardeoverdrachten en actuariële mutaties (hoog-laag, AOW-compensatie, uitruil en pensionering). De impact op de dekkingsgraad is 0,2%-punt.

Marktwaaarde dekkingsgraad

De marktwaaarde dekkingsgraad is gelijk aan het pensioenvermogen gedeeld door de voorziening pensioenverplichtingen, waarbij pensioenverplichtingen zijn berekend op basis van de door De Nederlandsche Bank voorgeschreven rentetermijnstructuur zonder UFR-aanpassingen. Deze marktwaaarde dekkingsgraad geeft een beter beeld van de financiële positie van het pensioenfonds en is bepalend voor het strategisch rente-afdekkingsbeleid. De marktwaaarde dekkingsgraad steeg van 131,0% eind 2021 naar 135,0% eind 2022.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is het 12-maand gemiddelde van de nominale dekkingsgraad en is minder volatiel dan de nominale dekkingsgraad, maar herstelt zich ook minder snel. Eind 2022 is de beleidsdekkingsgraad met 6,2%-punt gestegen naar 132,4%. In de volgende grafiek staat de ontwikkeling van de dekkingsgraad (nominale en marktwaaarde) en beleidsdekkingsgraad in 2022 weergegeven.

Grafiek 5 - Ontwikkeling dekkingsgraad

Toeslagverlening voor pensioengerechtigden en gewezen deelnemers ('slapers')

Per 1 januari 2022 zijn de pensioenen van pensioengerechtigden en gewezen deelnemers ('slapers') met 3,1% verhoogd. Deze toeslag is gefinancierd uit het vermogen. De prijsinflatie over de referentieperiode bedroeg 3,3% en dat betekent dat de ambitie om voorwaardelijke toeslagen te verlenen zo goed als volledig kon worden gerealiseerd. In de besluitvorming heeft het bestuur meegewogen dat de financiële positie van het pensioenfonds verder is verbeterd. In de laatste jaren zijn er slechts beperkte toeslagen toegekend, waardoor de pensioenen van deze deelnemers zijn achtergebleven ten opzichte van de onvoorwaardelijke verhoging van pensioenen die door de werkgever krachtens de Pensioen CAO is gegeven aan arbeidsongeschikte medewerkers en gewezen deelnemers (werkzaam bij de werkgevers) en die is ondergebracht bij een andere pensioenuitvoerder.

De cumulatieve indexatieachterstand bedraagt 9,8% per 1 januari 2022. Bij het vaststellen van de cumulatieve indexatieachterstand wordt een termijn van 10 jaar gehanteerd waarbinnen wordt teruggekeken naar de gemiste toeslagen en gegeven kortingen. De gemiste toeslag van 2,3% over 2012 valt dit jaar buiten de 10-jaars scope, wat leidt tot een daling van de cumulatieve achterstand. Pas bij een beleidsdekkingsgraad die boven de toekomstbestendige indexatiegrens uitkomt, mogen ook inhaaltoeslagen worden toegekend.

	2022									
	2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Ambitie (prijsinflatie)	3,3	1,1	1,7	1,7	1,3	0,4	0,4	0,7	0,9	2,0
Toegekend (per 1 januari)	3,1	0,0	0,3	0,6	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Cumulatieve achterstand	9,8	12,1	10,9	9,3	8,2	6,9	6,4	6,0	5,3	4,3

Korting pensioen

Het pensioenfonds heeft tot heden geen korting op pensioenen hoeven door te voeren.

Stelselwijzigingen

In 2022 hebben geen stelselwijzigingen plaatsgevonden.

4.2 Regelgeving en overheidsbeleid

In deze paragraaf wordt ingegaan op de laatste ontwikkelingen met betrekking tot het pensioenakkoord en overige ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving.

Pensioenakkoord

Het kabinet heeft samen met werkgevers en vakbonden een Pensioenakkoord gesloten. Door de verdere uitwerking van de afspraken over pensioenen en AOW uit het pensioenakkoord komt er een nieuw pensioenstelsel in Nederland. Deze afspraken zijn nader uitgewerkt en leidde tot een aantal wetsvoorstellen, waaronder Wet toekomst pensioenen, Wet bedrag ineens en de sinds 1 januari 2020 in werking getreden Wet temporisering AOW-leeftijd.

Wet toekomst pensioenen

Met het nieuwe pensioenstelsel komen er twee nieuwe soorten regelingen, namelijk een solidaire en een flexibele premieregeling. In beide regelingen is de beschikbare premie het uitgangspunt. Middelloon- en eindloonregelingen met de toekenning van aanspraken zijn niet meer toegestaan en dit betekent dat de - min of meer harde - pensioentoezegging over de toekomstige pensioenuitkering wordt losgelaten. Deelnemers ontvangen een levenslange pensioenuitkering, die in hoogte kan fluctueren. Het wetsvoorstel werd op 22 december 2022 aangenomen door de Tweede Kamer en ligt nu bij de Eerste Kamer. Het streven van het kabinet is om de nieuwe pensioenwet uiterlijk 1 juli 2023 in werking te laten treden. De sociale partners en pensioenuitvoerders krijgen vervolgens tot 1 januari 2027 de tijd om pensioenregelingen aan te passen aan de nieuwe wetgeving. Of het nieuwe pensioenstelsel ook voor gesloten pensioenfondsen zoals Pensioenfonds Campina geldt, is nog onduidelijk.

Wet bedrag ineens

Met de introductie van het Pensioenakkoord worden enkele wijzigingen van kracht, die voor alle pensioenfondsen gelden. Eén van de wijzigingen is het 'bedrag ineens'. Bij pensionering is het mogelijk eenmalig een beperkt deel (tot 10%) van het pensioen ineens op te nemen ('bedrag ineens'). In verband met uitvoeringsaspecten is de beoogde inwerkingtreding vooralsnog uitgesteld naar 1 januari 2024. De wet over het 'bedrag ineens' is nog niet definitief en ook de ingangsdatum van 1 januari 2024 is nog onzeker. Afhankelijk van de behandeling in de Tweede Kamer zal duidelijk moeten worden of 1 januari 2024 realistisch is. Pensioenuitvoerders hebben aangegeven dat zij het cruciaal vinden om tijdig en zorgvuldig naar de deelnemers te kunnen communiceren. Als de wetgeving definitief is vastgesteld, wordt 'bedrag ineens' ook als keuzemogelijkheid opgenomen in het pensioenreglement van Pensioenfonds Campina.

Wet temporisering AOW-leeftijd

In samenhang met het pensioenakkoord is de Wet temporisering AOW-leeftijd in werking getreden. De AOW-leeftijd gaat daardoor minder snel stijgen dan voorheen het geval was. In 2022 is de AOW-leeftijd 66 jaar en 7 maanden. In 2023 stijgt de AOW-leeftijd naar 66 jaar en 10 maanden en in 2024 tot en met 2027 komt de AOW-leeftijd uit op 67 jaar. Vanaf 2025 is de stijging van de AOW-leeftijd gekoppeld aan de stijging van de levensverwachting. Voor elk jaar extra levensverwachting stijgt de AOW-leeftijd met acht maanden. Voor het vaststellen van de AOW-leeftijd kijkt de wet vijf jaar vooruit. Op grond daarvan is in 2022 bekend gemaakt dat de AOW-leeftijd in 2028 naar 67 jaar en 3 maanden stijgt.

Wetsvoorstel pensioenverdeling bij scheiding

Het wetsvoorstel regelt dat bij scheiding conversie als standaard geldt in plaats van verevening. Met conversie krijgen ex-partners automatisch een zelfstandig recht op de helft tijdens het huwelijk opgebouwd pensioen van de andere partner. De Wet pensioenverdeling bij scheiding zou met ingang van 1 juli 2022 in werking treden, maar de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft laten weten dat de beoogde datum is opgeschoven naar 1 januari 2027. Het uitstel heeft er mee te maken dat de wetswijziging samenvalt met de drastische wijziging van het gehele pensioenstelsel. Tot 2027 blijft de huidige Wet pensioenverevening bij scheiding van toepassing, waarbij de hoofdregel is dat de helft van het ouderdomspensioen dat tijdens het huwelijk is opgebouwd tussen de ex-partners wordt verevend. Afwijkende afspraken hierover kunnen in een echtscheidingsconvenant worden gemaakt.

4.3 Bestuurlijke ontwikkelingen, thema's en belangrijke besluiten

Inleiding

Het bestuur heeft in 2022 acht keer vergaderd. In de bestuursvergaderingen was veel aandacht voor de hoge inflatie, koopkrachtbehoud en de instandhouding van de goede dekkingsgraad ondanks de beleggingsverliezen. Daarnaast zijn enkele belangrijke onderwerpen behandeld, zoals de ALM-studie, het

dynamische beleggingsbeleid en verruiming van de parameters voor toeslagverlening. Hieronder zijn de belangrijkste thema's toegelicht.

Bestuurswijzigingen

Na drie zittingstermijnen van in totaal 12 jaar zijn de heren S.A. Molenaar en F. Verveld in 2022 afgetreden als bestuurslid. Op 31 december 2022 heeft mevrouw M.F. Brandwijk haar bestuursfunctie neergelegd wegens het aanvaarden van een functie buiten FrieslandCampina. Alle drie hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan de professionalisering van het vermogensbeheer. Het bestuur bedankt hen voor de deskundige inzet voor het pensioenfonds. Mevrouw M.J. van der Molen en de heer M.F.O.W. van Berkel zijn in 2022 benoemd als bestuurslid. De heren J.L.M. Adriaans en S.W. de Haes zijn herbenoemd. De ontstane vacature door het aftreden van mevrouw Brandwijk is nog niet ingevuld.

ALM-studie

Dit jaar heeft het pensioenfonds weer een periodieke ALM-studie laten uitvoeren. In deze ALM-studie wordt op basis van economische scenario's onderzocht wat de financiële gevolgen zijn van verschillende (beleggings)beleidsvarianten. Op basis van de inzichten die met deze studie worden verkregen, kan het bestuur besluiten welke beleidsvariant het best past bij de doelstellingen en ambities van het pensioenfonds. De uitkomsten van de ALM-studie laten zien dat de huidige beleggingsportefeuille goed is samengesteld en dat er geen aanleiding is dit bij te stellen. De portefeuille is robuust in de gevoeligheidsanalyses en stress tests (deflatie en stagflatie). Een verhoging van de strategische renteafdekking van 70% naar 80% leidt niet tot betere uitkomsten en het afdekken van inflatie door middel van inflatie-gerelateerde overheidsobligaties is momenteel erg duur en in het FTK heeft dit nauwelijks toegevoegde waarde.

Dynamisch beleggingsbeleid

In samenhang met de ALM-studie is een dynamisch beleggingsbeleid geformuleerd. Uitgangspunt hierbij is dat bij het beleggen van de pensioengelden niet meer risico wordt gelopen dan noodzakelijk is. Dit betekent dat bij een hogere dekkingsgraad de risicograad van de beleggingen wordt verminderd ('de-risking'). Er is bij een hoge dekkingsgraad minder rendement nodig om aan de indexatie-doelstelling te voldoen en meer uitkeren dan de prijsinflatie is fiscaal niet toegestaan. Bij een daling van de dekkingsgraad beneden vastgestelde niveaus wordt het risicoprofiel juist verhoogd ('re-risking'). Het beleid voorziet in een dekkingsgraadafhankelijke allocatie tussen de twee hoofdonderdelen van de beleggingsportefeuille: de liability matchingportefeuille en de return generating portefeuille. Deze dekkingsgraadafhankelijke allocatie wordt bepaald op basis van de actuele dekkingsgraad op marktwaarde. In 2022 zijn er geen wijzigingen geweest in de verhouding tussen de twee hoofdonderdelen van de beleggingsportefeuille.

Aanpassing risicohouding

Eind 2021 bevond het vereist eigen vermogen zich onder de vaste bandbreedte van die wordt gehanteerd voor de korte termijn risicohouding. Dit kan worden toegeschreven aan het verminderen van het beleggingsrisico door de de-risking, die eind 2021 is doorgevoerd. In samenspraak met de ALM-adviseur is een voorstel uitgewerkt waarbij de korte termijn risicohouding in een bandbreedte van 2,5%-punt rondom het strategische vereist eigen vermogen meebeweegt. De strategische beleggingsportefeuille is daarbij gekoppeld aan het dynamische beleggingsbeleid. Het verantwoordingsorgaan heeft dit jaar een positief advies gegeven over de aanpassing van de risicohouding.

De vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische beleggingsmix stijgt in de evenwichtssituatie met 0,6%-punt naar 114,9% ultimo 2022. De stijging is het gevolg van het toegenomen rente-, aandelen- en kredietrisico.

Prognosetafel AG2022

In september 2022 heeft het Actuarieel Genootschap de landelijke overlevingstafels gewijzigd, die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorziening. Naar verwachting zal de levensverwachting in de toekomst blijven stijgen en zelfs iets sneller dan eerder op basis van de Prognosetafel AG2020 werd verwacht. De levensverwachting bij geboorte voor zowel mannen als vrouwen neemt toe: voor mannen met 0,5 jaar en voor vrouwen met 0,9 jaar. Toepassing van de nieuwe overlevingstafel leidt tot een kleine stijging van de technische voorziening met EUR 4,8 miljoen.

Onderzoek ervaringssterfte

In 2022 is een periodiek onderzoek ervaringssterfte uitgevoerd waarbij is onderzocht of de correctiefactoren voor ervaringssterfte, welke factoren sinds 2018 worden gehanteerd, nog passend zijn. Bij ervaringssterfte wordt onderzocht wat de verhouding is tussen de sterftetekans van deelnemers van Pensioenfonds Campina ten opzichte van de sterftetekans van de gehele Nederlandse bevolking op basis van de CBS-cijfers. Na toevoeging van de waarnemingsjaren 2018 t/m 2021 is een nieuwe set leeftijdsafhankelijke correctiefactoren berekend, gewogen naar opgebouwde aanspraken. Deze nieuwe correctiefactoren sluiten iets beter aan ten opzichte van de huidige factoren. Het hanteren van de nieuwe fondsspecifieke correctiefactoren leidt tot een lichte stijging van de technische voorziening van EUR 0,4 miljoen.

Inflatie

Door de oorlog in Oekraïne steeg de inflatie tot het hoogste niveau sinds 1975 en met name de prijzen van energie en dagelijkse boodschappen werden veel hoger. Na een piek in het najaar daalde de inflatie aan het einde van 2022 enigszins, maar de verwachting is dat deze ook in 2023 nog op een hoog niveau blijft. Het pensioenfonds heeft de ambitie om de koopkracht van de pensioenen op peil te houden voor zover de vermogenspositie dat toelaat. Het bestuur heeft nadrukkelijk oog voor het laten meegroeien van de pensioenen met behoud van een prudente financiële positie.

Toekomstbestendige toeslagverlening

Het Financieel toetsingskader (FTK) stelt beperkingen ten aanzien van het toeslagbeleid. Zo dient de toeslagverlening duurzaam en toekomstbestendig te zijn, waarbij de te verlenen toeslag alleen mag worden doorgevoerd indien kan worden aangetoond dat deze toeslag naar verwachting ook in de toekomst blijvend kan worden verleend. Pensioenfondsen moeten rekenen met een minimale verwachtingswaarde voor de groeivoet van de prijsinflatie ('ingroeipad'). In 2022 is het ingroeipad voor inflatie sterk gestegen. Na de zomer heeft DNB het kader enigszins aangepast en kunnen pensioenfondsen kiezen tussen het reguliere en het alternatieve ingroeipad. Pensioenfonds Campina heeft gekozen voor het alternatieve ingroeipad. In combinatie met de beslissing om de discontovoet te baseren op het maximale toegestane netto aandelenrendement wil het bestuur voldoende financiële ruimte hebben voor een goede toeslagverlening. Het bestuur acht hantering van deze parameters prudent mede gezien de solvabiliteitsbuffer van 10% die wordt aangehouden. Pensioenfonds Campina is daarmee voorzichter dan het transitie-FTK, waar een buffer van 5% mag worden gehanteerd.

Verbetering informatiebeveiliging

Sinds een aantal jaren onderzoekt toezichthouder DNB de kwaliteit van informatiebeveiliging en cybersecurity binnen de financiële sector. Hiervoor heeft DNB een Good Practice Informatiebeveiliging beschikbaar gesteld waarin informatie is opgenomen over de elementen van informatiebeveiliging, de beheersmaatregelen en volwassenheidsniveaus. In juni 2022 heeft het pensioenfonds de sectorbrede uitvraag informatiebeveiliging van DNB ingediend. Aan de hand van de gegevens uit de vragenlijst stelt DNB jaarlijks voor onder toezicht staande instellingen een risicoprofiel op. Het risicoprofiel vormt mede de basis voor het risicogebaseerd toezicht op financiële instellingen.

In 2022 is een aantal beheersmaatregelen met betrekking tot de informatiebeveiliging verder verbeterd om te kunnen voldoen aan het vereiste volwassenheidsniveau van de DNB. Aan de hand van een plan van aanpak is onder meer inzichtelijk gemaakt welke acties uitbestedingspartijen hebben genomen rondom cybersecurity. Op alle zaken rond compliance wordt nauw samengewerkt met werkgever FrieslandCampina. Het pensioenfonds heeft eind 2022 met de werkgever formele afspraken gemaakt, waarin onder meer afspraken staan opgenomen ten aanzien van het borgen van kennis omtrent informatiebeveiliging en cybersecurity. Bij de komende audit in 2023 kan de werking van de verschillende beheersmaatregelen worden bevestigd.

Juridische procedure

Op 16 september 2022 heeft de Hoge Raad uitspraak in cassatie gedaan in de juridische procedure tussen Pensioenfonds Campina en de betrokken werkgevers. De Hoge Raad heeft de eerdere uitspraak van het Gerechtshof Den Haag van februari 2021 geheel in stand gelaten. Daarmee is die uitspraak onherroepelijk geworden. Het Gerechtshof had geoordeeld dat FrieslandCampina onrechtmatig heeft gehandeld door de uitvoeringsovereenkomst met Pensioenfonds Campina per 1 januari 2015 op te zeggen zonder daarbij een redelijke vergoeding aan te bieden.

Sinds 2015 ontvangt het pensioenfonds geen premies meer voor nieuwe pensioenopbouw. De herstelkracht van een gesloten pensioenfonds is hierdoor beperkt, waardoor uiteindelijk de pensioenen minder snel kunnen worden geïndexeerd. Op moment van opzegging was de dekkingsgraad lager dan 104% en was er sprake van een tekortsituatie. Het Gerechtshof heeft geoordeeld dat FrieslandCampina als goed werkgever een verantwoordelijkheid heeft naar de huidige en toekomstige gepensioneerden van Pensioenfonds Campina. Bij opzegging van de uitvoeringsovereenkomst had FrieslandCampina rekening moeten houden met de Pensioen CAO 2006, waarin een indexatieambitie voor gepensioneerden en gewezen deelnemers ('slapers') is opgenomen. Het Gerechtshof veroordeelde FrieslandCampina tot vergoeding aan Pensioenfonds Campina van de schade als gevolg van de opzegging van de uitvoeringsovereenkomst.

Inmiddels is een schadestaatprocedure opgestart door het pensioenfonds om de redelijke vergoeding te laten vaststellen door de rechter.

Maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB)

Per 10 maart 2021 is de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) in werking getreden. Dit is een onderdeel van de European Green Deal met als overkoepelende doelstelling om Europa tegen 2050 klimaatneutraal te maken. Belangrijk hierin zijn regels om het zogenoemde 'greenwashing' tegen te gaan. In dat kader moeten pensioenfondsen bepaalde verklaringen afleggen over hoe zij duurzaamheidsrisico's meewegen in hun beleggingsbeleid en hoe zij controles uitvoeren of gestelde duurzaamheidsdoelen worden bereikt.

Als vervolg op de in 2022 aangescherpte uitgangspunten van het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid is een belangrijk deel van de managers, beleggingsfondsen en -mandaten geëvalueerd op deze MVB-criteria en voor zover nodig zijn veranderingen doorgevoerd. In 2022 zijn drie fondsen omgezet naar een duurzame variant conform artikel 8 classificatie van SFDR. Daarnaast zijn er drie fondsen die in het eerste halfjaar van 2023 zullen worden omgezet naar eenzelfde classificatie. In de beleggingenparagraaf wordt hierop nader ingegaan. De SFDR-wetgeving vraagt pensioenfondsen een keuze te maken over hoe zij hun pensioenproduct positioneren. Hierin kiest Pensioenfonds Campina vooralsnog om het pensioenproduct te positioneren als 'overig product'. In een later stadium kan Pensioenfonds Campina haar keuze heroverwegen.

Pensioencommunicatie, nieuwsbrieven en deelnemersbijeenkomst

In 2022 zijn twee nieuwsbrieven uitgebracht. De actuele financiële positie en de beleggingsresultaten zijn een terugkerend thema. Daarnaast zijn actuele onderwerpen onder de aandacht gebracht, zoals informatie over het tijdelijk ouderdomspensioen.

Tijdens de ledenvergadering van VGC is door een delegatie van het pensioenfonds aan leden (pensioengerechtigden) en aspirant-leden van VGC een presentatie gegeven over de beleggingen, de financiële positie, het pensioenakkoord en andere lopende zaken. Daarnaast is er periodiek een overleg met het bestuur van VGC.

Zelfevaluatie functioneren bestuur

Jaarlijks beoordeelt het bestuur aan de hand van een zelfevaluatie de effectiviteit van de samenwerking, besluitvorming en uitvoering en daarbij worden de competenties van het bestuur als collectief bekeken. In december 2022 heeft het bestuur in aanwezigheid van externe coaches een zelfevaluatie uitgevoerd. Er is een aantal aanbevelingen naar voren gekomen die vertaald zijn in actiepunten.

Themadag

In november 2022 is een themadag gehouden met het bestuur, de beleggingsadviescommissie, het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht. Tijdens deze themadag hebben drie externe specialisten gesproken over informatiebeveiliging, ontwikkelingen op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen en opzet, ontwikkelingen en complexiteit van de beleggingsportefeuille.

Overleg met het verantwoordingsorgaan

Er is twee keer overleg gevoerd tussen (een delegatie van) het bestuur en het verantwoordingsorgaan, waarbij nadere toelichting is gegeven op belangrijke ontwikkelingen, zoals de ontwikkelingen van de financiële positie, de ALM-studie, dynamisch beleggingsbeleid, aanpassing van de risicohouding, toekomstbestendige indexatie en de juridische procedure. Er zijn in 2022 drie adviesaanvragen geweest aan het verantwoordingsorgaan over

de aanpassing van de risicohouding, het gewijzigde reglement raad van toezicht en het gewijzigde reglement verantwoordingsorgaan. Het verantwoordingsorgaan heeft hierover positieve adviezen gegeven.

Overleg met de raad van toezicht

Het bestuur heeft drie keer overleg gevoerd met de raad van toezicht en is er frequent informeel overleg over verschillende onderwerpen en actuele zaken. Door het bestuur is nadere toelichting gegeven op belangrijke ontwikkelingen en bestuursbesluiten. De voorgenomen benoemingen van nieuwe bestuurders zijn voorgelegd aan de raad van toezicht, die met deze benoemingen heeft ingestemd. Ook het rooster van aftreden en de continuïteit van de raad van toezicht zijn onderwerp van gesprek geweest.

4.4 Beheerste en integere bedrijfsvoering

Het pensioenfonds heeft de organisatie zodanig ingericht dat het een beheerste en integere bedrijfsvoering waarborgt. Daarbij gaat het om de beheersing van bedrijfsprocessen en bedrijfsrisico's, de integriteit van personen betrokken bij het pensioenfonds, de waarborging van de soliditeit van het pensioenfonds zelf en het beheersen van de financiële positie op de lange termijn. Bij maatregelen ter waarborging van de soliditeit gaat het zowel om de beheersing van de financiële risico's als van andere risico's die de soliditeit van het pensioenfonds kunnen aantasten. Voor het beleid ten aanzien van de belangrijkste risico's wordt verwezen naar de Risicoparaagraaf in dit jaarverslag.

Opvolging aanbevelingen vanuit het jaarwerk

Door de certificerend actuaire, de accountant, het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht worden naar aanleiding van de controle en beoordeling tijdens het jaarwerk aanbevelingen gedaan aan het bestuur. De opvolging van de aanbevelingen wordt in een bevindingenrapport opgenomen en toegelicht. Het bevindingenrapport wordt door het bestuur gedurende het jaar gemonitord. Voorafgaand aan de controle voor het jaarwerk 2022 is de opvolging van de verschillende aanbevelingen besproken met alle betrokken partijen. Het pensioenfonds heeft voor zover mogelijk opvolging gegeven aan de aanbevelingen of anderszins toegelicht waarom bepaalde aanbevelingen niet zijn overgenomen.

Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen heeft tot doel het functioneren van pensioenfondsen te verbeteren en inzichtelijker te maken. Bepalend voor de werking van de Code is hoe pensioenfondsen met de intenties omgaan – niet de mate waarin zij die naar de letter naleven. Er is dus ruimte om af te wijken van de normen, mits dit weloverwogen gebeurt. De Code is gebaseerd op het 'pas toe of leg uit'-beginsel en is gerubriceerd volgens acht thema's, welke in de volgende tabel staan weergegeven.

Thema	Omschrijving	Naleving
▪ Vertrouwen waarmaken	Zij die voor het pensioenfonds verantwoordelijkheid dragen maken het in hen gestelde vertrouwen waar. Dat blijkt vooral uit adequaat bestuur, verantwoord beleggingsbeleid en zorgvuldig risicomanagement.	✓
▪ Verantwoordelijkheid nemen	Het bestuur neemt zijn verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregeling.	✓
▪ Integer handelen	Het bestuur bevordert een cultuur van integriteit en compliance.	✓
▪ Kwaliteit nastreven	Het fonds stelt hoge kwaliteitseisen, voert daar beleid op en is een 'lerende organisatie'.	✓
▪ Zorgvuldig benoemen	Het fonds handelt zorgvuldig bij (her)benoeming en ontslag, en zorgt voor geschiktheid, complementariteit en diversiteit in de samenstelling van de organen van het fonds.	✗ Norm 33
▪ Gepast belonen	Het fonds voert een verantwoord en beheerst beloningsbeleid, gericht op kwaliteit, continuïteit en consistentie.	✓
▪ Toezicht houden en inspraak waarborgen	Het fonds waarborgt intern toezicht op de kwaliteit en integriteit van de bedrijfsvoering.	✓
▪ Transparantie bevorderen	Het fonds streeft openheid na, communiceert over missie, strategie en risico's en legt verantwoording af over gevoerd beleid.	✓

In de Code Pensioenfondsen staan normen waarover het pensioenfonds standaard in het jaarverslag moet rapporteren. Dit betreffen de normen 5, 31, 33, 47, 58, 62, 64 en 65. Een beschrijving van deze normen is als bijlage B opgenomen in dit jaarverslag. Het bestuur inventariseert jaarlijks de naleving van de normen van de Code en zaken die om nadere uitvoering vragen worden opgepakt door het bestuur. Het bestuur toont hiermee aan dat het een verantwoord bestuursbeleid voert. De normen van de Code worden vrijwel volledig toegepast, maar het pensioenfonds voldoet niet aan norm 33 (diversiteit).

Het diversiteitsbeleid is in 2022 geactualiseerd en daarin is vastgelegd dat wordt gestreefd naar diversiteit in de samenstelling van alle fondsorganen voor zover er kandidaten beschikbaar zijn. Bij de samenstelling van de fondsorganen kijkt het bestuur breder dan de diversiteit zoals beschreven in de Code Pensioenfondsen, waarbij diversiteit is vertaald naar geslacht en leeftijd. Pensioenfonds Campina hecht ook belang aan verscheidenheid van vaardigheden, achtergronden, opleiding en persoonlijkheden zodat alle belanghebbenden op zo evenwichtig mogelijke wijze vertegenwoordigd zijn. Vacatures worden voorzien van een duidelijk profiel voorgelegd aan de voordragende organisaties en bij de oproeping tot kandidaatstelling wordt de gewenste diversiteit benadrukt, waarbij tevens melding wordt gemaakt van het uitgangspunt dat geschiktheid van de kandidaat te allen tijde prevaleert. De toetsing van kandidaten gebeurt mede aan de hand van de diversiteitsdoelstelling.

In zowel het bestuur als het verantwoordingsorgaan is tenminste één vrouw vertegenwoordigd, maar in beide organen is echter geen lid jonger dan veertig jaar. Er zijn sinds 2009 geen nieuwe deelnemers meer toegetreden, waardoor de populatie vergrijsd. Er zijn voor de vacatures in fondsorganen nagenoeg geen geschikte leden jonger dan 40 jaar beschikbaar. Het is daardoor nu en in de toekomst moeilijk om in een paritair bestuursmodel aan de leeftijdsnorm van de Code Pensioenfondsen te voldoen.

De raad van toezicht rapporteert in het verslag van het intern toezicht (paragraaf 12.4 van dit jaarverslag) over de naleving van de Code. De raad van toezicht is van oordeel dat het bestuur voldoende aandacht heeft besteed aan de naleving van de Code Pensioenfondsen. Het bestuur geeft aan dat het de Code zoveel als mogelijk toepast en in geval van afwijking daartoe een weloverwogen en onderbouwd besluit neemt.

Naleving gedragscode

De onafhankelijke compliance officer ziet erop toe dat de gedragscode van het pensioenfonds wordt nageleefd, is vertrouwenspersoon en fungeert als meldpunt voor compliance kwesties. De compliance officer rapporteert periodiek zijn bevindingen aan het bestuur. De verklaring inzake het naleven van de gedragscode, die betrekking heeft op het voorgaande jaar, is door alle verbonden personen getekend. Begin 2023 zijn door alle verbonden personen verklaringen afgegeven over de naleving van de gedragscode in 2022. De compliance officer heeft in maart 2023 zijn bevindingen gerapporteerd en daaruit komt naar voren dat er in 2022 geen overtredingen van de gedragscode zijn geconstateerd. De verbonden personen hebben melding gemaakt van relevante nevenfuncties, deze zijn beoordeeld en leiden niet tot bemerkingen. De gedragscode is beschikbaar via de website van het pensioenfonds.

Naleving wet- en regelgeving

Ontwikkelingen in wet- en regelgeving worden door het bestuur nauwgezet gevolgd. Relevante wijzigingen worden geanalyseerd en de opvolging wordt besproken in de bestuursvergaderingen. In dit bestuursverslag zijn de belangrijkste ontwikkelingen toegelicht. Het bestuur is niet bekend met overtredingen van wet- en regelgeving.

Klachten, geschillen en onregelmatigheden

Het pensioenfonds kent een Klachten- en geschillenregeling, die op de website van het pensioenfonds staat. Iedere actieve deelnemer, gewezen deelnemer of pensioengerechtigde kan schriftelijk een klacht indienen of een geschil voorleggen. Geschillen betreffen een dispuut tussen het pensioenfonds en de belanghebbenden over de toepassing van het pensioenreglement en/of de statuten. Een klacht gaat over een incorrecte uitvoering van de pensioenregeling, dan wel een incorrecte behandeling, dienstverlening of omgangsvormen van de medewerkers van het pensioenbureau. De klacht of het geschil wordt afgehandeld door de directeur van het pensioenfonds en in tweede instantie door het bestuur. Als betrokkene en het pensioenfonds er niet samen uitkomen, kan de betrokkene de klacht of het geschil voorleggen aan een externe instantie, zoals de Ombudsman Pensioenen. In 2022 zijn er, evenals in 2021, geen klachten of geschillen ontvangen.

In juni 2022 heeft de Pensioenfederatie de gedragslijn 'Goed omgaan met klachten' gepubliceerd. Deze gedragslijn stelt het belang van de deelnemer centraal en beschrijft het basisniveau hoe pensioenfondsen op een deelnemersvriendelijke, transparante en eenduidige manier met een klacht om moeten gaan. Het bestuur gaat in 2023 aan de hand van een stappenplan de huidige klachten- en geschillenregeling waar nodig herzien, om uiterlijk op 1 januari 2024 aan deze gedragslijn te voldoen.

Onregelmatigheden die binnen het pensioenfonds, de fondsorganen en bij de partijen aan wie de taken zijn uitbesteed worden gesignaleerd, kunnen worden gerapporteerd bij de compliance officer op grond van de klokkenluidersregeling. Er zijn in 2022 geen onregelmatigheden gerapporteerd. Ook bij de uitvoerders en de vermogensbeheerders zijn klokkenluidersregelingen geïmplementeerd.

Sanctiewetgeving

Sancties zijn politieke maatregelen die worden ingezet tegen personen, organisaties of landen die internationaal recht, mensenrechten, of democratische beginselen niet naleven. Sancties kunnen worden opgelegd door de nationale overheid of internationale instanties (Europese Unie of de Verenigde Naties). Met sancties wil men personen, organisaties of landen raken, zodat zij ongewenst gedrag veranderen of om andere partijen af te schrikken om datzelfde ongewenste gedrag te vertonen. Onder de Nederlandse sanctiewetgeving is het verboden om bij te dragen aan elke ondersteuning van een activiteit of transactie met een gesanctioneerd persoon, entiteit of land.

Na de inval in Oekraïne heeft de Europese Unie financiële en economische sancties ingesteld tegen Rusland en Wit-Rusland. Voor financiële instellingen, zoals pensioenfondsen, gelden nadere regels en zij moeten er op letten of een overboeking niet verboden is op grond van de sancties. Ook mogen zij geen betrokkenheid hebben bij het verstrekken van leningen of bij de uitgifte van effecten aan de Russische staat, de centrale bank van Rusland of een partij die namens de centrale bank van Rusland handelt.

Pensioenfonds Campina heeft maatregelen genomen om de naleving van de sanctiewetgeving te waarborgen, voor zover deze van toepassing is op pensioenfondsen. Dit betreft zowel de processen rondom het pensioenbeheer als rondom het vermogensbeheer. Zo controleert het pensioenfonds of er deelnemers zijn die voorkomen op de sanctielijst en eventuele tegoeden worden dan bevroren. Ook wordt gecontroleerd op het ter beschikking stellen van kapitaal en/of financiële diensten. Omdat deze processen deels zijn uitbesteed aan externe partijen, heeft het pensioenfonds hier rekening mee gehouden in het uitbestedingsbeleid en uitbestedingsovereenkomsten met externe partijen.

DNB ziet erop toe dat banken en andere financiële instellingen hun procedures en maatregelen op orde hebben om de sanctieregels na te kunnen leven. In 2022 zijn er geen overtredingen geconstateerd van de sanctiewetgeving. In de loop van 2022 zijn door de vermogensbeheerders - waar mogelijk - beleggingen in Russische aandelen en obligaties afgebouwd. Vermogensbeheerders geven aan tot nader order geen nieuwe Rusland posities te willen nemen. Eind 2022 resteerde een kleine obligatiepositie ter grootte van EUR 0,5 miljoen ofwel 0,04% van de totale beleggingen. Er is geen exposure op Wit-Rusland.

Incidenten

In de incidentenregeling zijn procedures en maatregelen opgenomen hoe wordt gehandeld in geval van een incident en op welke wijze een incident wordt vastgelegd. Er zijn in 2022 geen incidenten geweest.

Privacyregelgeving

Als 'eigenaar' van de persoonsgegevens dient het pensioenfonds expliciet te kunnen aantonen dat het voldoet aan de eisen vanuit de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). De Pensioenfederatie heeft een gedragslijn 'Verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen' gepubliceerd over de naleving van de AVG. Om de naleving van de AVG en de Gedragslijn te waarborgen en dit aantoonbaar te maken zijn door het pensioenfonds de volgende beheersmaatregelen ingericht:

- er is een functionaris gegevensverwerking aangesteld;
- er is een actuele privacyverklaring beschikbaar op de website;
- er is een protocol meldplicht datalekken;
- er wordt een incidentenregister bijgehouden, waaronder eventuele datalekken;
- er wordt een verwerkingsregister bijgehouden met o.a. rechten van betrokkenen onder de AVG.

Het pensioenfonds voldoet in het verslagjaar 2022 aan de normen uit de AVG en de Gedragslijn. Er zijn bij de Autoriteit Persoonsgegevens geen meldingen gemaakt van datalekken.

Toezichthouders

In de Pensioenwet is De Nederlandsche Bank belast met het prudentieel toezicht, waaronder het toezicht op de financiële gang van zaken. De Autoriteit Financiële Markten is belast met het gedragstoezicht, in het bijzonder het toezicht gericht op de naleving van normen ten aanzien van de voorlichting. Daarnaast is Autoriteit Financiële Markten op grond van de Wet op het financieel toezicht (Wft) belast met het effectentypisch gedragstoezicht. Het pensioenfonds neemt kennis van de diverse thema-onderzoeken van De Nederlandsche Bank en Autoriteit Financiële Markten, en de guidance on good practices die de toezichthouders publiceren worden voor zover van toepassing overwogen en geïmplementeerd.

De doorbelaste kosten van het toezicht door de toezichthouders aan het pensioenfonds zijn als volgt:

	2022	2021	Mutatie
	EUR	EUR	%
De Nederlandsche Bank	68.252	75.952	-10,1
Autoriteit Financiële Markten	5.000	5.691	-12,1
Totaal	73.252	81.643	-10,3

Boetes en dwangsommen

In het verslagjaar zijn door De Nederlandsche Bank en Autoriteit Financiële Markten geen boetes of dwangsommen opgelegd. Evenmin is een aanwijzing gegeven als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet of een bewindvoerder aangesteld als bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet.

Actuariële en bedrijfstechnische nota

De actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN), inclusief het financieel crisisplan, is in december 2022 geactualiseerd.

Beloningsbeleid

Het pensioenfonds voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid. Dit beloningsbeleid, dat van toepassing is voor leden van het bestuur, het verantwoordingsorgaan en commissies, volgt de SER-standaardvacatieregeling en is een gematigde beloning op basis van tijdsbesteding. Alleen de bestuursleden en leden van het verantwoordingsorgaan, die niet in dienst zijn van een van de werkgevers, ontvangen een vergoeding van het pensioenfonds. De werkgever stelt tijd beschikbaar aan bestuursleden die bij de werkgevers werkzaam zijn of betaalt de kosten voor externe bestuursleden. Er worden geen prestatiegerelateerde beloningen betaald aan leden van het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Bij tussentijds ontslag van een bestuurslid of van een lid van het intern toezicht is geen ontslagvergoeding verschuldigd.

Het huidige beloningsbeleid is eind 2022 herijkt en de uitkomst hiervan is dat het beloningsniveau laag ligt. Het bestuur zal in overleg met het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht een nieuw beloningsbeleid formuleren waarbij de beloning in redelijke verhouding staat tot de gedragen verantwoordelijkheid, de aan de functie gestelde eisen en het geraamde tijdsbeslag. Het nieuwe beloningsbeleid zal naar verwachting in 2023 ingaan na in te winnen advies van het verantwoordingsorgaan en goedkeuring door de raad van toezicht.

Beheersing bedrijfsprocessen

De uitvoering van het fiduciair management is uitbesteed aan Goldman Sachs Asset Management (GSAM) en de hiermee verbonden financiële administratie aan Northern Trust. Met beide instellingen voert het pensioenfonds frequent en intensief overleg en worden uitgebreide rapportages verstrekt. Hierdoor wordt een goed beeld verkregen van het functioneren van deze managers.

5. Beleggingenparagraaf

5.1 Beleggingsdoelstelling en beleggingsovertuigingen

Beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid is erop gericht om de nominale pensioenen veilig te stellen door het behalen van een lange-termijn rendement dat minimaal gelijk is aan de rente die gemiddeld bij de berekening van de technische voorzieningen in aanmerking is genomen. Daarboven heeft het bestuur de ambitie om additioneel rendement te behalen om de pensioenaanspraken en –rechten van gewezen deelnemers en pensioengerechtigden jaarlijks te kunnen aanpassen aan de inflatie.

Beleggingsovertuigingen

De beleggingsovertuigingen vormen de grondbeginselen van het beleggingsbeleid en zijn in de ABTN opgenomen. Belangrijke beslissingen in het beleggingsproces worden door het bestuur aan deze overtuigingen getoetst.

5.2 Beleggingsbeleid

Op basis van ALM-studies wordt vastgesteld welke beleggingsmix voor de langere termijn wenselijk is, gelet op de pensioenverplichtingen. Het beleggingsbeleid is gericht op integraal balansmanagement en dat betekent dat de beleggingen van het pensioenfonds nauwkeurig zijn afgestemd op de pensioenverplichtingen. Hiertoe is de beleggingsportefeuille gesplitst in een ‘liability matching’ portefeuille en een ‘return generating’ portefeuille. De liability matching portefeuille heeft als primaire doelstelling het gedeeltelijk afdekken van het renterisico van de opgebouwde pensioenaanspraken op basis van de actuele marktrente. De doelstelling van de return generating portefeuille is het genereren van extra rendement waaruit ook de toeslagen kunnen worden gefinancierd.

In de liability matching portefeuille wordt de kasstroomprojectie van de opgebouwde pensioenrechten qua looptijden gerepliceerd met vastrentende waarden en derivaten. De portefeuille is samengesteld uit staatsobligaties en obligaties uitgegeven door supranationale organisaties, agencies en bedrijven met een hoge kredietwaardigheid. Daarnaast worden rentederivaten, zoals renteswaps en futures, gebruikt voor zover dit doelmatig is binnen het beleggingsbeleid. Als benchmark voor deze portefeuille geldt de contant gemaakte kasstromen van de pensioenverplichtingen, die jaarlijks door de actuaris worden vastgesteld.

Door de fiduciair manager worden voorstellen gedaan voor de invulling van de beleggingsmix qua beleggingscategorieën, regio's, sectoren en voor de te selecteren vermogensbeheerders. Daarnaast adviseert de fiduciair manager over alle aspecten van het beleggingsbeleid, onderhoudt de fiduciair manager het contact met de vermogensbeheerders en controleert of de vermogensbeheerders qua beleggingen en risico's binnen de grenzen van hun mandaat blijven. Namens het bestuur ziet de beleggingsadviescommissie toe op het functioneren van de fiduciair manager, beoordeelt ze de door de fiduciair manager gedane voorstellen en adviseert het bestuur daarover.

Tussen de verschillende beleggingscategorieën wordt bij overschrijding van de bandbreedten herschikking per kwartaal doorgevoerd, of eerder indien daar aanleiding toe bestaat. Het valutarisico van de in vreemde valuta genoteerde beleggingen in wereldwijde aandelen, aandelen small cap, aandelen public infrastructuur en indirect vastgoed wordt voor 70% afgedekt. Het valutarisico van obligaties opkomende markten in harde valuta, high yield obligaties, senior bank loans en bedrijfsobligaties is volledig afgedekt; het valutarisico van de overige beleggingscategorieën wordt niet afgedekt. Het pensioenfonds heeft een voorkeur voor passief beheer van aandelenmandaten vanwege de relatief lage vermogensbeheerkosten. De vastrentende waarden mandaten, het global infrastructuur en hedgefondsmandaat worden actief beheerd.

Nieuwe ALM-studie

Periodiek laat het bestuur door middel van een ALM-studie onderzoeken of het strategisch beleidskader nog aansluit bij de karakteristieken van het pensioenfonds. In 2022 is opnieuw een ALM-studie uitgevoerd. Hierbij zijn de belangrijkste sturingsmiddelen van het beleggingsbeleid onderzocht, te weten de afdekking van het renterisico en de verhouding tussen de return generating en liability matching portefeuilles.

Voortzetting van het huidige beleid laat goede resultaten zien. In het mediaan scenario zal de dekkingsgraad over een periode van 10 jaar verbeteren en de kans op een tekort (dekkingsgraad <104%) is gedaald. Ook de

kans dat nominale kortingen zich voordoen over een periode van 10 jaar daalt.

In de studie is vastgesteld dat het effect van de renteafdekking als stuurmiddel om risico's terug te dringen relatief beperkt is. Dit komt door de lage duration van de verplichtingen, die elk jaar met circa 0,4 jaar afneemt door de vergrijzing van de populatie.

Uit de analyses blijkt dat dynamische strategieën (met 'de-risking' en 're-risking') betere uitkomsten laten zien dan een statische strategie. Dat betekent een 'de-risking' bij een hogere dekkingsgraad en 're-risking' als de dekkingsgraad weer daalt. De uitgebreide dynamische strategie (met meer trigger niveaus) laat de beste uitkomsten zien.

De belangrijkste conclusie is dat het huidige beleid dankzij de verbeterde financiële positie heel gedegen is gegeven een verhouding tussen liability matching en return generating portefeuille van 50-50% en een renteafdekking van 70%.

Dynamisch beleggingsbeleid

In samenhang met de ALM-studie is een dynamisch beleggingsbeleid geformuleerd. Doelstelling van dit dynamisch beleggingsbeleid is - gegeven de risicobereidheid van het pensioenfonds - een optimum te bereiken in de evenwichtige afweging van enerzijds het streven naar een beperking van de kans op het korten van pensioenrechten en -aanspraken, en anderzijds het streven naar een voldoende hoog en stabiel rendement ten opzichte van de oprenting van de pensioenverplichtingen. Dit surplus-rendement is benodigd om zo veel als mogelijk de toeslagambitie van het pensioenfonds na te streven.

Het dynamische beleggingsbeleid is opgebouwd rond het begrip van een dekkingsgraadafhankelijk risicobudget. Het dekkingsgraadafhankelijk risicobudget is het maximale risico dat het pensioenfonds bij een bepaalde dekkingsgraad wenst te lopen. Het dekkingsgraadafhankelijke risicobudget neemt af bij een hoge dekkingsgraad ('de-risking') met als doel om de risico's op terugval te beperken. Bij een daling van de dekkingsgraad beneden vastgestelde niveaus ('triggers') wordt het risicoprofiel verhoogd ('re-risking') ter voorkoming dat niet of te weinig risico's worden genomen ('poverty trap') waardoor de financiële positie niet meer kan herstellen. Door het hanteren van het dynamische beleggingsbeleid wordt niet meer risico genomen dan noodzakelijk is om de indexatie-ambitie waar te maken. Bij hogere dekkingsgraden verschuift de focus van de nominale naar de reële doelstelling van het pensioenfonds.

Het dynamische beleid voorziet in een dekkingsgraadafhankelijke allocatie tussen de twee hoofdonderdelen van de beleggingsportefeuille: de liability matchingportefeuille en de return generating portefeuille. Deze dekkingsgraadafhankelijke allocatie wordt bepaald op basis van de actuele dekkingsgraad op marktwaaarde. In het boekjaar zijn de allocaties tussen de twee hoofdportefeuilles niet gewijzigd.

5.3 Strategische beleggingsportefeuille en renteafdekking

Er is een wijziging aangebracht in de strategische beleggingsportefeuille door middel van een beperkte allocatie naar een private credit fund met verschillende private credit managers ('fund-of-funds'). Door het bundelen van de verschillende beleggers in één beleggingsfonds ontstaat een betere spreiding over managers, strategieën en producten. De beleggingscategorie private credit vertoont minder samenhang met andere instrumenten, zoals obligaties en aandelen, waardoor de karakteristieken van de beleggingsportefeuille verbeteren. De allocatie naar private credit wordt gefinancierd door afbouw van de allocatie naar high yield.

De strategische renteafdekking is ongewijzigd 70% op basis van de waardering van de verplichtingen op marktwaaarde.

Samenstelling strategische beleggingsportefeuille

Gesplitst naar beleggingscategorieën is de strategische beleggingsportefeuille als volgt samengesteld:

Beleggingscategorie:	%
▪ Liability matching obligaties	12,6
▪ Liability matching renteswaps	37,7
▪ Aandelen wereldwijd	14,1
▪ Aandelen opkomende markten	3,5
▪ Aandelen multi-factor ('smart beta')	3,9
▪ Aandelen small cap US	1,7
▪ Aandelen small cap Europe, Australasia and Far East (EAFE)	1,7
▪ Aandelen vastgoed (wereldwijd)	2,4
▪ Aandelen global public infrastructuur (wereldwijd)	2,9
▪ Senior bank loans	2,0
▪ Investment grade corporate credits	3,2
▪ Obligaties opkomende markten (in lokale valuta)	1,2
▪ Obligaties opkomende markten (in harde valuta)	3,9
▪ High yield obligaties wereldwijd	2,2
▪ High yield obligaties US	2,2
▪ Tactical Trading Managers (MF)	2,5
▪ Private credit	0,1
▪ Liquiditeiten	2,2
Totaal	100,0

5.4 Markontwikkelingen en beleggingsresultaten in 2022

Financiële markten

De financiële markten waren in 2022 negatief gestemd door geopolitieke spanningen en zowel aandelen, staatsobligaties en overige vastrentende waarden sloten het jaar met grote verliezen af. Het is voor het eerst in decennia dat zowel aandelen als staatsobligaties gelijktijdig een negatief rendement laten zien. Het negatieve marktsentiment had meerdere oorzaken die met elkaar samenhangen. De Russische invasie van Oekraïne zorgde in februari voor een schokgolf op de financiële markten. Door de Europese Unie en de Verenigde Staten werden sanctiepakketten ingesteld die leidde tot exportbeperkingen van producten naar Rusland en Wit-Rusland en beperkingen van de import van onder andere ruwe aardolie, geraffineerde aardolieproducten, gas, steenkool en andere grondstoffen. Door de economische sancties schoten energieprijzen wereldwijd omhoog. Dit stuwde de inflatie in de eurozone en de Verenigde Staten naar het hoogste niveau sinds lange tijd. De hoge inflatie dwongen de centrale banken de beleidsrentes snel te verhogen. Daardoor stegen de kapitaalmarktrentes en vrijwel alle beleggingscategorieën stonden onder druk.

Beleggingsresultaten

Door de turbulentie op de wereldwijde effectenbeurzen was er sprake van een slecht beleggingsresultaat. De resultaten van staatsobligaties, overige vastrentende waarden, aandelen en real assets waren negatief. Alleen hedgefondsen boekten een positief resultaat. Het totaal rendement van de beleggingsportefeuille was -20,7%. Vergeleken met de relevante benchmark is op portefeuilleniveau is er een bruto underperformance behaald.

	portefeuille performance	benchmark performance	under-/out performance
	%	%	Δ
Liability matching portefeuille	-27,80	-27,40	-0,40
Return generating portefeuille	-13,22	-12,53	-0,69
Totaal rendement fiduciair mandaat	-20,72	-20,24	-0,48

In de volgende tabel zijn de verschillende beleggingscategorieën uitgesplitst naar resultaat, rendement en relatieve performance ten opzichte van de relevante benchmarks:

Beleggingen	2022	2021	Mutaties	Resultaat	Rendement 2022		
					Behaald	Benchmark	Performance
(x € 1.000)							
Aandelen wereldwijd (passief)	172.718	236.867	-34.800	-29.349	-13,74%	-12,89%	-0,85%
Aandelen smart beta (passief)	53.700	73.998	-13.200	-7.098	-10,86%	-12,70%	1,84%
Aandelen opkomende landen (passief)	28.253	47.024	-12.762	-6.009	-14,90%	-14,85%	-0,05%
Aandelen small cap US (passief)	17.135	27.120	-6.496	-3.489	-15,19%	-15,22%	0,03%
Aandelen small cap EAFE (passief)	12.966	27.024	-9.958	-4.100	-16,09%	-16,24%	0,15%
Totaal aandelen	284.772	412.033	-77.216	-50.045	-13,42%	-13,48%	0,06%
Senior bank loans (actief)	24.608	31.648	-5.000	-2.040	-6,86%	-3,03%	-3,83%
Obligaties opkomende markten (actief, afgedekt naar Euro)	51.816	63.967	-4.719	-7.432	-11,83%	-10,98%	-0,85%
Obligaties opkomende markten (actief, in lokale valuta)	15.587	19.322	-3.200	-535	-3,16%	-5,90%	2,74%
Obligaties high yield wereldwijd (actief)	25.845	35.656	-5.000	-4.811	-13,01%	-13,51%	0,50%
Obligaties high yield US (actief)	27.784	35.840	-3.200	-4.856	-13,67%	-13,33%	-0,34%
Obligaties investment grade credits (actief)	42.114	50.958	-	-8.844	-17,35%	-16,39%	-0,96%
Private credit (actief)	1.503	-	1.756	-253	-0,01%	-0,01%	0,00%
Totaal vastrentende waarden	189.257	237.391	-19.363	-28.771	-12,21%	-11,56%	-0,65%
Aandelen infrastructuur wereldwijd (actief)	37.424	48.983	-12.000	441	-0,64%	-0,49%	-0,15%
Aandelen indirect vastgoed wereldwijd (passief)	26.617	41.062	-7.500	-6.945	-20,90%	-21,69%	0,79%
Totaal real assets	64.041	90.045	-19.500	-6.504	-10,23%	-10,45%	0,22%
Tactical trading managers (managed futures)	30.967	55.612	-32.633	7.988	15,70%	35,70%	-20,00%
Totaal hedgefondsen	30.967	55.612	-32.633	7.988	15,70%	35,70%	-20,00%
Valuta afdekking	31.698	21.480	35.500	-25.282	-2,90%	-	-
Totaal return generating portefeuille	600.735	816.561	-113.212	-102.614	-13,22%	-12,53%	-0,69%
Obligaties (actief)	147.747	190.068	35.000	-77.321	-38,65%	-39,42%	0,77%
Renteswaps (passief)	463.983	601.681	11.500	-149.198	-24,19%	-	-
Totaal liability matching portefeuille	611.730	791.749	46.500	-226.519	-27,80%	-27,40%	-0,40%
Liquide middelen	24.974	3.356	21.712	-94	-	-	-
Totaal onder fiduciair beheer	1.237.439	1.611.666	-45.000	-329.227	-20,72%	-20,24%	-0,48%
Te vorderen interest	-1.847	-1.476	-371				
Te vorderen dividend	-480	-517	37				
Te vorderen dividendbelasting	-783	-658	-125				
Beleggingsdebiteuren en -crediteuren	141.698	51.833	89.865				
Overige	-49.502	-17.452	-32.050				
Totaal beleggingen	1.326.525	1.643.396	57.356				

Mutaties = aankopen + gefactureerde kosten - verkopen - inkomsten

Liability matching portefeuille

De strategische liability matching portefeuille bestaat uit een passieve renteswap portefeuille (75%) en een actieve obligatieportefeuille (25%).

Return generating portefeuille

De return generating portefeuille boekte een resultaat van -13,2% met een underperformance van 0,7%. Onderverdeeld naar beleggingscategorie waren de resultaten als volgt:

Aandelen

De wereldwijde aandelenmarkten sloten het jaar met een negatief rendement van -13,4% af. Binnen ontwikkelde landen presteerden de Verenigde Staten slecht, dat kan worden toegeschreven aan de druk op de belangrijke technologiesector. Het smart beta aandelenmandaat deed het minder slecht dan de andere mandaten en -fondsen. Smart beta volgt niet een traditionele marktkapitalisatie gewogen index, maar een index gebaseerd op de factoren waarde, kwaliteit, lage volatiliteit, grootte en momentum.

Vastrentende waarden

Voor zowel investment grade credits en high yield obligaties was 2022 een slecht jaar. Medio december stonden deze obligaties op verlies van -11,8% tot -17,3%. De negatieve rendementen werden niet alleen veroorzaakt door de stijging van de kapitaalmarktrentes, maar ook door oplopende risico-opslagen. Emerging market debt (lokale valuta) en senior bank loans deden het relatief minder slecht en boekten een beperkt verlies van respectievelijk -3,2% en -6,9%.

Private credit

Sinds juli 2022 wordt geparticipeerd in een nieuw opgericht private credit 'fund of funds', waarin verschillende managers, strategieën en producten zijn opgenomen. Het totale commitment naar dit private credit fonds bedraagt USD 25 miljoen. De allocatie naar private credit wordt in een periode van 2-3 jaar stapsgewijs opgebouwd door middel van kapitaalstortingen. Eind 2022 was een beperkt bedrag geïnvesteerd van EUR 1,5 miljoen.

Real assets

De resultaten in de categorie 'real assets' waren wisselend. Binnen deze categorie behaalde het actief beheerde wereldwijde aandeleninfrastructuur mandaat behaalde een rendement van -0,6, maar het rendement van beursgenoteerd vastgoed was -20,9%. Real assets behaalde een outperformance van 0,2% ten opzichte van de benchmark.

Hedgefondsen

De tactical trading hedgefonds strategie behaalde een goed rendement van 15,7%. Daarmee voldeed deze strategie aan de eigenschappen waarvoor ze is opgenomen in de beleggingsportefeuille: het bieden van goede diversificatie en crisishedge-eigenschappen. Ten opzichte van de benchmark was er weliswaar sprake van een underperformance, maar de benchmark is onvoldoende representatief voor deze strategie.

Cycle aware investments

Met cycle aware investments worden middellange termijn posities ingenomen die afwijken van de strategische beleggingsportefeuille. Deze posities zijn ingegeven door conjuncturele overwegingen, macro-economische verwachtingen of buitengewone (markt)omstandigheden. In september 2022 is besloten tot een verkleining (onderweging) van aandelen met 2,5%-punt (van de return generating-portefeuille) ten gunste van een overweging in liquiditeiten. In 2021 waren er geen cycle aware posities.

Periodieke evaluatie van het vermogensbeheer

De beleggingsadviescommissie is 6 keer bijeen geweest, waarbij een delegatie van de fiduciair manager 4 keer aanwezig was. Daarnaast hield het pensioenbureau intensief contact met de fiduciair manager over het dagelijks vermogensbeheer. De impact van de onrust op de financiële markten door de renteverhogingen en de onrust door het conflict tussen Rusland en Oekraïne is nauwlettend gemonitord.

Het pensioenfonds bespreekt elk kwartaal de resultaten van de actieve vermogensbeheermandaten met de fiduciair manager. Op de actieve obligatieportefeuille werd een outperformance gerealiseerd van 0,8%, maar ten opzichte van de verplichtingen tegen de swaprente boekte het liability matching mandaat echter een underperformance van 0,4%. Dit is toe te schrijven aan het basisrisico, waarbij staatsobligaties niet identiek reageren ten opzichte van renteswaps die worden gebruikt voor het verdisconteren van de verplichtingen. Door minder obligaties (en dus meer renteswaps) te hanteren wordt het basisrisico kleiner.

De relatieve performance van de return generating portefeuille was -0,7%, dat is toe te schrijven aan de underperformance van vastrentende waarden (-0,7%) en hedgefondsen (-20,0%). Het smart beta mandaat behaalde een goede outperformance van 1,8%. Ten aanzien van de benchmark voor het tactical trading hedgefonds wordt opgemerkt dat de performance wordt afgemeten tegen een universum van managers wegens het ontbreken van een goede objectieve benchmark. De underperformance van de totale beleggingsportefeuille wordt daardoor vertekend.

Relatieve performance ten opzichte van pensioenverplichtingen

In het verslagjaar was er een afname van de pensioenverplichtingen tot EUR 915 miljoen op basis van waardering van de verplichtingen tegen de UFR rentetermijnstructuur. Indien de pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op de actuele rentetermijnstructuur (zonder UFR) van ultimo 2022 zouden de

pensioenverplichtingen EUR 916 miljoen bedragen. De daarbij behorende dekkingsgraad op marktwaarde is 135,0%, ofwel 0,1%-punt lager dan de nominale dekkingsgraad.

Uitlening van effecten

Het pensioenfonds beoogt met het uitlenen van effecten ('securities lending') het rendement op aandelen en obligaties te vergroten. Met securities lending wordt het economisch en juridisch eigendom gesplitst. Het juridisch eigendom van de effecten wordt door het pensioenfonds overgedragen onder de verplichting voor de inlener om op een bepaald tijdstip een gelijk aantal van dezelfde effecten terug te leveren. Het economisch eigendom blijft gedurende de gehele uitleenperiode bij de uitlener. Securities lending wordt toegepast zolang dit het beheer van de portefeuilles niet verstoort en er een aantrekkelijk rendement op kan worden behaald onder goede beheersing van de risico's. Het programma waarborgt dat het pensioenfonds van zijn stemrecht als aandeelhouder gebruik kan blijven maken.

Met het oog op het beheersen van risico's worden er strikte parameters voor securities lending gehanteerd. De hoogte van de effecten die beschikbaar zijn voor uitlening onder het securities lending programma is ongewijzigd USD 350 miljoen en het gemiddelde bedrag dat is uitgeleend bedroeg EUR 84 miljoen (2021: EUR 126 miljoen). In 2022 is de netto opbrengst uit hoofde van uitlening van effecten met 22% gedaald tot EUR 0,1 miljoen. De belangrijkste inkomstenbron van securities lending is de uitlening van wereldwijde aandelen.

Resultaatafhankelijke vergoedingen

Er is EUR 1,7 miljoen aan resultaatafhankelijke vergoedingen betaald die zijn opgekomen in een fund-of-hedge funds. Een resultaatafhankelijke vergoeding is verschuldigd als de vooraf overeengekomen benchmark door de externe managers wordt overschreden. Er wordt daarbij rekening gehouden met een zogenaamde 'high water mark', waarbij de resultaatafhankelijke vergoeding pas is verschuldigd als eventuele verliezen uit het verleden zijn goedge maakt. Als gevolg van de volatiliteit van de behaalde rendementen kunnen deze vergoedingen jaarlijks een sterk wisselend beeld geven. De fondsmanager van dit beleggingsfonds heeft geen recht op een resultaatafhankelijke vergoeding.

Transitiekosten

Er waren dit jaar geen eenmalige transitiekosten wegens aanpassingen in de beleggingsportefeuilles en periodieke rebalancing (2021: EUR 68).

5.5 Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het is de visie van het pensioenfonds dat - daar waar verantwoord beleggen bijdraagt aan de lange termijn beleggingsdoelstelling - het integreren van verantwoord beleggen in het beleggingsbeleid onderdeel is van de verantwoordelijkheid van het pensioenfonds. In de verklaring inzake beleggingsbeginselen is dan ook opgenomen dat maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) een integraal onderdeel vormt van de beleggingsuitgangspunten. Milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur zijn onderdeel daarvan.

Pensioenfonds Campina heeft de overtuiging dat het toepassen van integratie van verantwoord beleggen op de lange termijn neutraal tot positief bijdraagt aan het risico/rendementsprofiel van de beleggingsportefeuille. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt dan ook bewust rekening gehouden met duurzaamheidsrisico's en -kansen die invloed kunnen hebben op risico en rendement, en met risico's dat landen, sectoren en ondernemingen waarin wordt belegd een negatieve impact hebben op duurzame ontwikkeling.

Maatschappelijk verantwoord beleggen wordt op verschillende wijzen in het beleggingsbeleid geïntegreerd:

- Betrokkenheid ('engagement');
- Positieve selectie ('screening');
- Uitsluitingen ('negative screening');
- Manager selectie.

De inzet van deze instrumenten heeft tot doel om negatieve maatschappelijke effecten van beleggingen te voorkomen en waar mogelijk positieve maatschappelijke invloed bereiken. De instrumenten worden door het gehele beleggingsproces geïntegreerd toegepast en waar mogelijk consistent over de verschillende

beleggingscategorieën. Er zijn daarbij twee belangrijke randvoorwaarden, namelijk dat het (1) kosteneffectief en (2) relatief eenvoudig uitvoerbaar is.

Betrokkenheid

Een onderdeel van de invulling van actief aandeelhouderschap is het aangaan van de dialoog met ondernemingen om aan te zetten tot verbetering. Aanpassingen in duurzaam gedrag kunnen leiden tot een verbeterd risico-rendementsprofiel van de beleggingen. Het pensioenfonds is van mening dat een constructieve dialoog met de ondernemingen waarin wordt belegd effectiever is dan uitsluiting.

Het pensioenfonds oefent zijn stemrecht uit in de 200 grootste beursgenoteerde ondernemingen waarin is belegd. Doelstelling van het stembeleid is het waarborgen van het aandeelhoudersbelang van het pensioenfonds en positieve verandering te stimuleren. Pensioenfonds Campina geeft niet zelfstandig invulling aan het stembeleid, maar laat zich adviseren door een onafhankelijke specialist op het gebied van corporate governance, die 'good corporate governance' beginselen in acht neemt, waaronder klimaatverandering.

Positieve selectie

Door middel van positieve selectie wil het pensioenfonds beleggen in ondernemingen die kunnen worden aangezet tot verbeteringen. Dit wordt beoogd door beleggingen te selecteren die een hogere score op maatschappelijk verantwoord beleggen hebben in vergelijking met een (standaard) index. De nadruk ligt op de volgende thema's, die worden toegepast in aandelen, infrastructuur, vastgoed en bedrijfsobligaties.

De volgende MVB-thema's zijn vastgesteld als lange termijn aandachtspunten:

- Klimaatverandering;
- Verantwoorde consumptie en productie;
- Goede gezondheid en welzijn;
- Goed ondernemingsbestuur.

Uitsluitingsbeleid

Het pensioenfonds sluit beleggingen uit in landen, sectoren en ondernemingen die zich bezighouden met bepaalde maatschappelijk omstreden activiteiten. Bij de uitsluitingsgronden voor *landen* volgt het pensioenfonds de door Verenigde Naties, Europese Unie en/of Nederland ingestelde sancties, zoals wapenembargo's en de aanwezigheid van gerichte maatregelen tegen de centrale overheid. Uitsluiting betekent dat niet wordt belegd in staatsobligaties die zijn uitgegeven door de betrokken landen. Bepaalde *sectoren* leveren producten of diensten die op basis van de maatschappelijke opvattingen of beleggingsovertuigingen ongewenst zijn. Dit betreft productie en verkoop van controversiële wapens, tabak, kolenmijnbouw en niet-duurzame productie van palmolie. Tenslotte kunnen specifieke *ondernemingen* worden uitgesloten die zich schuldig maken aan schendingen, waaronder productie van controversiële wapens (clustermunitie, anti-persoonsmijnen, en chemische-, biologische- en nucleaire wapens), zware milieuvervuiling, betrokkenheid bij schendingen op het gebied van de mensenrechten (kinderarbeid, dwangarbeid, vrijheid van vakbeweging) en betrokkenheid bij corruptie.

In 2022 is de lijst van controversiële wapens uitgebreid met de uitsluiting van de productie en distributie van vuurwapens voor civiel gebruik en dit wordt toegepast in het wereldwijde aandelenmandaat, het smart beta mandaat en het ESG-geldmarktfonds. Eind 2022 waren 26 ondernemingen, die deel uitmaken van een benchmark van het pensioenfonds, uitgesloten.

CO₂-reductie

Pensioenfonds Campina wil bijdragen aan de reductie van de uitstoot van koolstofdioxide (CO₂) van de ondernemingen waarin wordt belegd omdat door menselijk handelen de hoeveelheid koolstofdioxide in de atmosfeer toeneemt. Dit heeft klimaatverandering tot gevolg. Bij de herziening van het MVB-beleid is dan ook besloten een forse reductie van CO₂ na te streven in de beleggingsportefeuille. Per 1 februari 2022 is de benchmark voor het passieve wereldwijde aandelenmandaat gewijzigd en wordt het MSCI World Low Carbon Target Index gehanteerd. Door middel van deze index worden ondernemingen met een hoge CO₂-uitstoot uitgesloten. Ook in andere deelportefeuilles zijn wijzigingen doorgevoerd. In 2022 is op basis van openbaar beschikbare data de absolute uitstoot van broeikasgassen van de totale beleggingsportefeuille met 10,1% gedaald. Voor 2023 wordt een verdere daling voorzien.

Green en social bonds

De liability matching portefeuille is samengesteld met obligaties van kwalitatief hoogwaardige debiteuren zoals overheden, supranationale instellingen en agencies. Deze debiteuren emitteren naast conventionele obligaties ook green en social bonds die zijn uitgegeven om duurzame of sociale projecten te financieren. De vermogensbeheerder kiest green en social bonds voor zover de eigenschappen (waaronder rendement) tenminste gelijkwaardig zijn aan conventionele obligaties. Eind 2022 bestaat deze obligatieportefeuille uit 12% green en social bonds en de allocatie zal verder stijgen bij emissie van nieuwe dergelijke obligaties.

Manager selectie

Het pensioenfonds belegt voornamelijk via beleggingsfondsen. Dat betekent dat niet het fondsspecifieke MVB-beleid van toepassing is, maar de criteria van deze beleggingsfondsen. De wijze waarop het MVB-beleid van de betreffende beleggingsfondsen is vormgegeven, en de wijze waarop duurzaamheidscriteria worden geïntegreerd binnen het beleggingsproces van de vermogensbeheerders, worden bij selectie en periodieke evaluatie van de beleggingsfondsen in acht genomen. In 2022 zijn 8 managers en hun beleggingsmandaten en -fondsen geëvalueerd op het integreren van MVB-criteria in het beleggingsproces en geconstateerd wordt dat in toenemende mate de managers duurzaamheidscriteria, CO2-reductie en goed ondernemingsbestuur in acht nemen.

Sustainable finance disclosure regulation

In 2021 is de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) van kracht geworden. De SFDR bevat regelgeving voor financiële instellingen (waaronder pensioenfondsen) voor het verschaffen van informatie omtrent het duurzaamheidsbeleid en de uitvoering hiervan. De implementatie van de SFDR bestaat uit twee levels.

Per 10 maart 2021 dienen de pensioenfondsen te voldoen aan level 1 van de SFDR. Level 1 bevat regelgeving over de wijze waarop duurzaamheidsfactoren zijn meegenomen in het beleid en voor de wijze van rapportage over de ongunstigste effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren. Het pensioenfonds voldoet aan deze vereisten. Pensioenfonds Campina heeft gekozen voor de tijdelijke opt-out voor de rapportage van ongunstige effecten van beleggingen (artikel 4 SFDR).

Aanvullend dient te worden gerapporteerd hoe het pensioenproduct geclassificeerd wordt conform artikelen 8 en 9 van de SFDR. Het pensioenfonds heeft deze evaluatie uitgevoerd door middel van een inventarisatie van beleggingen naar duurzaamheid en op basis daarvan wordt het pensioenproduct als hoofdzakelijk grijs geclassificeerd. Eind 2022 zijn 4 beleggingscategorieën omgezet naar een MVB-variant die wordt geclassificeerd als artikel 8 SFDR en daarmee wordt 53% van de beleggingen geclassificeerd als 'lichtgroen' (artikel 8 fonds SFDR). Er zijn geen beleggingen die kunnen worden gekwalificeerd als artikel 9 fonds SFDR.

	2022
Categorie	%
Beleggingen die ESG promoten (lichtgroen, artikel 8)	53
Beleggingen die duurzaam zijn (donkergroen, artikel 9)	0
Overige beleggingen (grijs)	47
Totale portefeuille	100,0

Naar verwachting worden in de eerste helft van 2023 nog tenminste 3 andere beleggingsfondsen omgezet naar een artikel 8 fonds SFDR en na deze omzetting kan 65% van de beleggingen worden geclassificeerd als 'lichtgroen' (artikel 8 fonds SFDR).

6. Financiële paragraaf

6.1 Algemeen

Het pensioenvermogen daalde met 23% tot EUR 1.236,2 miljoen en de daling is voornamelijk toe te schrijven aan negatieve beleggingsresultaten. De technische voorzieningen zijn door de rentestijging met EUR 314,6 miljoen afgenomen, waardoor de dekkingsgraad per saldo met 3,0%-punt is gestegen naar 135,1%.

Samenvatting van de financiële positie en ontwikkelingen gedurende het jaar:

	2022		
	Pensioen-vermogen	Technische voorzieningen	Dekkingsgraad
	EUR	EUR	%
Stand per 1 januari	1.624.517	1.229.906	132,1
Toeslagverlening uit het vermogen	-	30.036	-3,1
Beleggingen + benodigde interest	-331.330	-5.941	-29,0
Wijziging rentetermijnstructuur	-	-288.564	34,0
Actualisering AG prognosetafel	-	4.808	-0,7
Actualisering ervaringssterfte	-	414	-0,1
Wijziging veronderstellingen kostenvoorziening	-	1.673	-0,2
Premies en toeslagen	328	260	0,0
Uitkeringen en afkopen	-55.323	-54.841	1,9
Overige mutaties	-2.002	-2.471	0,2
Stand per 31 december	1.236.190	915.280	135,1

Beleggingsresultaten

In 2022 waren de netto beleggingsopbrengsten EUR -329,2 miljoen (voor aftrek van EUR 2,1 miljoen vermogensbeheerkosten), bestaande uit EUR 17,8 miljoen directe beleggingsopbrengsten en EUR -347,1 miljoen waardeveranderingen.

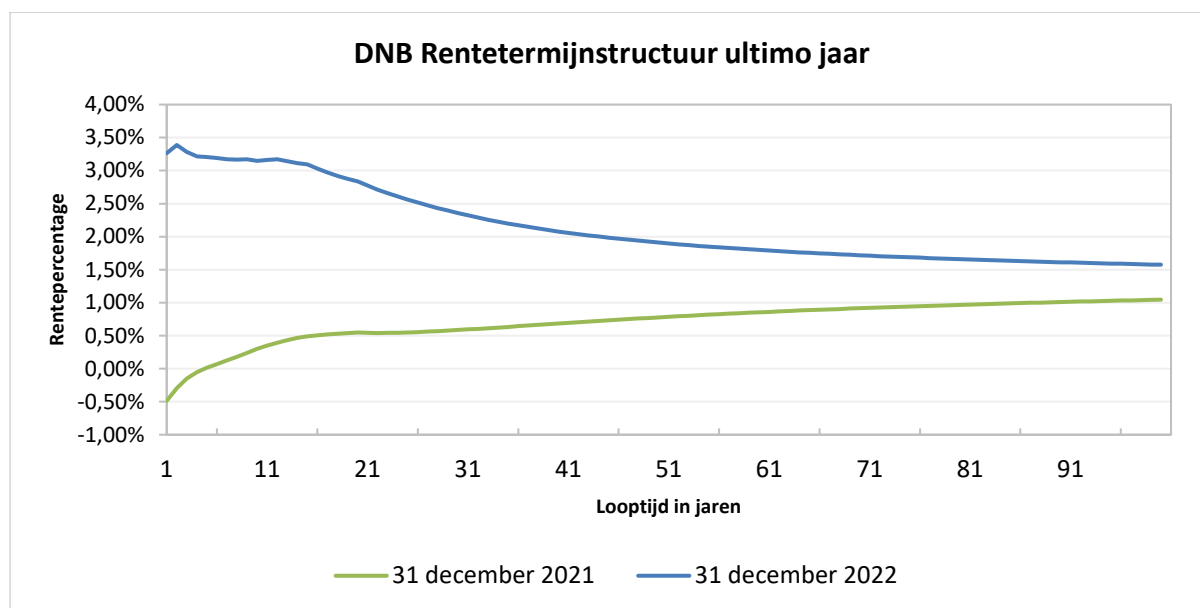
Premie

Aan de werkgevers wordt een kostendekkende premie in rekening gebracht voor een kleine groep arbeidsongeschikte deelnemers die nog pensioen opbouwen. De kostendekkende premie bedroeg EUR 0,3 miljoen. Er is geen premiekorting verleend of premie teruggestort naar de werkgever(s).

Modified duration

De modified duration van de technische voorziening wordt berekend op basis van de kasstromen en de actuele rentetermijnstructuur die maandelijks wordt gepubliceerd door DNB. Doordat er geen pensioenopbouw meer plaatsvindt en het deelnemersbestand jaarlijks veroudert, neemt - geabstraheerd van rentewijzigingen - de modified duration in principe elk jaar af. Per 31 december 2022 bedraagt de modified duration 11,6 jaar (2021: 13,9 jaar) en de bijbehorende zero coupon rente is 3,2% (2021: 0,5%).

In de volgende grafiek is de ontwikkeling van de rentetermijnstructuur voor pensioenfondsen ultimo 2022 vergeleken met de stand van ultimo vorig boekjaar. Door de rentestijging ligt de gehele rentecurve eind december 2022 boven het niveau van het vorige jaar. Er is sprake van een inverse rentecurve, dat wil zeggen dat de rente voor de korte termijn rente hoger ligt dan de lange termijn. De negatieve korte en middellange rente van de voorgaande jaren is verdwenen.

Grafiek 6 - DNB Rentetermijnstructuur (RTS)

De afgelopen 5 jaar heeft de dekkingsgraad per 31 december zich als volgt ontwikkeld:

	2022	2021	2020	2019	2018
	%	%	%	%	%
Beleidsdekkingsgraad	132,4	126,2	109,2	112,7	113,8
Nominale dekkingsgraad	135,1	132,1	117,9	116,1	109,4

De vereiste dekkingsgraad zoals die voortvloeit uit de solvabiliteitsvoorschriften volgens de Pensioenwet bedraagt 114,9% op basis van de strategische beleggingsmix in evenwichtssituatie. Ultimo 2022 is sprake van een toereikende solvabiliteit.

Reële dekkingsgraad

De reële dekkingsgraad geeft een indicatie van het toeslagpotentieel en wordt conform de methodiek van De Nederlandsche Bank berekend als de beleidsdekkingsgraad ultimo jaar (132,4%) uitgedrukt als percentage van de beleidsdekkingsgraad die is vereist is om volledig toeslag te kunnen verlenen (125,7%). Eind 2022 bedraagt de reële dekkingsgraad 105,3% (2021: 101,8%).

6.2 Uitvoeringskosten

Het pensioenfonds maakt voor het uitvoeren van de pensioenregeling diverse kosten. Deze uitvoeringskosten kunnen globaal worden onderverdeeld in kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling en kosten van het vermogensbeheer. De kosten van het pensioenbureau hebben op beide kostensoorten betrekking en zijn op basis van tijdsbesteding en aard van de kosten toegerekend aan beide categorieën.

Administratieve uitvoeringskosten (pensioenbeheer)

De kosten van het pensioenbeheer daalden in 2022 met 8,6%. Deze kosten bevatten alle uitvoeringskosten, inclusief kosten financieel beheer, bestuurskosten, communicatiekosten, adviseurs, controlekosten, heffingen van toezichthouders en juridische kosten, waaronder ook zijn begrepen de kosten voor het voeren van een juridische procedure die gezien de aard van de procedure als incidentele kosten worden beschouwd. Na opzegging van de uitvoeringsovereenkomst worden de uitvoeringskosten direct betaald door het pensioenfonds en ten laste gebracht van de voorziening voor toekomstige uitvoeringskosten. Goede beheersing van de pensioenuitvoeringskosten is daarom belangrijk.

Als de kosten van pensioenbeheer worden berekend per deelnemer op basis van het aantal actieve deelnemers plus pensioengerechtigden, dan bedragen de kosten als volgt:

	2022	2021
	EUR	EUR
Pensioenuitvoeringskosten [A]	1.598	1.748
Totaal aantal actieve en pensioengerechtigde deelnemers [B]	6.898	6.978
Kosten (EUR x 1) per deelnemer [A/B]	232	250

Omdat Pensioenfonds Campina als gesloten pensioenfonds nauwelijks actieve deelnemers kent (namelijk alleen een beperkt aantal arbeidsongeschikten), wordt naast bovenstaande kengetal ook gekeken naar een meer representatieve berekening, die afwijkt van de definitie van de Pensioenfederatie. De kosten van pensioenbeheer worden hierbij omgeslagen op basis van het totaal aantal deelnemers en dat geeft daardoor een beter beeld. In 2022 namen de herrekende deelnemerskosten met 5,7% af.

	2022	2021
	EUR	EUR
Pensioenuitvoeringskosten [A]	1.598	1.748
Totaal aantal deelnemers [B]	10.709	11.079
Kosten (EUR x 1) per deelnemer, inclusief alle gewezen deelnemers [A/B]	149	158

Vermogensbeheer en transactiekosten

De kosten van het vermogensbeheer zijn direct toerekenbaar aan het beheer van de beleggingen en bestaan onder meer uit kosten voor de fiduciaire advisering, vergoedingen voor de vermogensbeheerders, kosten voor effectenbewaarneming en transactiekosten. Een deel van deze vermogensbeheerkosten worden verantwoord in de staat van baten en lasten in de jaarrekening. Dit betreft de 'out-of-pocketkosten', ofwel de kosten die daadwerkelijk zijn betaald voor het vermogensbeheer. Deze kosten zijn onderdeel van het beleggingsrendement van het pensioenfonds.

Daarnaast zijn er andere, niet direct zichtbare kosten die verbonden zijn aan het vermogensbeheer. Dit zijn de kosten die binnen de onderliggende beleggingsfondsen direct worden verrekend met de waarde van de beleggingen en niet tot uitdrukking komen in separate facturen. Het gaat hierbij om beheerkosten van beleggingsfondsen en om aan- en verkoopkosten van deze beleggingsfondsen. Ook betreft het kosten als gevolg van transacties binnen de beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds belegt. Deze kosten zijn niet direct zichtbaar in de vorm van uitgaven door het pensioenfonds, maar vormen feitelijk wel een kostenpost van het vermogensbeheer. In lijn met de aanbevelingen van de Pensioenfederatie worden deze kosten ook verantwoord in het jaarverslag.

De toelichting op de vermogensbeheerkosten in het bestuursverslag wijkt op onderdelen af van de kosten zoals gepresenteerd in de jaarrekening. In de jaarrekening worden alleen kosten verantwoord die direct bij het pensioenfonds in rekening zijn gebracht, overeenkomstig de Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving. In de volgende tabel is de aansluiting tussen de vermogensbeheerkosten zoals gepresenteerd in het bestuursverslag en de kosten zoals opgenomen in de jaarrekening weergegeven:

	2022		
	Vermogens- beheerkosten	Transactie kosten	Totaal
	EUR	EUR	EUR
Beheervergoedingen	2.170		2.170
Bewaarloon	247	211	458
Overige vergoedingen	343		343
Kosten opgenomen in de jaarrekening	2.760	211	2.971
Kosten gesaldeerd met indirecte beleggingsopbrengsten	3.168	710	3.878
Totaal kosten vermogensbeheer	5.928	921	6.849

De totale kosten van het vermogensbeheer bedragen als percentage van het gemiddeld belegd vermogen 0,50% (2021: 0,49%). De vermogensbeheerkosten, inclusief resultaatafhankelijke vergoedingen, zijn 0,43% (2021: 0,39%). De transactiekosten betreffen aan- en verkoopkosten van beleggingen en niet-zichtbare kosten, die zijn gebaseerd op schattingen van de fiduciair manager. De transactiekosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen bedragen 0,07% (2021: 0,10%). Er waren geen incidentele aan- en verkoopkosten gerelateerd aan wijzigingen van de strategische weging (2021: EUR 0,1 miljoen).

	2022			
	Beheer kosten	Resultaat- afhankelijke beloningen	Transactie kosten	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR
Kosten per beleggingscategorie				
▪ Aandelen	330	-	213	543
▪ Vastgoed en Infrastructuur	375	-	51	426
▪ Vastrentende waarden	1.066	-	474	1.540
▪ Hedgefondsen	586	1.684	141	2.411
▪ Overige beleggingen	250	-	42	292
<i>Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën</i>	2.607	1.684	921	5.212
Overige vermogensbeheerkosten	EUR	EUR	EUR	EUR
▪ Kosten vermogensbeheer pensioenfonds en bestuursbureau	222	-	-	222
▪ Kosten fiduciair beheer	1.124	-	-	1.124
▪ Bewaarloon	170	-	-	170
▪ Advieskosten vermogensbeheer	121	-	-	121
<i>Totaal overige vermogensbeheerkosten</i>	1.637	-	-	1.637
Totaal kosten vermogensbeheer				6.849

	2021			
	Beheer kosten	Resultaat-afhankelijke beloningen	Transactie kosten	Totaal
Kosten per beleggingscategorie	EUR	EUR	EUR	EUR
▪ Aandelen	347	-	234	581
▪ Vastgoed en Infrastructuur	388	-	64	452
▪ Vastrentende waarden	1.197	-	1.046	2.243
▪ Hedgefondsen	943	833	171	1.947
▪ Overige beleggingen	679	-	22	701
<i>Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën</i>	3.554	833	1.537	5.924
Overige vermogensbeheerkosten	EUR	EUR	EUR	EUR
▪ Kosten vermogensbeheer pensioenfonds en bestuursbureau	185	-	-	185
▪ Kosten fiduciaal beheer	1.374	-	-	1.374
▪ Bewaarloon	177	-	-	177
▪ Advieskosten vermogensbeheer	92	-	-	92
<i>Totaal overige vermogensbeheerkosten</i>	1.828	-	-	1.828
Totaal kosten vermogensbeheer				7.752

Benchmarking

In oktober 2022 publiceerde actuariel adviesbureau Bell (voorheen: Lane Clark & Peacock) het rapport 'Werk in uitvoering bij pensioenfonds 2022'. Dit rapport geeft een overzicht van de door Nederlandse pensioenfonds in 2021 gemaakte pensioenuitvoeringskosten, vermogensbeheerkosten en transactiekosten. De resultaten zijn gebaseerd op de 184 jaarverslagen, inclusief 28 kringen van 5 algemeen pensioenfonds (APF). In het overzicht hieronder worden de kosten vergeleken met de gemiddelde kosten van ondernemingspensioenfonds, middelgrote pensioenfonds (met 10.000 tot 100.000 deelnemers en een belegd vermogen tussen EUR 1 en 10 miljard) en alle pensioenfonds (excl. ABP en PFZW).

	Pensioenbeheerkosten	Vermogensbeheer- en transactiekosten
	Kosten (EUR x 1) per deelnemer	%
Pensioenfonds Campina	250	0,49
Ondernemingspensioenfonds	258	0,55
Middelgrote pensioenfonds	188	0,48
Alle fondsen (excl. ABP/PFZW)	138	0,77

Benchmarkgegevens zijn gebaseerd op de cijfers per 31 december 2021

De gemiddelde kosten per deelnemer zijn lager dan die voor ondernemingspensioenfonds, maar hoger dan middelgrote pensioenfonds. Voor de vergelijking met middelgrote fondsen wordt opgemerkt dat met circa 11.000 deelnemers Pensioenfonds Campina zich aan de onderkant bevindt van de gehanteerde bandbreedte (10.000 tot 100.000 deelnemers). In dat licht acht het bestuur de kosten per deelnemer acceptabel.

De totale vermogensbeheerkosten zijn naar de mening van het bestuur redelijk en liggen in lijn met de beheerkosten voor middelgrote pensioenfonds en ondernemingspensioenfonds. Het bestuur blijft streven naar een verdere kostenoptimalisatie van het vermogensbeheer.

7. Pensioenparagraaf

7.1 Status van het pensioenreglement

Vanwege het gesloten karakter van het pensioenfonds vinden er in beginsel geen aanpassingen meer plaats in het pensioenreglement, anders dan de wettelijke wijzigingen. Per 1 januari 2020 is het reglement voor het laatst aangepast in verband met een viertal wettelijk toegestane (ruimere) flexibiliseringsmogelijkheden.

Aanwijzing pensioenregeling door het Ministerie van Financiën

In het pensioenreglement komt de premievrije pensioenopbouw in verband met arbeidsongeschiktheid voor rekening van het pensioenfonds. Dit betekent dat in de gevallen waarin de premievrijstelling in verband met arbeidsongeschiktheid is ingegaan, de verplichtingen van het pensioenfonds en de rechten van de arbeidsongeschikte deelnemer vaststaan, namelijk opbouw tot de pensioengerechtigde leeftijd. Door opzegging van de uitvoeringsovereenkomst is er sprake van een uitgewerkte rechtsverhouding, waardoor aanpassing van de regeling niet meer mogelijk is.

Ter voorkoming dat de pensioenregeling in de toekomst mogelijk kan worden aangemerkt als onzuivere regeling, heeft het pensioenfonds op grond van artikel 19d (Wet Loonbelasting) een verzoek ingediend bij het Ministerie van Financiën. Op 10 november 2016 heeft het Ministerie van Financiën de pensioenregeling onder voorwaarden aangewezen als een pensioenregeling in de zin van de Wet Loonbelasting voor toepassing van artikel 19d. Met de aanwijzing van het ministerie wordt voorkomen dat de huidige regeling kan worden aangemerkt als onzuivere pensioenregeling, mits voldaan wordt aan de gestelde voorwaarden.

7.2 Kenmerken van de huidige pensioenregeling

Algemeen

Vanaf 1 januari 2015 vindt binnen het pensioenfonds geen pensioenopbouw meer plaats voor deelnemers die op 31 december 2014 nog in dienst zijn van de werkgevers. Vanaf deze datum wordt de pensioenopbouw voortgezet bij Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zuivel (BP Zuivel). Ook is de onvoorwaardelijke toeslagverlening voor deze deelnemers en arbeidsongeschikten buiten het pensioenfonds ondergebracht. De garantieregelingen ouderdomspensioen, nabestaandenpensioen en tijdelijk nabestaandenpensioen worden ook niet meer door het pensioenfonds uitgevoerd.

Er vindt alleen nog pensioenopbouw plaats voor een kleine groep deelnemers die op 31 december 2014 nog een WAO of WIA-uitkering genieten en waarvoor de pensioenopbouw wegens premievrijstelling in verband met arbeidsongeschiktheid wordt voortgezet. Bij een verlaging van de mate van arbeidsongeschiktheid wordt de premievrije voorzetting naar rato neerwaarts aangepast; een verhoging heeft geen invloed op de hoogte van de premievrije voortzetting. Eind 2022 betreft dit 67 (gedeeltelijk) arbeidsongeschikten.

In hoofdlijnen zijn de kenmerken van de pensioenregeling als volgt:

Pensioensysteem

Het pensioensysteem is een uitkeringsovereenkomst op basis van middelloon.

Pensioenrichtleeftijd

De pensioenrichtleeftijd is 67 jaar.

Pensioengrondslag, maximaal pensioengevend salaris en franchise

De pensioengrondslag is het pensioengevend salaris verminderd met de franchise. Het maximaal pensioengevend salaris is vastgesteld op EUR 60.444 en de franchise bedraagt EUR 18.009. Zowel het maximum van het pensioengevend salaris als de franchise zijn met ingang van 1 januari 2015 bevroren.

Pensioenopbouw

Door beëindiging van de uitvoeringsovereenkomst vindt vanaf 1 januari 2015 alleen nog nieuwe pensioenopbouw plaats voor een kleine groep deelnemers, die op 31 december 2014 een WAO of WIA-uitkering genieten en waarvoor de pensioenopbouw wordt voortgezet wegens premievrijstelling in verband met arbeidsongeschiktheid. Deze opbouw is op basis van het middelloon naar deelnemersjaren en naar

evenredigheid van de mate van arbeidsongeschiktheid. Jaarlijks wordt een ouderdomspensioen opgebouwd van 2,1% van de bevroren pensioengrondslag.

Partnerpensioen op risicobasis

De verzekering van het partnerpensioen bij overlijden is vervallen per 1 januari 2015, behoudens voor de arbeidsongeschikten, waarvoor nog pensioenopbouw plaatsvindt. Voor deze deelnemers is op risicobasis een partnerpensioen verzekerd van 70% van het bereikbare ouderdomspensioen. De verzekering vervalt bij beëindiging van de deelneming. Bij beëindiging wegens uitdiensttreding of pensionering wordt, indien de deelnemer een partner heeft, een deel van het ouderdomspensioen uitgeruild in partnerpensioen. De deelnemer en zijn/haar partner hebben de mogelijkheid om van deze uitruil af te zien.

Flexibiliseringsmogelijkheden

Het pensioenreglement biedt, naast de mogelijkheid van het uitruilen van ouderdomspensioen in partnerpensioen, verschillende andere flexibiliseringsmogelijkheden:

1. Een in hoogte variabele uitkering (100/75): bij ingang van het levenslang ouderdomspensioen kan worden gekozen om tijdelijk een hoger pensioen te ontvangen. De uitkering in de jaren erna wordt dan lager. De periode van variërende uitkering is maximaal 10 jaar;
2. Een overbrugging tot de AOW-gerechtigde leeftijd: bij ingang van het levenslang ouderdomspensioen vóór de AOW-gerechtigde leeftijd kan onder voorwaarden worden gekozen voor een overbrugging. Dat kan in ruil voor lager pensioen vanaf de ingang van de AOW-gerechtigde leeftijd;
3. Vervroeging en uitstel pensioeningangsdatum: ingang van het pensioen is mogelijk vanaf 55 jaar en uitstellen tot uiterlijk 67 jaar. Het doorwerkvereiste bij uitstel is komen te vervallen;
4. Gedeeltelijk met pensioen: Deeltijdpensioen is mogelijk in stappen van 20%, 40%, 60% of 80% op basis van een voltijds dienstverband.

Toeslagverlening actieven en gewezen deelnemers (werkzaam bij de werkgevers)

De onvoorwaardelijke toeslagverlening voor actieven, arbeidsongeschikten en gewezen deelnemers ('werkzaam zijn bij de werkgevers') is vanaf 1 januari 2015 buiten het pensioenfonds ondergebracht. De werkgever betaalt hiervoor de premie.

Toeslagverlening gewezen deelnemers ('slapers') en pensioengerechtigden

De toeslagen op pensioenrechten en -aanspraken voor gewezen deelnemers ('slapers') en pensioengerechtigden worden jaarlijks vastgesteld door het bestuur van het pensioenfonds. Er bestaat een ambitie om jaarlijks de pensioenrechten en -aanspraken aan te passen. De daadwerkelijke toeslag in een jaar is voorwaardelijk en afhankelijk van de hoogte van de beschikbare middelen. De toeslag bedraagt maximaal de stijging van de CBS-consumumentenprijsindex, afgeleid, zoals vastgesteld door het CBS.

Inhaaltoeslagen

Onvolledige toeslagverlening en korting hangen samen met de financiële positie van het pensioenfonds. Na voldoende herstel van de financiële positie kan het bestuur besluiten niet toegekende toeslagen alsnog te verlenen en/of gekorte pensioenaanspraken en -rechten geheel of gedeeltelijk te compenseren. Uitgangspunt hierbij is dat compensatie plaatsvindt door het toekennen van inhaaltoeslagen die zijn gedefinieerd als percentages van de actuele pensioenaanspraken en -rechten. Alleen als na de toeslagverlening de beleidsdekkingsgraad hoger is dan de bovengrens, kunnen deze inhaaltoeslagen worden toegekend. Er geldt een maximumtermijn van 10 jaar waarbinnen teruggekeken wordt naar de gemiste toeslagen en gegeven kortingen.

In artikel 11 van het pensioenreglement wordt ingegaan op de toeslagregeling. Het pensioenreglement is terug te vinden op www.pensioenfondscampina.nl.

7.3 Ontwikkeling en samenstelling deelnemersbestand

Alle deelnemers die nog een actief dienstverband hadden met FrieslandCampina of DeltaMilk hebben per 1 januari 2015 de status van gewezen deelnemer (werkzaam bij de werkgevers). De actieven bestaat vanaf die datum alleen nog uit arbeidsongeschikten.

In afgelopen 5 jaar heeft de opbouw van het deelnemersbestand zich als volgt ontwikkeld:

	2022	2021	2020	2019	2018
▪ Deelnemers	67	89	104	127	143
▪ Gewezen deelnemers (werkzaam bij de werkgevers)	816	877	986	1.070	1.153
▪ Gewezen deelnemers ('slapers')	2.995	3.224	3.442	3.643	3.851
▪ Pensioengerechtigden	6.831	6.889	6.917	6.977	7.039
Totaal	10.709	11.079	11.449	11.817	12.186
Specificatie pensioengerechtigden:					
▪ ouderdomspensioen	4.723	4.739	4.740	4.789	4.832
▪ partnerpensioen	2.086	2.114	2.144	2.154	2.170
▪ wezenpensioen	22	36	33	34	37
Totaal	6.831	6.889	6.917	6.977	7.039

Sinds het sluiten van de pensioenregeling voor nieuwe toetreders zet de terugloop van het aantal deelnemers onverminderd door. In 2022 is het totaal aantal deelnemers met 370 ofwel met 3,3% afgenomen. Het aantal pensioengerechtigden is licht gedaald ten opzichte van het voorgaande jaar.

Niet alleen het aantal deelnemers loopt terug, ook wijzigt geleidelijk de verhouding tussen pensioengerechtigden en overige deelnemers. Sinds 2018 is het aantal pensioengerechtigden ten opzichte van het totaal deelnemersbestand opgelopen van 57,8% naar 63,8%. Van het totale deelnemersbestand is slechts 0,2% (2021: 0,2%) van de (gewezen) deelnemers die nog werkzaam is bij de werkgevers, jonger dan 40 jaar.

Van de groepen 'gewezen deelnemers (werkzaam bij de werkgevers)' en 'ingegaan ouderdomspensioen' is 10,7% (2021: 10,5%) vrouw.

Een gedetailleerd overzicht van de ontwikkeling van het deelnemersbestand is als bijlage C opgenomen in dit jaarverslag.

8. Actuariële paragraaf

De actuariële analyse van het saldo van baten en lasten kan als volgt worden weergegeven:

Bedragen in EUR x 1.000	2022	2021
	EUR	EUR
Premieresultaat		
Premiebijdragen	242	50
Pensioenopbouw	-0	-0
Risicokoopsommen	-27	-36
Verrekening premie vorig boekjaar	86	-1
In premie opgenomen opslag voor toeslagen	-3	-35
Toevoeging aan technische voorzieningen i.v.m. kostenvoorziening	-5	-1
In premie begrepen bedrag toekomstige kosten	-6	-1
	287	-24
Interestresultaat		
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	-331.330	66.334
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	5.941	7.286
Wijziging marktrente	288.546	74.398
	-36.843	148.018
Overig resultaat		
Resultaat op waardeoverdrachten (saldo overdracht van rechten)	77	-94
Aanpassing overlevingskansen	-5.223	-
Resultaat op sterfte	1	619
Resultaat op kosten	428	218
Resultaat op herverzekering	13	14
Resultaat op toeslagverlening	-31.185	347
Diversen	-1.256	212
	-37.145	1.316
Totaal saldo van baten en lasten	-73.701	149.310

Premieresultaat

Vanwege beëindiging van de uitvoeringsovereenkomsten is er geen pensioenopbouw. De onvoorwaardelijke toeslagverlening voor de deelnemers die nog in dienst zijn van de werkgevers is buiten het pensioenfonds ondergebracht bij een verzekeraar. De beperkte kostendekkende premie heeft betrekking op de onvoorwaardelijke indexatie van arbeidsongeschikten uit de in het verleden van toepassing zijnde eindloonregeling. De pensioengrondslag wordt jaarlijks aangepast door verhoging van zowel het pensioengevend salaris als de franchise. De bereikbare pensioenaanspraken van deze deelnemers worden alleen aangepast indien er sprake is van een verhoging van de pensioengrondslag door indexatie.

Interestresultaat

Het negatieve beleggingsresultaat is het gevolg van de koersverliezen op nagenoeg alle beleggingen door de sterke rentestijging gedurende het boekjaar. De rentetoevoeging is gebaseerd op éénjaarsrente die wordt afgeleid van de door De Nederlandsche Bank gepubliceerde rentetermijnstructuur aan het begin van het boekjaar. Deze rente bedraagt primo boekjaar -0,486% (1 januari 2021: -0,533%).

De daling van de technische voorziening door de stijging van de marktrente had een positief effect op het interestresultaat. Hierin zit ook de tweede aanpassing van de UFR-methodiek per 1 januari 2022 verwerkt (circa EUR 3,0 miljoen toename van de technische voorziening). Een daling van de technische voorziening leidt tot een stijging van de dekkingsgraad (ceteris paribus) en daarmee heeft de verlaging van de technische voorziening in 2022 een positief effect op het resultaat.

Overig resultaat

Voor de waardering van de technische voorzieningen wordt vanaf oktober 2022 de Prognosetafel AG2022 gehanteerd. In 2022 is een onderzoek ervaringssterfteonderzoek uitgevoerd dat heeft geleid tot beperkte bijstelling van de fondsspecifieke correctiefactoren. De toepassing van de prognosetafel AG2022 in combinatie met de bijstelling van de correctiefactoren bij ervaringssterfte hebben geleid tot een stijging van de technische voorziening met EUR 5,2 miljoen.

Het resultaat op sterfte bestaat uit langleven- en kortlevenrisico. Het resultaat op langleven is gestegen door vrijval van de technische voorziening door overlijden. In 2022 zijn in totaal 216 gepensioneerd (2021: 211) met een aanspraak op ouderdomspensioen overleden. De gemiddelde ouderdomsaanspraak voor deze groep bedroeg EUR 7,4 duizend (2021: EUR 8,1 duizend) en de gemiddelde leeftijd 82,0 jaar (2021: 82,5 jaar).

Per 1 januari 2022 is een toeslag verleend van 3,1% voor gewezen deelnemers ('slapers') en pensioengerechtigden. Dit heeft een verhogend effect op de technische voorziening.

Onder de post diversen is onder meer begrepen het resultaat op actuariële mutaties (AOW-overbrugging, hoog-laag, uitruil ouderdomspensioen in partner pensioen, conversie en pensionering).

Haalbaarheidstoets en pensioenresultaat

De haalbaarheidstoets laat zien in welke mate de indexatieambities kunnen worden gerealiseerd en in hoeverre pensioenresultaten kunnen tegenvallen in slechte scenario's. Voor de haalbaarheidstoets is de risicohouding vastgesteld, waarin de grenzen zijn aangegeven voor het pensioenresultaat. Het pensioenfonds streeft naar een waardevast pensioen met behoud van koopkracht door middel van toeslagverlening. Het verwachte pensioenresultaat geeft aan hoe de verwachting van de pensioenuitkeringen over hun looptijd zich verhoudt tot het behoud van koopkracht.

Het is de ambitie om de komende 60 jaar ten minste een pensioenresultaat van 90% van een volledig met prijsinflatie geïndexeerd pensioen te behalen. Dit wordt jaarlijks getoetst. Voor elk geboortjaar wordt het verwacht pensioenresultaat bepaald die vervolgens worden gemiddeld. De prognose wordt gemaakt op basis van de door De Nederlandsche Bank voorgeschreven uniforme scenarioset. Het gemiddeld verwacht pensioenresultaat (50% percentiel) wordt beoordeeld, maar daarnaast wordt een 'slecht weer' scenario (= laagste 5% percentiel) weergegeven. De haalbaarheidstoets is geactualiseerd met de gegevens ultimo 2022. Bij de toetsing begin 2023 bleek dat het pensioenfonds aan de gestelde grenzen voldoet.

	Norm	Score 2022	Score 2021
	%	%	%
Verwacht pensioenresultaat (mediaan)	Minimaal 81	98,4	99,4
Maximale afwijking 'slecht weer' scenario	Maximaal 35	1,6	0,8

Er is een lichte daling van het verwacht pensioenresultaat, verklaarbaar doordat de gemiste indexatie over achterliggende jaren wordt meegenomen. Ook de indexatie per 1 januari 2023 van 13,4% blijft achter bij het inflatiecijfer van 16,9%. In het (voorgeschreven) slechtweerscenario mag het pensioenresultaat niet meer dan 35% afwijken van het verwachte pensioenresultaat. In de toets van 2022 kwam het pensioenresultaat in het slechtweerscenario uit op 96,8%. Dit is 1,6% lager dan het verwacht pensioenresultaat in de mediaan van 98,4% en de afwijking blijft dus ruim binnen de norm van 35%.

In de specifieke situatie van Pensioenfonds Campina is het pensioenresultaat naar de mening van het bestuur van beperkte betekenis. Sinds 2015 is de opbouw van pensioenaanspraken van actieve werknemers en arbeidsongeschikten ondergebracht bij BP Zuivel. Daarnaast is de inkoop van onvoorwaardelijke toeslagen over de opgebouwde pensioenaanspraken van arbeidsongeschikten en werknemers niet bij het

pensioenfonds, maar bij een verzekeraar ondergebracht. Dit geeft een vertekend beeld ten opzichte van de uitkomsten van de haalbaarheidstoets bij vergelijkbare pensioenfondsen.

Oordeel van de certificerend actuaire over de financiële positie

In de actuariële verklaring heeft de certificerend actuaire geoordeeld dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 PW. De vermogenspositie is goed. De actuaire is van mening dat de technische voorzieningen als toereikend zijn vastgesteld. De volledige actuariële verklaring staat in paragraaf 12.1 van dit jaarverslag.

9. Risicoparagraaf

Risicomanagement maakt integraal onderdeel uit van het besturen van een pensioenfonds en is een van de kerntaken van het bestuur. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het op verantwoorde wijze beheren van de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten, zodanig dat de nominale pensioenen zoveel als mogelijk kunnen worden nagekomen en die, waar mogelijk, te indexeren voor prijsinflatie. Bij de uitvoering hiervan loopt het pensioenfonds financiële en niet-financiële risico's. Integraal risicomanagement betekent dat het pensioenfonds inzicht heeft in de risico's die deze strategische doelstelling kunnen bedreigen en maatregelen te nemen om deze risico's afdoende te beheersen. In deze risicoparagraaf wordt achtereenvolgens ingegaan op ontwikkelingen in 2022, risicohouding, integraal risicomanagementbeleid van het pensioenfonds, strategische en operationele risico's en worden de risicogrenzen bij verschillende risico categorieën (S1 t/m S10) inzichtelijk gemaakt.

Ontwikkelingen in 2022

De risicomanagementcommissie heeft integraal risicomanagement als specifiek aandachtsgebied en zorgt voor een adequate opzet en monitoring hiervan. Het doel van de risicomanagementcommissie is het bevestigen van een integere en beheerste bedrijfsvoering. In het kader van de vervulling van de verantwoordelijkheden rapporteert de risicomanagementcommissie over de voortgang door middel van kwartaalrapportages en doet verslag van haar werkzaamheden aan het bestuur. De belangrijkste aandachtsgebieden in 2022 zijn geweest:

- Het informatiebeveiligingsbeleid met betrekking tot data, IT en privacy;
- Vervanging en optimalisatie proces Uniform Pensioenoverzicht (UPO);
- Herijking van de vastgestelde risico's uit het integraal risicomanagement handboek;
- Monitoren van de ontwikkeling van het vereist eigen vermogen in relatie tot de risicohouding;
- Monitoren van diverse rapportages;
- Actualisering van fondsdocumenten, waaronder het uitbestedingsbeleid, het diversiteitsbeleid, de ABTN en het financieel crisisplan.

Door middel van periodieke rapportages vanuit zowel de uitvoeringsorganisatie, de actuaris, de fiduciair manager, de custodian en externe adviseurs, is het pensioenfonds in staat de risico's en fondssituatie goed te monitoren. Daarnaast is er een managementrapportage waarin de risicorapportages zijn opgenomen. Minimaal eens per jaar beoordeelt het voltallige bestuur (na advies van de risicomanagementcommissie) de risico's. Indien nodig worden aanvullende beheersmaatregelen genomen.

De risico-assessment wordt geactualiseerd onder verantwoordelijkheid van de risicomanagementcommissie. Daarbij werden de bruto-risico's bepaald, de gewenste beheersmaatregelen vastgesteld en daarmee de netto-risico's vastgesteld, die binnen de risicobereidheid van het pensioenfonds moeten passen. Naast de bewaking van de financiële risico's is er veel werk verzet om de niet-financiële risico's rondom data, IT en privacy inzichtelijk te maken. Er is onder begeleiding van een externe partij een samenhangend informatiebeveiligingsbeleid, IT-beleid en privacybeleid opgesteld.

Integraal risicomanagement: risico's en beheersing van risico's

De mate waarin het pensioenfonds bereid is risico's te lopen (risicobereidheid) wordt bepaald door de missie, visie, kernwaarden en strategische doelstellingen. Het bestuur houdt hier op meerdere manieren rekening mee.

Bij het toepassen van het integraal risicomanagement hanteert het pensioenfonds het 'three lines of defence'-model. Gestreefd wordt naar een zuivere scheiding van de eerste, tweede en derde lijn tussen bestuur en bestuurscommissies. Het volledige beleid ten aanzien van integraal risicomanagement is vastgelegd in een beleidsdocument Integraal Risicomanagement. Het 'three lines of defence'-model ziet er als volgt uit:

- 1^e lijn: het bestuur vormt de eerste lijn doordat het verantwoordelijkheid draagt voor de beleids- en besluitvorming en risicobeheersing;
- 2^e lijn: de risicomanagementcommissie ziet toe op een correcte uitvoering van de risicomanagement taken door de eerste lijn;
- 3^e lijn: dit betreft de fondsorganen (verantwoordingsorgaan, raad van toezicht) en functionarissen (accountant, certificerend actuaris en sleutelfunctiehouder interne audit) die achteraf toetsen of het risicomanagement correct is toegepast.

Strategische en operationele risico's

Het pensioenfonds onderscheidt de volgende risico's, verdeeld over twee hoofdcategorieën:

- Strategische risico's;
- Operationele risico's (algemeen, financieel en niet-financieel).

Strategische risico's

De strategische risico's zijn ingedeeld in twee categorieën: key risks en middle risks:

Strategische risico's	
Nr.	Key risks
S1	Niet toekomstbestendig
S2	Dekkingsgraad onvoldoende voor ambitie
S3	Gevoeligheid politieke en economische ontwikkelingen
S4	Discontinuïteit in operatie / druk op bezetting fondsorganen
Nr.	Middle risks
S5	Beleggingsbeleid niet afgestemd op de verplichtingen
S6	Weinig aanbieders DB administratie in DC stelsel
S7	Gevoeligheid rampen (pandemie, klimaatrampen, oorlog) of extra regels als gevolg daarvan
S8	Besluitvorming in het bestuur

Operationele risico's

Het pensioenfonds hanteert voor de identificatie van de operationele risico's de FIRM-indeling, die ook door De Nederlandsche Bank wordt gebruikt voor de beoordeling van risico's. Voor de identificatie van de operationele risico's worden de volgende risicocategorieën gehanteerd:

Operationele risico's - risicocategorieën	
Financiële risico's	Niet-financiële risico's
Matching-/renterisico	Omgevingsrisico
Marktrisico	Operationeel risico
Kredietrisico	Uitbestedingsrisico
Verzekeringstechnisch risico	IT-risico
	Integriteitsrisico
	Juridisch risico

Risicohouding

De wet omschrijft de risicohouding als de mate waarin het pensioenfonds bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het pensioenfonds te realiseren en daarbij de mate waarin het pensioenfonds beleggingsrisico's kan lopen gegeven de kenmerken van het pensioenfonds. Deze risicohouding is vastgesteld na overleg met het verantwoordingsorgaan. De risico's die het pensioenfonds in werkelijkheid loopt, moeten aansluiten bij deze risicohouding. Wanneer dit niet het geval is, moeten aanvullende maatregelen worden getroffen.

Periodiek worden de bruto risico's door het bestuur vastgesteld, gewogen, geëvalueerd en bijgesteld. In 2022 heeft het bestuur zowel de systematische integriteitsrisico analyse (SIRA) als de overige geïdentificeerde risico's herijkt. Het netto risico is de resultante van het bruto risico ná het nemen van beheersmaatregelen. Bij het vaststellen van de risicohouding bij de financiële en niet-financiële risico's gaat het niet over hoe het beleid op een bepaald moment is, maar hoe het bestuur een bepaalde verhouding tussen beloning en risico's wenst.

Door middel van een vijfpuntsschaal (classificatie) wordt per risicocategorie aangegeven wat de risicohouding (Risk Appetite) is:

Risicohouding		
Risicocategorie	Classificatie	RAVC® denk- en werkmodel voor risicohouding classificatie
Financiële risico's		
Matching-/renterisico	(3)	
Marktrisico	(3)	
Kredietrisico	(3)	
Verzekeringstechnisch risico	(2)	
Niet-financiële risico's		
Operationeel risico	(2)	
Uitbestedingsrisico	(2)	
IT-risico	(2)	
Integriteitsrisico	(2)	
Juridisch risico	(2)	

Gewenste risicohouding (risk appetite) (Risicomijdend - Risicozoekend)

Hieronder staan de classificaties toegelicht, die bij het pensioenfonds van toepassing zijn:

Kritisch (2): Deze risicohouding is gekenmerkt door de wens de mate van blootstelling aan risico's relatief laag te houden, vanuit de visie dat de gewenste beloning vereist dat een relatief laag niveau van blootstelling aan risico's wordt geaccepteerd;

Gebalanceerd (3): Deze risicohouding is gekenmerkt door de wens de mate van blootstelling aan risico's te balanceren, vanuit de visie dat gewenste beloning vereist dat een gebalanceerd niveau van blootstelling aan risico's wordt geaccepteerd.

Over het algemeen is de risicohouding bij het pensioenfonds behoudend. Het beleid van het pensioenfonds richt zich op voldoende rendement tegen aanvaardbare risico's. Om de doelstelling van het pensioenfonds te halen kunnen risico's niet volledig uitgesloten worden. Bijna alle financiële risico's zijn geclassificeerd als 'gebalanceerd'. Op het gebied van niet-financiële risico's is het vertrouwen van deelnemers in het pensioenfonds cruciaal en het bestuur vindt het belangrijk dat te allen tijde het beleid op bevredigende wijze kan worden uitgelegd. Ook ten aanzien van de uitvoering van de pensioenregeling wil het fonds weinig risico's nemen. De uitvoering dient zoveel mogelijk vlekkeloos te zijn en om deze reden zijn alle niet-financiële risico's geclassificeerd als 'kritisch'.

Financiële risico's	
Matching-/renterisico	Kredietrisico
Marktrisico	Verzekeringstechnisch risico

Matching-/renterisico

Het renterisico is het risico op een verandering van de dekkingsgraad van het pensioenfonds als gevolg van een verandering van de rente.

De belangrijkste beheersmaatregel voor het beperken van het renterisico is het strategisch afdekken van 70% van de kasstroomprojectie van de opgebouwde pensioenverplichtingen met renteswaps en obligaties. Het risico wordt gemitigeerd door dynamisch beleggingsbeleid. Monitoring vindt plaats door de asset manager, fiduciair manager en het pensioenbureau. Rapportages zijn zeer gedetailleerd, waarin tevens wordt gerapporteerd over de bandbreedtes. In 2022 zijn er geen overschrijdingen geweest van de bandbreedtes.

Het pensioenfonds gebruikt verschillende risicoanalyses, waaronder gevoeligheidsanalyses. De onderstaande tabel geeft een beeld van de gevoeligheid van de marktwaarde dekkingsgraad voor bewegingen in de kapitaalmarktrente en het aandelenrendement. De marktwaarde dekkingsgraad van ultimo 2022 (135,0%) wordt hier als uitgangspunt genomen.

Gevoeligheidsanalyse nominale dekingsgraad								
Aandelenrendement								
Rentebeweging (nominaal)		-20,0%	-15,0%	-7,5%	0,0%	7,5%	15,0%	20,0%
	1,0%	-2.2%	0.2%	3.9%	7.6%	11.3%	15.0%	17.5%
	0,5%	-5.5%	-3.2%	0.3%	3.8%	7.3%	10.7%	13.1%
	0,0%	-8.8%	-6.6%	-3.3%	0.0%	3.3%	6.6%	8.8%
	-0,5%	-12.0%	-9.9%	-6.8%	-3.7%	-0.6%	2.5%	4.6%
	-1,0%	-15.1%	-13.1%	-10.2%	-7.3%	-4.3%	-1.4%	0.5%

De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als 'Gebalanceerd'. Er zijn in 2022 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

Marktrisico

Marktrisico is het risico dat de waarde van beleggingen in de portefeuille verandert als gevolg van veranderingen in de marktwaaarde van de betreffende beleggingen. Dit risico heeft enkel betrekking op zakelijke waarden (rentedragende beleggingen vallen onder renterisico).

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn het beleggen in liquide instrumenten, goede spreiding over verschillende beleggingscategorieën, het gedeeltelijk afdekken van valutarisico's en periodieke rapportages over de samenstelling en ontwikkeling van de beleggingsportefeuille. Indien daartoe aanleiding is, vindt er een rebalancing plaats, zodat de spreiding in overeenstemming blijft met het beleid. De fiduciair manager monitort dit.

De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als 'Gebalanceerd'. Er zijn in 2022 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

Kredietrisico

Het kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissementen of betalingsonmacht van tegenpartijen. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven en marktpartijen waarmee derivatenposities worden aangegeven.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn een goede spreiding naar beleggingsinstrument, rating, looptijd, sector en regio.

De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als 'Gebalanceerd'. Er zijn in 2022 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

Verzekeringstechnisch risico

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat uitkeringen (nu, dan wel in de toekomst) niet gefinancierd kunnen worden vanuit premie- en/of beleggingsinkomsten als gevolg van onjuiste en/of onvolledige (technische) aannames en grondslagen bij de premiestelling. Onder dit risico is ook het langlevensrisico en het risico van arbeidsongeschiktheid begrepen.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn het periodiek actualiseren van prognosetafels, ervaringssterfte en risico's uit hoofde van arbeidsongeschiktheid. De AG prognosetafel is in 2022 geactualiseerd. Een volledig sterfteonderzoek vindt eens in de vier jaar plaats en een quickscan alleen in de tussenliggende oneven jaren. In 2022 is door de adviserend actuaire een volledig sterfteonderzoek uitgevoerd en zijn de fondsspecifieke correctiefactoren geactualiseerd. Het eerstvolgende volledige sterfteonderzoek staat gepland voor 2026. De

adviserend actuaris heeft vastgesteld dat de cijfers binnen de betrouwbaarheidsintervallen liggen. Omdat het pensioenfonds is gesloten wordt de mate van arbeidsongeschiktheid alleen naar beneden bijgesteld.

De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als 'Kritisch'. Er zijn in 2022 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

Niet-Financiële risico's	
Omgevingsrisico	IT-risico
Operationeel risico	Integriteitsrisico
Uitbestedingsrisico	Juridisch risico

Omgevingsrisico

Omgevingsrisico omvat de risico's en onzekerheden die een belemmering vormen om de strategie te realiseren en invloed hebben op de lange termijn doelstellingen. Omgevingsrisico is het risico als gevolg van buiten de instelling of groep komende veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn het periodieke evalueren van het bestaansrecht van het pensioenfonds (toekomstplan) en het inzichtelijk maken van het pensioenresultaat (bijvoorbeeld door middel van de haalbaarheidstoets). Het toekomstplan is in 2021 geactualiseerd. De uitkomsten van de haalbaarheidstoets in 2022 voldoen aan de normen.

De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als 'Kritisch'. Er zijn in 2022 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

Operationeel risico

Operationeel risico is het risico samenhangend met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting dan wel procesuitvoering. Het pensioenbureau verzorgt de bestuursondersteuning, de dagelijkse uitvoering van de pensioenadministratie (deelnemers-, uitkerings- en financiële administratie), beleggingsadministratie, risicomanagement en pensioencommunicatie.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn adequate procedurebeschrijvingen (AO/IC), voldoende deskundigheid en beschikbaarheid van bestuur en personeel en inzicht hebben in de kostenstructuur (begroting). Er zijn in 2022 twee nieuwe bestuursleden benoemd en er is eind 2022 één openstaande vacature. Voor de middellange termijn is de continuïteit gewaarborgd. Als de bemensing van de fondsorganen in gevaar komt, kan het paritaire bestuursmodel worden heroverwogen. In 2022 is geconstateerd dat vacatures bij de verschillende fondsorganen relatief makkelijker ingevuld kunnen worden, dan vacatures bij het pensioenbureau. Dit heeft de aandacht van het bestuur.

De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als 'Kritisch'. Er zijn in 2022 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

Uitbestedingsrisico

Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van aan derden (al dan niet aan de sponsor) uitbestede werkzaamheden niet afdoende gewaarborgd zijn. Het pensioenfonds heeft specifieke taken uitbesteed aan gespecialiseerde dienstverleners, maar het bestuur blijft eindverantwoordelijkheid houden voor de werkzaamheden.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn adequate SLA-afspraken met dienstverleners, beoordeling van periodieke rapportages (ISAE-3402, ISAE-3000, SOC1 etc.) en periodieke evaluatie van de dienstverleners. In het uitbestedingsbeleidsdocument staan de genoemde beheersmaatregelen beschreven.

De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als 'Kritisch'. Er zijn in 2022 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

IT-risico

IT-risico is het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continue of onvoldoende beveiligd worden ondersteund door IT.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn het uitvoeren van een IT-assessment en het opstellen van verwerkersovereenkomsten met uitbestedingspartijen, waarbij wordt voldaan aan AVG. In 2021 heeft het pensioenfonds het informatiebeveiligingsbeleid vastgesteld. Tevens heeft een externe partij een nulmeting (IT-scan) uitgevoerd. Dit heeft geleid tot een aantal verbeterpunten om het volwassenheidsniveau van enkele beheersmaatregelen met betrekking tot informatiebeveiliging te verbeteren. DNB heeft het pensioenfonds eind 2021 opgedragen het volwassenheidsniveau van bepaalde beheersmaatregelen te verbeteren, waaronder het maken van formele afspraken met de werkgever FrieslandCampina, waarin onder meer afspraken staan opgenomen ten aanzien van het borgen van kennis omtrent informatiebeveiliging en cyber security. Dit is eind 2022 geformaliseerd.

De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als 'Kritisch'. Er zijn in 2022 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

Integriteitsrisico

Integriteitsrisico is het risico van aantasting van de reputatie van een pensioenfonds als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers dan wel van de leiding in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijke en door de instelling opgestelde normen.

Het integriteitsbeleid van het pensioenfonds is vastgelegd in een bijlage bij de ABTN en het Integraal Risicomanagement Handboek. De vastlegging omvat een aantal mogelijke maatregelen met betrekking tot personen teneinde een integere bedrijfsvoering te waarborgen. De belangrijkste beheersmaatregel bij (schijn van) integriteitsrisico's is het jaarlijks uitvoeren van een systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA), waarbij de risico's en beheersmaatregelen op het gebied van fraude, corruptie, witwassen, terrorismefinanciering, ontduiking van fiscale regelgeving, marktmanipulatie, voorwetenschap en belangenverstrengeling worden beoordeeld. De SIRA wordt jaarlijks geactualiseerd.

Het bestuur is zich ervan bewust dat te allen tijde (de schijn van) belangenverstrengeling bij de besluitvorming moet worden voorkomen en daartoe zijn specifieke beheersmaatregelen ingevoerd. Onderwerpen waarbij door het bestaan van nevenfuncties en/of (schijnbaar) tegenstrijdige belangen van leden van het bestuur een risico is op (de schijn van) belangenverstrengeling voor het pensioenfonds, worden door het betreffende individu gemeld en besproken. Bij (potentiële) strijdigheid van belangen zal de betreffende persoon geen deel uitmaken van de commissie die de besluitvorming hierover voorbereidt en zal zich bij de besluitvorming afzijdig houden. In 2022 hebben drie bestuursleden niet deelgenomen aan de voorbereiding, behandeling en besluitvorming over de juridische procedure tegen de werkgevers terzake van de beëindiging van de uitvoeringsovereenkomst en de afwikkeling daarvan.

De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als 'Kritisch'. Er zijn in 2022 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

Juridisch risico

Juridisch risico is het risico samenhangend met (veranderingen in- en naleving van) wet- en regelgeving, het mogelijk bedreigd worden van haar rechtspositie, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn naleving van wet- en regelgeving, transparante bestuursprocessen en advisering door gespecialiseerde pensioenjuristen. Door de transparante bestuursprocessen, die voldoen aan wet- en regelgeving, wil het pensioenfonds aansprakelijkheid voorkomen. Door veranderende wet- en regelgeving wordt periodiek beoordeeld of fondsdocumentatie, waaronder het pensioenreglement, hierop moet worden aangepast.

De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als 'Kritisch'. Er zijn in 2022 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

Risicogrenzen (\$1 t/m \$10)

Voor verschillende (financiële) risicocomponenten dient het pensioenfonds buffers aan te houden (\$1 t/m \$10) en in de onderstaande tabel staan de risicogrenzen per ultimo jaar beschreven en kort toegelicht. Een uitgebreidere beschrijving van de risico's en feitelijke omstandigheden is opgenomen in de toelichting op de jaarrekening.

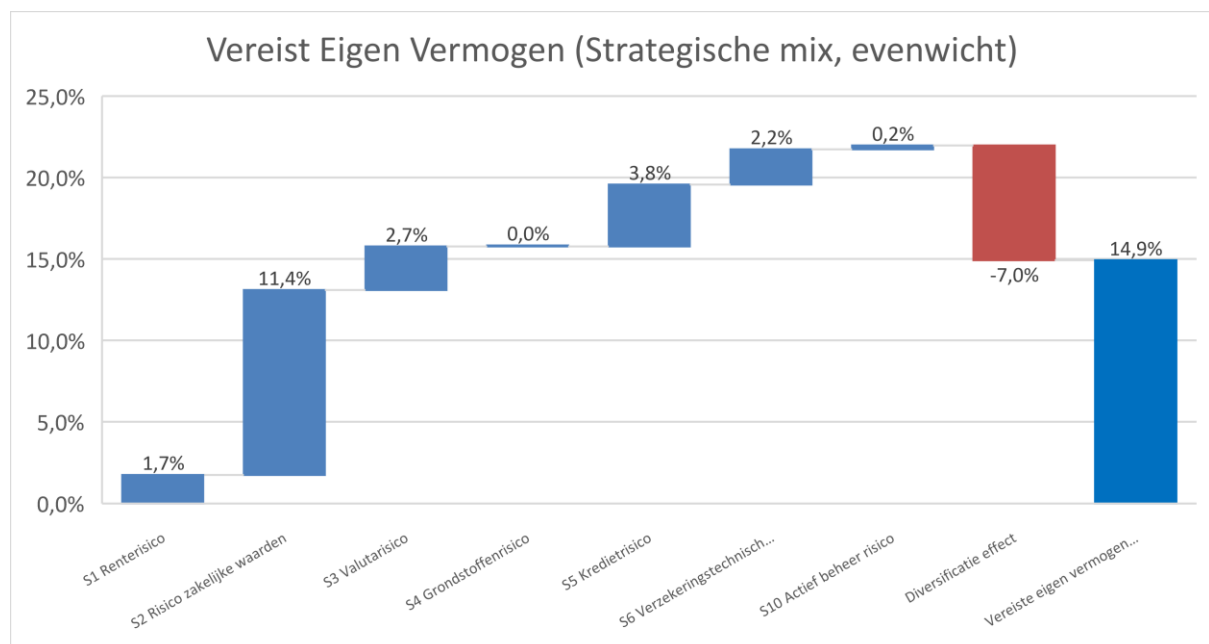
Risico	Risicogrens	31 december 2022	31 december 2021
S1 Renterisico	Renteafdekking van 70% van kasstroomprojectie van de opgebouwde pensioenverplichtingen. Tolerantie ± 3%-punt.	67,6% afgedekt.	71,9% afgedekt.
S2 Zakelijke waardenrisico	Strategische beleggingsmix en gedefinieerde bandbreedtes.	De portefeuille is 1,7% onderwogen op aandelen, 0,4% overwogen op credits, 0,1% overwogen op real assets, en 2,3% overwogen op liquide middelen en 0,9% onderwogen op de matching portefeuille. Dit is binnen de gestelde bandbreedtes.	De portefeuille is 0,7% overwogen op aandelen, 0,3% overwogen op real assets, en 1,0% overwogen op hedgefondsen. Dit is binnen de gestelde bandbreedtes.
S3 Valutarisico	Valuta-afdekking: - wereldwijde aandelen, indirect vastgoed en infrastructuur: 70%. - obligaties opkomende landen in harde valuta en bedrijfsobligaties: 100%.	Totaal 69,0% afgedekt via valutatransacties. De exposure van obligaties opkomende landen (in lokale valuta) en aandelen opkomende landen worden niet afgedekt.	Totaal 64,5% afgedekt via valutatransacties. De exposure van obligaties opkomende landen (in lokale valuta) en aandelen opkomende landen worden niet afgedekt.
S4 Grondstoffenrisico	Strategische beleggingsmix en gedefinieerde bandbreedtes.	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.
S5 Kredietrisico	Tegenpartijen in vastrentende waarden (exclusief obligaties opkomende markten, high yield en senior bank loans), derivaten, collateral en liquiditeiten dienen een investment grade credit rating te hebben.	68,3% van de vastrentende waarden hebben een investment grade rating. Onderpand voor securities lending bedroeg 103,8% van de onderliggende waarde.	73,2% van de vastrentende waarden hebben een investment grade rating. Onderpand voor securities lending bedroeg 104,0% van de onderliggende waarde.
S6 Verzekeringstechnisch risico	Minimaliseren van langlevenrisico door toepassing actuele overlevingskansen; beperkt, risico uit hoofde van arbeidsongeschiktheid en kort leven.	Prognosetafels AG2022 met fondsspecifieke factoren, die in 2022 zijn vastgesteld, worden toegepast.	Prognosetafels AG2020 met fondsspecifieke factoren, die in 2018 zijn vastgesteld, worden toegepast.
S7 Liquiditeitsrisico	Beperkte liquiditeitsrisico's.	De liquiditeitsontwikkeling en verhandelbaarheid van de beleggingen zijn zodanig dat het pensioenfonds een zeer beperkt liquiditeitsrisico loopt.	De liquiditeitsontwikkeling en verhandelbaarheid van de beleggingen zijn zodanig dat het pensioenfonds een zeer beperkt liquiditeitsrisico loopt.
S8 Concentratierisico	Met betrekking tot staatsobligaties is er een concentratierisico's van aanzienlijke omvang.	Spreiding van staatsobligaties is als volgt: Frankrijk: 4,2% Spanje: 1,9% Duitsland: 1,9% België: 1,1% Nederland: 0,7% Overig landen: 1,9% Voor de overige beleggingen geldt dat er sprake is van voldoende spreiding in de aard en de kenmerken van de beleggingen en/of tegenpartijen.	Spreiding van staatsobligaties is als volgt: Frankrijk: 3,6% Spanje: 1,7% Duitsland: 1,9% België: 0,9% Nederland: 1,5% Overig landen: 1,7% Voor de overige beleggingen geldt dat er sprake is van voldoende spreiding in de aard en de kenmerken van de beleggingen en/of tegenpartijen.

Risico	Risicogrens	31 december 2022	31 december 2021
S9 Operationeel risico	Beperkte operationele risico's.	Contracten en SLA's met fiduciair manager en custodian zijn ingericht. Adequate contracten met vermogensbeheerders. Beperkte operationele risico's van de eigen uitvoeringsorganisatie.	Contracten en SLA's met fiduciair manager en custodian zijn ingericht. Adequate contracten met vermogensbeheerders. Beperkte operationele risico's van de eigen uitvoeringsorganisatie.
S10 Actief risico	Beperkt actief risico	Actief risico op basis van risico decompositie: 0,2%.	Actief risico op basis van risico decompositie: 0,2%.

Wettelijk vereiste dekkingsgraad

Het vereist eigen vermogen geeft inzicht in de korte termijn risicohouding. Een vereist eigen vermogen van (1)15% betekent dat het pensioenfonds in een 'slecht weer' scenario (met 2,5% kans in één jaar) 15% aan dekkingsgraadpunt kan verliezen. Het pensioenfonds hanteert een bandbreedte van 2,5%-punt rondom het strategisch vereist eigen vermogen, ofwel een bandbreedte van 115,7-120,7%. Het pensioenfonds legt de (bandbreedtes) van de korte termijn risicohouding vast in overleg met het verantwoordingsorgaan in afwezigheid van sociale partners. In 2022 heeft het verantwoordingsorgaan een positief advies uitgebracht om geen absolute bandbreedte meer te hanteren, maar dit te koppelen aan het strategisch beleggingsbeleid, zodat de bandbreedtes rondom het vereist eigen vermogen meebewegen met het dynamische beleggingsbeleid (met de extended staffel). Eind 2022 was het strategisch vereist eigen vermogen 114,9% (2021: 114,3%).

De samenstelling van het vereist eigen vermogen wordt bij hoofdstuk 11 'Jaarrekening' bij het onderdeel 'Risicobeheer' nader (cijfermatig) toegelicht. De samenstelling van het vereist eigen vermogen is als volgt:

10. Toekomstparagraaf

Gedeeltelijke toeslagverlening

Het bestuur heeft op 10 januari 2023 besloten om met ingang van 1 januari 2023 de ingegane pensioenen van pensioengerechtigden en de pensioenrechten van gewezen deelnemers ('slapers') met 13,4% te verhogen. De prijsstijging over de referentieperiode was 16,9%. De prijsstijging is voor 80% gecompenseerd. De ambitie is om jaarlijks een pensioenverhoging te geven die gelijk is aan de ontwikkeling van de prijzen. Met een beleidsdekkingsgraad van 132,4% stond het pensioenfonds er financieel goed voor, maar door de ontwikkelingen op de financiële markten heeft het bestuur besloten niet de volledige indexatieruimte aan te wenden. De inflatie over de referentieperiode was historisch hoog en sinds de piek in september/oktober 2022 is de inflatie weer enigszins gedaald. Naar verwachting blijft de inflatie ook in 2023 nog hoog.

Rekening houdend met deze omstandigheden en de hoogte van de (beleids)dekkingsgraad vindt het bestuur het belangrijk om niet alle toeslagruimte nu te gebruiken voor toeslagverlening, maar voldoende financiële buffers aan te houden om naar verwachting ook in toekomst nog een ruime toeslag te kunnen geven. Na deze verhoging van de pensioenen per januari 2023 ligt de beleidsdekkingsgraad nog ruim boven het vereist eigen vermogen, hetgeen het bestuur prudent acht.

Effect van de toepassing van de nieuwe UFR-parameters conform het advies van de Commissie Parameters

De technische voorzieningen zijn vastgesteld op marktwaarde op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Tot en met 31 december 2022 is de UFR stapsgewijs in lijn gebracht met de UFR-methodiek 2024. In november 2022 heeft DNB aangekondigd dat per 1 januari 2023 een volledig nieuwe UFR methodiek zal worden ingevoerd. In deze nieuwe UFR methodiek wordt de rentetermijnstructuur voor looptijden tot en met 50 jaar herleid uit swaprentes en voor looptijden langer dan 50 jaar wordt de rentetermijnstructuur geëxtrapoleerd door gebruik te maken van een constante eenjaars-forward rente. Deze constante eenjaars-forward rente wordt gebaseerd op de 30-jaars forward rente met een looptijd van 20 jaar. DNB zal de rentetermijnstructuur per 31 december 2022 nog baseren op de huidige systematiek en vanaf 1 januari 2023 op de geadviseerde nieuwe UFR-parameters. Doordat de rentetermijnstructuur enkel wijzigt voor looptijden hoger dan 20 jaar is dit effect voor het pensioenfonds met een gemiddeld ouder deelnemersbestand heel beperkt. De impact op de technische voorzieningen 2022 is uitgewerkt in noot 23 (Gebeurtenissen na balansdatum) van de jaarrekening.

Schadestaatprocedure

Naar aanleiding van de uitspraak van de Hoge Raad heeft het pensioenfonds aan de voormalig aangesloten werkgevers voorgesteld in gesprek te gaan over de afwikkeling van een redelijke vergoeding die de werkgevers aan het pensioenfonds zijn verschuldigd, maar dit is door de werkgevers afgewezen. Het pensioenfonds heeft in februari 2023 een dagvaarding uitgebracht om via de kantonrechter in een schadestaatprocedure een redelijke vergoeding toegewezen te krijgen.

Wet toekomst pensioenen

In januari 2023 is de Eerste Kamer gestart met de behandeling van de Wet toekomst pensioenen, die per 1 januari 2027 in werking zal treden. In hoeverre de wet gevolgen heeft voor Pensioenfonds Campina is nog niet duidelijk en het bestuur volgt de ontwikkelingen nauwgezet. In dat kader is het belangrijk naar de toekomst van het pensioenfonds te kijken en te onderzoeken wat de beste uitvoeringsvorm is. Het pensioenfonds heeft op dit moment een relatief gunstige uitgangspositie en voor de korte en middellange termijn is er voldoende zelfstandig bestaansrecht. Het bestuur zal in 2023 aanvangen om de diverse toekomstscenario's te schetsen. Dit geeft de tijd en ruimte om de verschillende opties te analyseren en goed onderbouwd een keuze te maken.

Woerden, 19 april 2023

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Campina

M.M.G.M. van den Hoven - voorzitter

J.L.M. Adriaans - secretaris

M.F.O.W. van Berkel

E.H. Janssen

S.W. de Haes

M.J. van der Molen

R.J. Rothkrantz

Ondertekening

M.M.G.M. van den Hoven - voorzitter

J.L.M. Adriaans - secretaris

M.F.O.W. van Berkel

E.H. Janssen

S.W. de Haes

M.J. van der Molen

R.J. Rothkrantz

11. Jaarrekening

Balans per 31 december

(na bestemming saldo baten en lasten, bedragen in EUR 1.000)

		2022	2021
	Toelichting	EUR	EUR
ACTIVA			
Beleggingen voor risico fonds	5		
▪ Vastgoed en infrastructuur		63.632	89.509
▪ Aandelen		281.987	407.673
▪ Vastrentende waarden		333.383	421.727
▪ Derivaten		3.477	33.346
▪ Overige beleggingen		644.046	691.141
		1.326.525	1.643.396
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	6		
▪ Contracten herverzekering		97	123
Vorderingen en overlopende activa	7		
▪ Overige vorderingen		53.164	36.077
Overige activa	8		
▪ Liquide middelen		3.065	2.173
Totaal Activa		1.382.851	1.681.769
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	9		
▪ Algemene reserves		320.910	394.611
Technische voorzieningen	10		
▪ Voorziening voor pensioenverplichtingen		915.280	1.229.906
Overige schulden en overlopende passiva	11		
▪ Overige schulden		146.661	57.252
Totaal Passiva		1.382.851	1.681.769
Nominale dekkingsgraad		135,1%	132,1%
Beleidsdekkingsgraad		132,4%	126,2%

Staat van baten en lasten

(bedragen in EUR 1.000)

		2022	2021
	Toelichting	EUR	EUR
Baten			
Premiebijdragen	15	328	49
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	16	-331.330	66.334
Saldo baten		-331.002	66.383
Lasten			
Wijziging VPV voor rekening pensioenfonds:	10		
▪ pensioenopbouw		0	0
▪ risicokoopsommen		27	36
▪ grondslagwijziging arbeidsongeschiktheid		1.152	-326
▪ toeslagverlening		30.036	14
▪ rentetoevoeging		-5.941	-7.285
▪ onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten		-56.856	-55.397
▪ wijziging marktrente		-288.564	-74.402
▪ wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-467	-174
▪ aanpassing overlevingskansen		5.223	-
▪ wijziging veronderstelling kostenvoorziening		1.673	-
▪ overige wijzigingen		-909	-1.019
		-314.626	-138.554
Saldo herverzekering	17	14	7
Pensioenuitkeringen en afkopen	18	55.323	53.605
Saldo overdrachten van rechten	19	390	267
Kosten pensioenuitvoering	20	1.598	1.748
		57.325	55.627
Saldo lasten		-257.301	-82.927
Saldo van baten en lasten		-73.701	149.310

Bestemming saldo baten en lasten

(bedragen in EUR 1.000)

	2022	2021
	EUR	EUR
Algemene reserves	-73.701	149.310
Totaal	-73.701	149.310

Kasstroomoverzicht

(bedragen in EUR 1.000)

		2022	2021
	Toelichting	EUR	EUR
Kasstroom uit pensioenactiviteiten			
Ontvangen premies		101	65
Ontvangen doorbelastingen		160	164
Betaalde pensioenuitkeringen		-55.300	-53.633
Betaalde waardeoverdrachten		-390	-267
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars		13	14
Betaalde pensioenuitvoeringskosten		-1.654	-2.562
Totale kasstroom uit pensioenactiviteiten		-57.070	-56.219
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten			
Verkopen en aflossingen van beleggingen	5	333.184	573.128
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten		19.232	21.055
Aankopen en verstrekkingen van beleggingen	5	-247.107	-308.117
Overige kasstromen uit hoofde van beleggingsactiviteiten		25.480	-185.726
Betaalde kosten van vermogensbeheer		-3.360	-2.761
Netto kasstroom uit beleggingsactiviteiten		127.429	97.579
Mutatie geldmiddelen		70.359	41.360
Saldo begin boekjaar		37.857	-3.503
Saldo einde boekjaar		108.216	37.857
Liquide middelen	8	3.065	2.173
Overige beleggingen	5	105.149	35.684
Geldmiddelen		108.214	37.857

Toelichting behorende tot de jaarrekening

1. Inleiding

Stichting Pensioenfonds Campina, statutair gevestigd te Woerden, is geregistreerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41060277. Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Aan arbeidsongeschikte deelnemers wordt een invaliditeitspensioen uitgekeerd gebaseerd op de invaliditeitspensioenregeling die tot 1 januari 2006 van toepassing was. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van een pensioenregeling van FrieslandCampina Werknemers B.V., die geldt voor de deelnemers die op 31 december 2008 in dienst waren van Campina Zuivel B.V. of Campina Management B.V. Deze pensioenregeling geldt ook voor bepaalde werknemers in dienst bij FrieslandCampina Riedel B.V., FrieslandCampina Kievit B.V. en Zuivelcoöperatie DeltaMilk B.A.

Sinds de pensioenregeling voor nieuwe deelnemers is gesloten zijn er enige organisatorische wijzigingen. Vanaf 1 december 2009 is Zuivelcoöperatie DeltaMilk B.A. geen onderdeel meer van Koninklijke FrieslandCampina. Per 1 januari 2016 is FrieslandCampina Werknemers B.V. door middel van een juridische fusie opgegaan in FrieslandCampina Nederland B.V. Per 10 november 2017 heeft FrieslandCampina de vruchtensappen- en vruchtendrankenactiviteiten van Riedel B.V. in Nederland en België verkocht en de verkopende vennootschap FrieslandCampina Riedel B.V. is geliquideerd. De betrokken werknemers zijn sindsdien bij Riedel B.V. in dienst. Per 1 november 2019 is roomlikeurproducent FrieslandCampina Creamy Creation B.V. verkocht en de betrokken werknemers zijn sindsdien bij Creamy Creation B.V. in dienst. Per 1 juli 2021 heeft FrieslandCampina diervoedingsproducent Nutrifeed B.V. verkocht en de betrokken werknemers zijn vanaf deze datum in dienst bij Denkvit B.V. Bij de overgang is aan de betrokken werknemers van Riedel B.V., Nutrifeed B.V. en Creamy Creation B.V. toegezegd dat de Pensioen-Cao voor de zuivel van kracht blijft, waarbij dit voor de medewerkers van Creamy Creation B.V. onder voorbehoud is van vrijstelling van de verplichte deelname aan het Bedrijfstakpensioenfonds detailhandel, sector drankindustrie. Per 1 januari 2022 is deze vrijstelling beëindigd. Creamy Creation B.V. heeft aanvullende afspraken gemaakt en de onvoorwaardelijke toeslagverlening aan de betrokken werknemers wordt ook na 1 januari 2022 ongewijzigd buiten het pensioenfonds voortgezet. De deelnemers van Riedel B.V., Nutrifeed B.V. en Creamy Creation B.V. blijven aangemerkt als gewezen deelnemer (werkzaam bij de werkgevers) tot het moment dat de werknemers uit dienst zijn gemeld.

2. Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling. Het bestuur heeft op 19 april 2023 de jaarrekening vastgesteld.

3. Algemene grondslagen

Continuïteit

De jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Presentatie- en functionele valuta

De jaarrekening wordt gepresenteerd in Euro (EUR), wat tevens de functionele valuta is.

Verwerking van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en

betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'Nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 Burgerlijk Wetboek vereist dat het bestuur zich oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Uit noot 5 bij de toelichting op de jaarrekening blijkt dat een deel van de beleggingen van het pensioenfonds de waardering gebaseerd is op afgeleide marktnoteringen. Het maken van de schattingen van de marktwaarde van deze beleggingen vergt in meer of mindere mate oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en modellen. De mate van schattingsonzekerheid die hiermee samenhangt is nader toegelicht onder noot 5.

Wijzigingen in schattingen in de voorziening voor pensioenverplichtingen worden toegelicht onder de betreffende waarderingsgrondslag. Het financieel effect wordt gekwantificeerd vermeld in de toelichting op de jaarrekening.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

Foutherstel

Indien een materiële fout na de vaststelling van de jaarrekening wordt geconstateerd, wordt deze door middel van een retrospectieve verwerking hersteld. Dit houdt in dat het eigen vermogen aan het einde van het voorafgaande boekjaar wordt herrekend alsof de fout niet heeft plaatsgevonden. Het verschil tussen het eigen vermogen aan het eind van het voorafgaande boekjaar voor en na herrekening, wordt vervolgens verwerkt als een rechtstreekse mutatie van het eigen vermogen aan het begin van het huidige boekjaar. De bate of last als gevolg van een eventueel herstel van een niet-materiële fout wordt verwerkt in de winst-en-verliesrekening van het huidige boekjaar. Het pensioenfonds heeft in de jaarrekening van het huidige boekjaar geen foutherstel toegepast.

4. Specifieke grondslagen

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Participaties in beleggingsinstellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen. Lopende interestposities uit hoofde van beleggingen worden separaat gepresenteerd onder de overige vorderingen.

Vastgoed en infrastructuur

Beursgenoteerde beleggingen in (indirect) vastgoed en infrastructuur worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoersen. De waardebepaling van participaties in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen vindt plaats op basis van de actuele waarde van de door de vermogensbeheerder van het beleggingsfonds afgegeven intrinsieke waarde.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde. Derivaten die worden verhandeld op een actieve markt, worden gewaardeerd op basis van de relevante marktnoteringen. Wanneer derivaten niet op een actieve markt worden verhandeld, worden deze gewaardeerd op basis van afgeleide marktnoteringen. Als deze afgeleide marktnoteringen niet beschikbaar zijn, wordt de waarde bepaald met behulp van marktconforme waarderingmodellen.

Overige beleggingen / liquide middelen / hedgefondsen

De overige beleggingen betreffen geldmiddelen bij vermogensbeheerders en worden gewaardeerd op actuele waarde. Onder de liquide middelen zijn de kas- en banktegoeden opgenomen die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Liquide middelen worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder overige beleggingen. Ook hedgefondsen worden gerubriceerd onder overige beleggingen. Participaties in hedgefondsen zijn gewaardeerd op basis van afgeleide marktnoteringen.

Bruikleen van beleggingen

Bij het in bruikleen geven van beleggingen (security lending-transacties) behoudt het pensioenfonds het economisch eigendom. Als zekerheid (onderpand) ontvangen geldmiddelen in het kader van bovengenoemde transacties worden opgenomen onder beleggingen. Indien als onderpand ontvangen geldmiddelen zijn herbelegd, worden deze beleggingen opgenomen onder de desbetreffende beleggingencategorie. De schuld uit hoofde van de ontvangen zekerheden is opgenomen onder de overige schulden. Indien als zekerheid beleggingen in plaats van liquiditeiten zijn ontvangen, worden deze beleggingen en de daarmee samenhangende verplichtingen niet in de balans van het pensioenfonds opgenomen. Alle hieruit voortvloeiende baten en lasten worden volgens het toerekenbeginsel over de looptijd van de desbetreffende transacties verantwoord in de rentebaten of -lasten in de staat van baten en lasten.

Herverzekeringen

Herverzekeringscontracten worden opgenomen voor de actuarieel bepaalde contante waarde van de herverzekerde aanspraken, berekend volgens de grondslagen van de technische voorziening.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde.

Stichtingskapitaal

Het eigen vermogen van het pensioenfonds bestaat uit het stichtingskapitaal en algemene reserve. Het stichtingskapitaal en de algemene reserve worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle activa en verplichtingen, inclusief technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen zijn verwerkt in de balans. Op basis van de Pensioenwet moet een eigen vermogen van tenminste 4% van de voorziening pensioenverplichtingen aangehouden worden.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door De Nederlandsche Bank gepubliceerde rentetermijnstructuur. Hierbij is rekening gehouden met de verdere aanpassing van de UFR-parameters per 1 januari 2022. Het effect van de aanpassing van de UFR-parameters zoals opgenomen in het meest recente advies van de Commissie Parameters (30 november 2022) per 1 januari 2023 is niet in de jaarrekening verwerkt, maar wordt toegelicht onder de gebeurtenissen na balansdatum.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-antecondities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen. Bij de berekening van de voorziening wordt tevens rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- Sterftekansen: voor de overlevingskansen is uitgegaan van de Prognosetafel AG2022 van het Actuariel Genootschap. Tevens is uitgegaan van ervaringssterfte op basis van fondsspecifieke correctiefactoren. Deze ervaringssterfte is gebaseerd op onderzoek naar de feitelijke opgetreden sterfte in de periode 2001 t/m 2021, welk onderzoek in 2022 is verricht;
- Onbepaald partnersysteem;
- Voor partnerpensioen is aangenomen dat de vrouwelijke partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en de mannelijke partner 3 jaar ouder dan de verzekerde vrouw;
- Het nabestaandenpensioen is op risicobasis verzekerd. Er vindt geen opbouw plaats;
- In verband met toekomstige uitvoeringskosten is een voorziening opgenomen op basis van de kosten die naar verwachting gemaakt moeten worden bij de uitvoering van de regeling;
- De voorziening voor arbeidsongeschikte deelnemers is bepaald als de contante waarde van de per balansdatum opgebouwde pensioenaanspraken vermeerderd met de contante waarde van de nog op te bouwen pensioenaanspraken tot de pensioendatum, waarbij de kans op revalidatie buiten beschouwing is gelaten.

Schattingswijziging AG-prognosetafels

In 2022 heeft het bestuur nieuwe actuariële grondslagen vastgesteld. Hierbij is besloten de meest recente prognose van de toekomstige sterfteontwikkeling toe te passen per 31 oktober 2022, zoals opgenomen in de AG-Prognosetafels 2022 die in september 2022 zijn gepubliceerd. In 2021 werden de AG-prognosetafels 2020 toegepast. Het verwerken van de geactualiseerde prognosetafels heeft geleid tot een stijging van de technische voorziening van EUR 4,8 miljoen. Een verdere toelichting is opgenomen in de toelichting op de post voorziening pensioenverplichtingen.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans. Bij het berekenen van de reële dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt ten behoeve van deze berekening de voorziening pensioenverplichtingen herrekend, rekening houdend met de verwachte prijsinflatie. De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds is de gemiddelde dekkingsgraad van de 12 maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.

Premiebijdragen

Premiebijdragen van werkgevers zijn aan de periode toegerekend waarop zij betrekking hebben. De daarin begrepen dekking voor incassokosten wordt bij het actuariële resultaat op kosten verantwoord.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Beleggingsresultaten zijn aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben. Directe en indirecte resultaten en aan de verslagperiode toe te rekenen (gefactureerde of nog te factureren) kosten van beleggingen, worden afzonderlijk gepresenteerd. Onder de directe resultaten worden opbrengsten uit rente, dividend en dergelijke gepresenteerd. Dividend wordt op het moment van betaalbaarstelling verantwoord. Waardeveranderingen zijn indirecte beleggingsresultaten en worden aan de periode toegerekend waarin zij optreden.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen worden in de staat van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten worden in de staat van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Wijziging voorziening pensioenverplichtingen voor rekening pensioenfonds

Pensioenopbouw, risicokoopsommen en grondslagwijziging arbeidsongeschiktheid

De pensioenopbouw met betrekking tot ouderdomspensioen wordt toegerekend aan de periode waarin de opbouw van pensioenrechten plaatsvindt. De verplichtingen met betrekking tot nabestaandenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen worden opgenomen in de periode waarin zij ontstaan. De (gedeeltelijk) premievrije opbouw arbeidsongeschikten wordt ten laste van het resultaat gebracht in de periode waarin de ziekte is ontstaan.

Toeslagverlening

De verhoging van de technische voorzieningen uit hoofde van indexering, wordt in de staat van baten en lasten opgenomen op het moment waarop de toezegging wordt gedaan.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door De Nederlandsche Bank gepubliceerde rentetermijnstructuur. Aan de technische voorziening wordt een rente toegevoegd op basis van de éénjaarsrente op de interbancaire swapmarkt primo verslaggevingsperiode. De rentetoevoeging wordt berekend over het gemiddelde van de stand van de voorziening primo periode en de stand van de voorziening ultimo periode, de laatste exclusief het effect van de indexering.

Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

De vrijval wordt ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht in de periode waarin de lasten bij de berekening van de voorziening waren voorzien.

Wijziging marktrente

De wijziging marktrente op balansdatum als gevolg van wijzigingen in de door De Nederlandsche Bank gepubliceerde rente-termijnstructuur, wordt in de staat van baten en lasten opgenomen.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Het saldo van de actuariële inkomende en uitgaande waardeoverdrachten wordt toegerekend aan de periode waarop het betrekking heeft.

Wijzigingen actuariële uitgangspunten en aanpassing overlevingskansen

De mutatie van de voorziening als gevolg van de aanpassing van actuariële grondslagen in het verslagjaar wordt in de staat van baten en lasten opgenomen.

Wijzigingen veronderstellingen kostenvoorziening

De mutatie van de voorziening als gevolg van de aanpassing van een veronderstelling die ten grondslag ligt aan de bepaling van de kostenvoorziening.

Overige wijzigingen

De overige mutaties worden toegekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Saldo herverzekering

De mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen heeft betrekking op rentetoevoeging, wijziging marktrente, onttrekking voor pensioenuitkeringen en overige mutaties.

Saldo overdracht van rechten

Waardeoverdrachten worden in de staat van baten en lasten opgenomen op het moment van overdracht van de pensioenverplichtingen.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten. De post 'overige kasstromen uit hoofde van beleggingsactiviteiten' zijn gerelateerd aan beleggingen in geldmarktfondsen ten behoeve van het onderpandbeheer ('collateral management') voor valuta- en derivatentransacties.

5. Beleggingen voor risico fonds

	2022					
	Vastgoed en infrastructuur	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Stand per 1 januari	89.509	407.673	421.727	33.346	691.141	1.643.396
Aankopen	19.800	99.864	127.443	-	-	247.107
Verkopen	-37.048	-170.354	-108.455	-	-17.327	-333.184
Overige mutaties	-	-	-	14.134	-37.395	-23.261
Herwaardering	-8.629	-55.196	-107.332	-182.661	7.627	-346.191
Stand per 31 december	63.632	281.987	333.383	-135.181	644.046	1.187.867
Schuldpositie derivaten (credit)				138.658		138.658
Stand per 31 december (na herrubricering schuldpositie derivaten naar overige schulden)						1.326.525

	2021					
	Vastgoed en infrastructuur	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Stand per 1 januari	103.444	508.738	424.015	69.995	536.410	1.642.602
Aankopen	29.410	50.034	208.012	-	20.661	308.117
Verkopen	-72.358	-262.719	-198.197	-	-39.854	-573.128
Overige mutaties	-	-	-	31.140	166.720	197.860
Herwaardering	29.013	111.620	-12.103	-85.149	7.204	50.585
Stand per 31 december	89.509	407.673	421.727	15.986	691.141	1.626.036
Schuldpositie derivaten (credit)				17.360		17.360
Stand per 31 december (na herrubricering schuldpositie derivaten naar overige schulden)						1.643.396

Voor de meerderheid van de beleggingen is sprake van objectief vast te stellen frequente marktnoteringen. Bij bepaalde beleggingen zijn deze niet beschikbaar en vindt waardering plaats op basis van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten en het gebruik van schattingen. Onder 'overige' zijn begrepen de mutatie liquide middelen, inclusief geldmarktfondsen, en hedgefondsen.

Schattingen van de actuele waarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen, etc.) en kunnen daarom niet met precisie worden vastgesteld.

Op basis van deze verscheidenheid en gradaties in waarderingsmethoden dienen de beleggingen te worden ingedeeld naar drie verschillende waarderingsniveaus:

- Niveau 1: De waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen van identieke beleggingen in een actieve markt.
- Niveau 2: De actuele waarde wordt vastgesteld aan de hand van waarderingsmodellen waarin gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.
- Niveau 3: De waarde wordt vastgesteld met waarderingsmodellen waarin geen gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

Op basis van deze indeling kan de beleggingsportefeuille als volgt worden samengevat:

	2022			
Type contract	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoed en infrastructuur	63.632	-	-	63.632
Aandelen:				
- Directe beleggingen	223.634	-	-	223.634
- Indirecte beleggingen (via fondsen)	12.966	45.387	-	58.353
Hedgefondsen	-	30.963	-	30.963
Vastrentende waarden:				
- Staatsobligaties	142.979	-	-	142.979
- Bedrijfsobligaties	1.195	-	-	1.195
- Indirecte beleggingen (via fondsen)	-	187.756	1.453	189.209
Derivaten	-	-135.181	-	-135.181
Liquiditeiten en overige beleggingen	613.083	-	-	613.083
Stand per 31 december	1.057.487	128.925	1.453	1.187.867
Schuldpositie derivaten (credit)		138.658		138.658
Stand per 31 december (na herrubricering schuldpositie derivaten naar overige schulden)				1.326.525

	2021			
Type contract	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoed en infrastructuur	89.509	-	-	89.509
Aandelen:				
- Directe beleggingen	306.505	-	-	306.505
- Indirecte beleggingen (via fondsen)	27.023	74.145	-	101.168
Hedgefondsen	-	40.663	-	40.663
Vastrentende waarden:				
- Staatsobligaties	181.736	-	-	181.736
- Bedrijfsobligaties	2.600	-	-	2.600
- Indirecte beleggingen (via fondsen)	-	237.391	-	237.391
Derivaten	-	15.986	-	15.986
Liquiditeiten en overige beleggingen	650.478	-	-	650.478
Stand per 31 december	1.257.851	368.185	-	1.626.036
Schuldpositie derivaten (credit)		17.360		17.360
Stand per 31 december (na herrubricering schuldpositie derivaten naar overige schulden)				1.643.396

De liquiditeit van de beleggingsportefeuille is hoog waarbij alle mandaten, met uitzondering van private credit, direct opzegbaar zijn en beleggingen op korte termijn (<3 maanden) kunnen worden geliquideerd. De overdraagbaarheid van private credit is naar zijn aard beperkt en het bedrag aan illiquide beleggingen bedraagt EUR 1,5 miljoen (0,1% van totale beleggingen).

Vastgoed en infrastructuur

De beleggingen in vastgoed en infrastructuur zijn beursgenoteerde aandelen. Het onderliggend vastgoed heeft een gemengd karakter, in die zin dat er sprake is van diverse soorten wereldwijd onroerend goed, zoals kantoorpanden, winkelpanden, e.d. Beleggingen in infrastructuur zijn wereldwijde beursgenoteerde aandelen in infrastructurele voorzieningen.

Aandelen

	2022	2021
	EUR	EUR
Aandelen	223.634	306.505
Participaties in beleggingsfondsen	58.353	101.168
Totaal	281.987	407.673

De aandelen zijn voor 87,8% belegd in ontwikkelde markten (2021: 83,7%) en 12,2% in emerging markets (2021: 16,3%). De niet-beursgenoteerde aandelen betreffen belangen in beleggingsfondsen die op hun beurt beleggen in beursgenoteerde aandelen of derivaten.

Vastrentende waarden

De samenstelling van obligaties is als volgt:

	2022	2021
	EUR	EUR
▪ Staatsobligaties Frankrijk	51.002	57.466
▪ Staatsobligaties Duitsland	23.653	30.367
▪ Staatsobligaties Spanje	22.993	27.593
▪ Staatsobligaties België	13.141	14.530
▪ Staatsobligaties Oostenrijk	10.363	13.229
▪ Staatsobligaties Nederland	8.780	24.732
▪ Staatsobligaties Ierland	3.921	4.700
▪ Staatsobligaties Finland	3.312	3.701
▪ Staatsobligaties Slowakije	755	1.770
▪ Staatsobligaties Slovenië	603	913
▪ Staatsobligaties Litouwen	474	642
▪ Staatsobligaties Cyprus	337	-
▪ Staatsobligaties Letland	326	413
▪ Staatsobligaties Verenigde Staten	291	130
▪ Staatsobligaties Canada	155	449
▪ Staatsobligaties Nieuw-Zeeland	148	438
▪ Obligaties Supranationale instellingen	2.725	663
Subtotaal	142.979	181.736
▪ Bedrijfsobligaties	1.195	2.600
▪ Participaties in obligatiefondsen	189.209	237.391
Totaal	333.383	421.727

De participaties in obligatiefondsen betreffen beleggingsfondsen die beleggen in vastrentende waarden in emerging market debt, high yield, investment grade bedrijfsobligaties, bank loans en private credit.

Derivaten

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid maakt het pensioenfonds gebruik van financiële derivaten voor zover dit passend is. Het pensioenfonds gebruikt derivaten hoofdzakelijk om marktrisico's af te dekken. Eén van de belangrijkste risico's voortvloeiend uit het gebruik van derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met te goeder naam en faam bekendstaande partijen. Ook worden contracten zo veel mogelijk afgesloten op basis van standaardvoorwaarden (bijvoorbeeld conform de ISDA), zodat posities van het pensioenfonds adequaat worden afgedekt door verkregen onderpanden en zekerheden. Hieronder staan de derivatenposities per 31 december samengevat weergegeven:

	2022			
Type contract	Contractomvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
	EUR	EUR	EUR	EUR
Valutatermijncontracten	286.649	3.510	3.477	33
Renteswaps	732.023	138.625	-	138.625
Futures	7.196	-	-	-
Totaal	1.025.868	142.135	3.477	138.658

	2021			
Type contract	Contractomvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
	EUR	EUR	EUR	EUR
Valutatermijncontracten	380.069	259	416	157
Renteswaps	757.013	15.727	32.930	17.203
Futures	-853	-	-	-
Totaal	1.136.229	15.986	33.346	17.360

Overige beleggingen

Deze post is als volgt samengesteld:

	2022	2021
	EUR	EUR
Liquide middelen, deposito's en geldmarktfondsen	507.934	614.794
Liquide middelen in beleggingsmandaten	104.199	34.766
Margin account	950	918
Hedgefondsen	30.963	40.663
Totaal	644.046	691.141

Onder liquide middelen is begrepen een bedrag van EUR 584 miljoen (2021: EUR 625 miljoen) dat beschikbaar wordt gehouden voor negatieve veranderingen in rentederivaten, futures en valutatermijncontracten. Deze liquide middelen worden aangehouden in de vorm van geldmarktfondsen.

Bruikleen van beleggingen (securities lending)

Het pensioenfonds stelt een deel van de aandelen- en obligatiebeleggingen beschikbaar voor het in bruikleen geven van effecten (securities lending). Het pensioenfonds behoudt het economisch eigendom. Per balansdatum is een bedrag van EUR 32.124 (2021: EUR 54.412) aan aandelen en EUR 59.977 (2021: EUR 73.202) aan obligaties uitgeleend.

Ter beperking van het risico van niet-teruglevering zijn zekerheden in stukken en geld ontvangen, dat in onderstaande tabel staat gespecificeerd:

	2022	2021
	EUR	EUR
Aandelenbeleggingen:		
In stukken	17.156	50.254
In geld	16.048	6.288
Obligatiebeleggingen:		
In stukken	61.294	76.183
In geld	1.083	0
Totaal ontvangen zekerheden	95.581	132.725

De ontvangen zekerheden in geld zijn belegd in geldmarktfondsen met een liquide karakter. Per 31 december 2022 is de waarde van de totaal ontvangen zekerheden hoger (103,8%) dan de terugbetalingsverplichting (2021: 104,0%). Namens het pensioenfonds monitort de custodian dagelijks de hoogte van te ontvangen zekerheden. Indien hiertoe aanleiding bestaat worden van de tegenpartij aanvullende zekerheden gevraagd.

6. Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Voor een beperkt aantal deelnemers is vanuit het verleden een gedeelte van het pensioen herverzekerd bij een herverzekeraar en maakt onderdeel uit van het pensioen bij het pensioenfonds. Dit betreft een aflopende portefeuille zonder nieuwe instroom. In 2022 bedragen de pensioenuitkeringen van de betreffende herverzekeraars aan het pensioenfonds EUR 17 (2021: EUR 18). Bij de bepaling van de waarde van het herverzekerde gedeelte van de technische voorziening zijn de voor de pensioenvoorziening geldende uitgangspunten gehanteerd.

Het verloop van het herverzekeringsdeel technische voorzieningen is als volgt:

	2022	2021
	EUR	EUR
Stand per 1 januari	123	144
Benodigde interest	-1	1
Uitkeringen herverzekering	-17	-18
Aanpassing AG prognosetafel	0	-
Actualisering ervaringssterfte	0	-
Overige mutaties technische voorzieningen	10	0
Wijziging rentetermijnstructuur	-18	-4
Stand per 31 december	97	123

7. Vorderingen en overlopende activa

	2022	2021
	EUR	EUR
Vordering op een gelieerde groepsmaatschappij	-	15.396
Beleggingsdebiteuren	50.765	18.628
Lopende interest	1.847	1.503
Overige vorderingen	552	550
Stand per 31 december	53.164	36.077

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van maximaal één jaar. De vordering op groepsmaatschappij Zuivelcoöperatie FrieslandCampina U.A. is op 1 juni 2022 terugbetaald.

Beleggingsdebiteuren

	2022	2021
	EUR	EUR
Nog af te wikkelen transacties	294	626
Vorderingen uit collateral management	49.207	16.826
Te vorderen dividend	481	517
Te vorderen dividendbelasting	783	659
Stand per 31 december	50.765	18.628

8. Overige activa**Liquide middelen**

Onder de liquide middelen worden opgenomen die tegoeden op bankrekeningen, welke onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn.

9. Stichtingskapitaal en reserves

	2022		
	Stichtingskapitaal	Algemene reserve	Totaal
	EUR	EUR	EUR
Stand per 1 januari	0	394.611	394.611
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-	-73.701	-73.701
Stand per 31 december	0	320.910	320.910

	2021		
	Stichtingskapitaal	Algemene reserve	Totaal
	EUR	EUR	EUR
Stand per 1 januari	0	245.301	245.301
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-	149.310	149.310
Stand per 31 december	0	394.611	394.611

Het stichtingskapitaal bedraagt EUR 45,38 (2021: EUR 45,38).

Dekkingsgraad en vermogenspositie

De dekkingsgraad ultimo jaar is als volgt:

	2022	2021
	%	%
Nominale dekkingsgraad	135,1	132,1
Beleidsdekkingsgraad	132,4	126,2
Benodigde beleidsdekkingsgraad voor toekomstbestendige toeslagverlening	125,7	124,0
Reële dekkingsgraad	105,3	101,8

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het pensioenfonds gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het pensioenfonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder toelichting 12 Risicobeheer. Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) eigen vermogen op 31 december:

	2022	2021
	EUR	EUR
Aanwezig eigen vermogen	320.910	394.611
Minimaal vereist eigen vermogen	36.735	49.324
Vereist eigen vermogen (strategische beleggingsmix)	136.502	176.341

De vermogenspositie van het pensioenfonds kan worden gekarakteriseerd als toereikende solvabiliteit. Op basis van de feitelijke dekkingsgraad is de vermogenspositie goed.

10. Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen

Het mutatieoverzicht voor de voorziening voor pensioenverplichtingen is als volgt:

	2022	2021
	EUR	EUR
Stand per 1 januari	1.229.906	1.368.460
Pensioenopbouw	0	0
Risicokoopsommen	27	36
Grondslagwijziging arbeidsongeschiktheid	1.152	-326
Toeslagverlening	30.036	14
Rentetoevoeging	-5.941	-7.285
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-56.856	-55.397
Wijziging marktrente	-288.564	-74.402
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-467	-174
Aanpassing overlevingskansen	5.223	-
Wijziging veronderstellingen kostenvoorziening	1.673	-
Overige wijzigingen	-909	-1.019
Stand per 31 december	915.280	1.229.906

In het mutatieoverzicht wordt rekening gehouden met het herverzekerde gedeelte van de technische voorziening, zoals vermeld bij toelichting 6 'Herverzekeringsdeel technische voorzieningen'. Ultimo boekjaar bedraagt de interne rentevoet 2,703% (2021: 0,458%). Voor een toelichting wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten en lasten.

De voorziening voor netto pensioenverplichtingen is naar categorieën als volgt samengesteld:

	2022	2021
	EUR	EUR
Actieven en arbeidsongeschikten	10.110	18.483
Gewezen deelnemers	288.468	451.013
Pensioengerechtigden	589.889	726.971
Vrijwillige pensioenaanspraken	146	183
Toekomstige uitvoeringskosten	26.570	33.133
Totaal technische voorziening voor risico pensioenfonds	915.183	1.229.783
Technische voorziening afgedekt door garantiecontract	97	123
Stand per 31 december	915.280	1.229.906

De methode voor de berekening van de pensioenverplichtingen is zodanig toegepast dat er geen sprake is van een financieringsachterstand. Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

De pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling met een pensioenrichtleeftijd van 67 jaar. Met ingang van 1 januari 2015 wordt nog voor een beperkte groep deelnemers jaarlijks een aanspraak op ouderdomspensioen opgebouwd van 2,1% van de in dat jaar geldende pensioengrondslag. De pensioengrondslag is gelijk aan het –gemaximeerde– jaarsalaris, onder aftrek van een franchise. De hoogte van zowel het (gemaximeerde) jaarsalaris als de franchise is per 1 januari 2015 bevroren. Tevens bestaat er recht op partner- en wezenpensioen. Overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet kwalificeert de pensioenregeling als een uitkeringsovereenkomst. In de pensioenparagraaf van dit jaarverslag wordt nader ingegaan op de pensioenregeling.

Pensioenopbouw, risicokoopsommen en grondslagwijziging arbeidsongeschiktheid

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuarieel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen.

De grondslagwijziging arbeidsongeschiktheid heeft betrekking op een beperkte groep arbeidsongeschikte deelnemers uit de destijds van toepassing zijnde eindloonregeling. Door aanpassing van de pensioengrondslag door indexatie van het pensioengevend salaris en franchise, hebben deze deelnemers recht op hogere pensioenaanspraken.

Toeslagverlening

Gewezen deelnemers ('slapers') en pensioengerechtigden

De toeslagen op pensioenrechten en -aanspraken voor gewezen deelnemers ('slapers') en pensioengerechtigden worden jaarlijks vastgesteld door het bestuur. Er bestaat een ambitie om jaarlijks de pensioenrechten en -aanspraken aan te passen. De daadwerkelijke toeslag in een jaar is voorwaardelijk en afhankelijk van de hoogte van de beschikbare middelen. De toeslag bedraagt maximaal de stijging van de CBS-consumentenprijsindex, afgeleid, zoals vastgesteld door het CBS.

Er is geen recht op toekomstige toeslagen. Het is niet zeker of en in hoeverre in de toekomst wordt geïndexeerd. Het pensioenfonds heeft geen geld gereserveerd voor toekomstige toeslagen. Toeslagen zijn afhankelijk van de middelen van het pensioenfonds, en daarvoor zijn beleggingsresultaten een belangrijk element. Onder het nFTK worden strengere eisen gesteld aan de toeslagverlening door pensioenfonds. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar de pensioenparagraaf in het bestuursverslag.

Het bestuur heeft in de vergadering van 12 januari 2022 besloten een toeslagverlening van 3,1% toe te kennen op de pensioenaanspraken per 1 januari 2022. Bij de bepaling van de voorziening voor pensioenverplichtingen is met dit besluit rekening gehouden.

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is een hoge dekkingsgraad vereist. Er geldt een termijn van 10 jaar waarbinnen teruggekeken wordt naar de gemiste toeslagen en gegeven kortingen. Hierbij zal herstel van eventueel toegepaste kortingen als eerste worden doorgevoerd. Het volledige beleid met betrekking tot inhaaltoeslagen staat beschreven in de ABTN van het pensioenfonds.

Voor de gewezen deelnemers ('slapers') en de gepensioneerden is in de volgende tabel het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen opgenomen:

	2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Ambitie (prijsinflatie)	3,3	1,1	1,7	1,7	1,3	0,4	0,4	0,7	0,9	2,0
Toegekend (per 1 januari)	3,1	0,0	0,3	0,6	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vershil	0,2	1,1	1,4	1,1	1,2	0,4	0,4	0,7	0,9	2,0

Arbeidsongeschikten en gewezen deelnemers ('werkzaam bij de werkgevers')

De onvoorwaardelijke toeslagverlening voor arbeidsongeschikten en gewezen deelnemers ('werkzaam zijn bij de werkgevers') is vanaf 1 januari 2015 buiten het pensioenfonds ondergebracht.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met -0,486% (2021: -0,533%) op basis van de éénjaarsrente op de interbancaire swapmarkt aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode. Toekomstige pensioenuitvoeringskosten worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Per 1 januari 2022 zijn de door DNB voorgeschreven UFR-parameters verder aangepast en het effect hiervan bedraagt circa EUR 3,0 miljoen. Het effect in de ontwikkeling in de rente-termijnstructuur zelf bedraagt over het boekjaar EUR 285,6 miljoen. Beide effecten zijn verantwoord onder het hoofd 'Wijziging marktrente'.

De ontwikkeling van de duration en de marktrente van de afgelopen drie jaar is als volgt:

	Modified duration	Rentetermijnstructuur (RTS)
	Jaar	%
Per 31 december 2020	14,3	-0,125
Per 31 december 2021	13,9	0,465
Per 31 december 2022	11,6	2,859

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Het negatieve resultaat op waardeoverdrachten wordt veroorzaakt doordat de uitgaande waardeoverdrachten zijn bepaald op basis van andere grondslagen dan gehanteerd voor de vaststelling van de voorziening.

Aanpassing overlevingskansen

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, lang leven, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Het pensioenfonds gebruikt de meest recente informatie over de overlevingskansen van de Nederlandse bevolking bij het berekenen van de technische voorzieningen. Voor het boekjaar 2022 wordt gebruik gemaakt van de AG-prognosetafels 2022, die in september 2022 door het Actuarieel Genootschap zijn gepubliceerd. Naar aanleiding van het onderzoek ervaringssterfte 2022 zijn de correctiefactoren voor ervaringssterfte geactualiseerd. Toepassing van deze prognosetafels en fondsspecifieke ervaringssterfte leidde tot een verzwaring van de technische voorzieningen met respectievelijk EUR 4,8 miljoen en EUR 0,4 miljoen.

Overige wijzigingen

	2022	2021
	EUR	EUR
Resultaat op kanssystemen:		
▪ Sterfte	-1	-691
▪ Arbeidsongeschiktheid	-	-
Overige mutaties technische voorzieningen	-908	-328
Totaal	-909	-1.019

11. Overige schulden en overlopende passiva

	2022	2021
	EUR	EUR
Niet opgevraagde pensioenuitkeringen	1.915	1.759
Beleggingscrediteuren	3.041	34.473
Belastingen en premies sociale verzekeringen	1.200	1.173
Overige schulden	1.847	2.487
Derivaten	138.658	17.360
Stand per 31 december	146.661	57.252

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar, met uitzondering van derivaten. Onder de post derivaten zijn begrepen valutatermijncontracten EUR 33 (2021: EUR 157) en rentetermijncontracten EUR 138.625 (2021: 17.203).

Beleggingscrediteuren

	2022	2021
	EUR	EUR
Schulden uit collateral management	2.415	33.553
Nog af te wikkelen transacties	626	920
Stand per 31 december	3.041	34.473

12. Risicobeheer

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico. In 2022 heeft het bestuur een risicoanalyse uitgevoerd en de uitkomsten hiervan vormen mede de basis voor het beleid van het pensioenfonds en de toelichting hierna. Dit beleid is verwoord in de ABTN. Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van de financiële risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- toeslagbeleid;
- kortingsbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van de ALM-studie die in 2022 werd uitgevoerd. Ook het financieel crisisplan dat door het bestuur in december 2022 opnieuw is vastgesteld, is verwerkt in onderstaande toelichting op de risico's, het risicobeleid en de ingezette beheersmaatregelen/ afdekkingsinstrumenten.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid door de vermogensbeheerders moet plaatsvinden. Deze uitgangspunten zijn vastgelegd in mandaatovereenkomsten met de vermogensbeheerders.

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en -rechten vermindert.

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het pensioenfonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door De Nederlandsche Bank voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de fondsspecifieke restrisico's (na afdekking). De buffers zijn berekend op basis van de standaardmethode waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie. De berekening van het vereist eigen vermogen (strategische beleggingsmix in evenwichtssituatie) en het hieruit voortvloeiende tekort aan het einde van het boekjaar is als volgt:

	2022	2021
	EUR	EUR
S ₁ Renterisico	15.993	1.033
S ₂ Zakelijke waardenrisico	103.892	138.880
S ₃ Valutarisico	24.350	31.103
S ₄ Grondstoffenrisico	-	-
S ₅ Kredietrisico	34.738	52.165
S ₆ Verzekeringstechnisch risico	19.919	26.619
S ₇ Liquiditeitsrisico	N.v.t.	N.v.t.
S ₈ Concentratierisico	N.v.t.	N.v.t.
S ₉ Operationeel risico	N.v.t.	N.v.t.
S ₁₀ Actief beheer risico	2.096	2.806
Wortelformule: $\sqrt{(S_1^2 + S_2^2 + 2 * 0,4 * S_1 * S_2 + S_3^2 + S_4^2 + S_5^2 + 2 * 0,4 * S_1 * S_5 + 2 * 0,5 * S_2 * S_5 + S_6^2 + S_{10}^2)}$		
Totaal vereist eigen vermogen o.b.v. wortelformule	136.502	176.341
Totale voorziening pensioenverplichtingen [A]	915.280	1.229.906
Totaal Vereist vermogen [B]	1.051.782	1.406.247
Totaal aanwezig vermogen (Totaal activa – schulden) [C]	1.236.190	1.624.517
Surplus/tekort [C-B]	184.408	218.270
Vereiste dekkingsgraad (strategische beleggingsmix) [B/A]	114,9%	114,3%
Aanwezige dekkingsgraad (strategische beleggingsmix) [C/A]	135,1%	132,1%

De vereiste dekkingsgraad op basis van de feitelijke beleggingsmix in de evenwichtssituatie is 114,7% ultimo 2022 (2021: 114,5%).

Marktrisico (S1-S4)

Het marktrisico omvat het renterisico, het koersrisico op zakelijke waarden en het valutarisico. De strategie met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerd door de fiduciair manager in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De fiduciair manager overlegt hierover op zeer regelmatige basis met het pensioenbureau en de beleggingsadviescommissie. De overall marktpositities worden maandelijks gerapporteerd aan het bestuur.

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico dat de marktwaarde van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen verandert als gevolg van ontwikkelingen in de marktrente. De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration meet de rentegevoeligheid van de contante waarde van de kasstromen, rekening houdend met de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. Het strategisch beleid van het pensioenfonds is erop gericht om het renterisico voor 70% af te dekken.

De afdekking van het renterisico wordt gerealiseerd via een liability matching portefeuille, waarbij de duration van de vastrentende waarden zijn afgestemd op de contante waarde van de kasstromen van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruikt gemaakt van langlopende obligaties in combinatie met renteswaps. Bij een renteswap wordt een vaste lange rente geruild tegen een variabele korte rente. Het pensioenfonds ontvangt in dit geval een lange rente, vergelijkbaar met de kasstroom van een langlopende obligatie en betaalt daarvoor een variabele korte rente.

Bij het afsluiten van een renteswap wordt de 'duration-mismatch' verkleind, maar ontstaan nieuwe risico's zoals tegenpartij-, liquiditeits- en juridische risico's. Deze risico's worden door het bestuur acceptabel geacht. Het pensioenfonds heeft interne beheersmaatregelen geïmplementeerd die een continue monitoring op deze

risico's waarborgen. De renteafdekking is ondergebracht bij een gespecialiseerde vermogensbeheerder die de liability matching portefeuille beheert.

De duration en het effect van de renteafdekking kunnen als volgt worden samengevat:

	2022		2021	
	Balanswaarde	Duration	Balanswaarde	Duration
	EUR	Jaar	EUR	Jaar
Vastrentende waarden (vóór derivaten)	333.383	4,6	421.727	5,6
Vastrentende waarden (na derivaten)	194.759	11,6	437.454	13,1
Nominale pensioenverplichtingen	915.280	11,6	1.229.906	13,9

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat de duration van de vastrentende waarden circa 4,6 jaar bedraagt, zonder het effect van rentederivaten. Het pensioenfonds is rentederivaten aangegaan, waarmee de totale duration van de vastrentende waarden is verlengd tot 11,6 jaar. De duration van de nominale pensioenverplichtingen bedraagt 11,6 jaar. De duration van de vastrentende waarden kan niet een-op-een worden vergeleken met de duration van de verplichtingen, omdat ook rekening gehouden moet worden met de absolute omvang van de beleggingen en de pensioenverplichtingen.

Zakelijke waardenrisico (S2)

Het zakelijke waardenrisico is het risico van waarde wijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen. Het wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Het zakelijke waardenrisico wordt gemitigeerd door diversificatie die onder meer is vastgelegd in de strategische beleggingsmix van het pensioenfonds.

De segmentatie van aandelen naar regio is als volgt:

	2022		2021	
	EUR	%	EUR	%
Nederland	2.963	1,1	5.277	1,3
Andere EU-landen	22.734	8,1	36.048	8,9
Overig Europa	17.247	6,1	27.743	6,8
Noord-Amerika	173.905	61,7	242.654	59,5
Japan	18.979	6,6	26.617	6,5
Overige	46.159	16,4	69.334	17,0
Totaal	281.987	100,0	407.673	100,0

De segmentatie van vastgoed en public infrastructuur aandelen naar regio is als volgt:

	2022		2021	
	EUR	%	EUR	%
Nederland	44	0,1	64	0,1
Andere EU-landen	7.540	11,8	11.310	12,6
Overig Europa	3.470	5,5	5.301	5,9
Noord-Amerika	43.537	68,4	61.235	68,4
Japan	2.838	4,5	3.688	4,1
Overige	6.203	9,7	7.911	8,9
Totaal	63.632	100,0	89.509	100,0

De segmentatie van de portefeuille zakelijke waarden naar sectoren is als volgt:

	2022		2021	
	EUR	%	EUR	%
Financiële instellingen	47.181	12,5	56.173	10,4
Industrie	42.715	11,3	63.957	11,9
Consumentengoederen	48.739	12,9	77.092	14,3
Informatie technologie en telecom	73.804	19,6	125.993	23,4
Gezondheidszorg	37.768	10,0	45.933	8,5
Energie en nutsbedrijven	22.139	5,9	24.004	4,5
Vastgoed en infrastructuur	73.273	19,6	104.030	19,4
Totaal aandelen	345.619	91,8	497.182	92,4
Belangen in hedgefondsen	30.963	8,2	40.663	7,6
Totaal zakelijke waarden	376.582	100,0	537.845	100,0

In de solvabiliteitstoets voor vaststelling van de buffers voor het risico op zakelijke waarden is rekening gehouden met deze samenstelling. Voor beleggingen in hedgefondsen is in de toets rekening gehouden met een additionele buffer vanwege het hogere risicoprofiel dat met deze beleggingen samenhangt. Het pensioenfonds belegt in hedgefondsen met als doel het verkrijgen van een absoluut rendement dat niet is gerelateerd aan marktomstandigheden.

Valutarisico (S3)

Het totaalbedrag dat niet in euro's is belegd bedraagt ultimo jaar circa 33,1% (2021: 36,4%) van de beleggingsportefeuille exclusief de valutaderivaten. De belangrijkste valuta daarin is de USD. Het strategische beleid van het pensioenfonds is om alle valutaposities met betrekking tot aandelen, indirect vastgoed en public infrastructuur aandelen voor 70% af te dekken, met uitzondering van aandelen in opkomende markten. Voor beleggingen in bedrijfsobligaties, high yield obligaties, senior bank loans en obligaties van opkomende markten geldt dat de valutarisico's volledig worden afgedekt. Obligaties van opkomende markten in lokale valuta worden niet afgedekt. De overige beleggingen luiden in euro's of worden geheel afgedekt, waarbij een tijdelijke tactische beleidsruimte aanwezig is. Per einde boekjaar is de vordering wegens de uitstaande valutatermijncontracten EUR 3.444 (2021: EUR 259).

De beleggingen in vreemde valuta inclusief bijbehorende vorderingen en schulden kunnen per categorie als volgt worden gespecificeerd:

	2022					
	EUR (€)	GBP (£)	JPY (¥)	USD (\$)	Overige	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoed en Infrastructuur	6.653	3.179	2.853	38.569	12.618	63.872
Aandelen	18.061	7.837	14.885	206.811	34.634	282.228
Vastrentende waarden	281.519	-	-	53.561	148	335.228
Overige	518.747	130	96	32.637	1.057	552.667
Totaal	824.980	11.146	17.834	331.578	48.457	1.233.995
Valuta derivaten	285.705	-10.851	-15.412	-234.686	-21.312	3.444
Netto positie	1.110.685	295	2.422	96.892	27.145	1.237.439

	2021					
	EUR (€)	GBP (£)	JPY (¥)	USD (\$)	Overige	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoed en Infrastructuur	9.647	4.912	3.707	55.716	15.803	89.785
Aandelen	27.197	12.012	19.338	307.938	41.428	407.913
Vastrentende waarden	356.312	-	-	64.099	2.797	423.208
Overige	630.913	567	79	57.500	1.442	690.501
Totaal	1.024.069	17.491	23.124	485.253	61.470	1.611.407
Valuta derivaten	378.940	-12.514	-18.862	-320.795	-26.510	259
Netto positie	1.403.009	4.977	4.262	164.458	34.960	1.611.666

Wijzigingen in de valutakoersen zijn van invloed op de ontwikkeling van de dekkingsgraad voor zover niet afgedekt. Een restrisico betreft de categorie overige valuta; het betreft valuta in opkomende markten en/of valuta die een sterke correlatie hebben met de USD en EUR ('proxy hedge'). Het bestuur heeft besloten om deze risico's niet af te dekken. In de solvabiliteitstoets is in de buffers voor het valutarisico rekening gehouden met bovenstaande valutaposities en afdekkingen.

Grondstoffenrisico (S4)

Pensioenfonds die beleggen in grondstoffen lopen het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt. In het standaardmodel is een berekening van de gevoeligheid van het eigen vermogen voor grondstoffen voorgeschreven. Het pensioenfonds belegt echter niet in grondstoffen.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en herverzekeraars. Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het pensioenfonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten, waardoor het pensioenfonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het pensioenfonds, het vragen van extra zekerheden zoals onderpand bij het uitlenen van effecten, het hanteren van prudente verstrekingsnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het pensioenfonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Met betrekking tot niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, wordt door het pensioenfonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten, zodat posities van het fonds worden afgedekt door onderpand. De samenstelling van vastrentende waarden naar regio kan als volgt worden samengevat:

	2022	2021
	EUR	EUR
Nederland	10.083	26.187
Andere EU-landen	157.487	172.235
Overig Europa	7.093	3.721
Noord-Amerika	81.038	124.442
Andere	77.682	95.142
Totaal	333.383	421.727

De kredietwaardigheid van marktpartijen wordt ook door rating agencies beoordeeld. De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings zoals eind 2022 gepubliceerd door Standard & Poors is als volgt:

	2022	2021
Rating:	%	%
AAA	12,0	12,9
AA	28,1	39,4
A	17,0	11,1
BBB	11,2	9,9
Lager dan BBB	30,8	26,5
Geen rating	0,9	0,2
	=====	=====
Totaal	100,0	100,0
	=====	=====

Debiteuren met een rating lager dan BBB en geen rating zijn opkomende landen, high yield obligaties, senior bank loans en liquiditeiten die via beleggingsfondsen worden aangehouden. Ter dekking van derivatenposities (collateral management) worden liquiditeiten aangehouden in geldmarktfondsen. Inzake concentratie van risico's is ultimo 2022 geen sprake van beleggingen in een individuele tegenpartij, anders dan staatsobligaties of geldmarktfondsen, groter dan 0,6% (2021: 0,7%) van het totaal aan obligatiebeleggingen.

In de volgende tabel wordt de verdeling van vastrentende waarden naar sector weergegeven:

	2022	2021
	EUR	EUR
Overheidsinstellingen	215.169	249.383
Financiële instellingen	17.443	22.127
Reële economie	100.771	150.217
	=====	=====
Totaal	333.383	421.727
	=====	=====

In de solvabiliteitstoets is eind 2022 met het kredietrisico zoals blijkt uit bovenstaande gegevens rekening gehouden.

Verzekeringstechnische risico's (S6)

De belangrijkste verzekeringstechnische of actuariële risico's zijn het langlevensrisico, het kortlevensrisico en het toeslagrisico.

Het **langlevensrisico** is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van actuele prognosetafels met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Het **kortlevensrisico (overlijdensrisico)** betekent dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen. Het pensioenfonds heeft de herverzekeringen voor het nabestaanden- en wezenpensioen op risicobasis met ingang van 1 januari 2015 beëindigd.

Het **toeslagrisico** omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en

demografie. Uiteindelijk is de hoogte van de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds leidend. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is. De reële dekkingsgraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van nominale, rentetermijnstructuur. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten aanwezig is waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gebruikgemaakt van een benaderingswijze. De nominale rente kan worden verminderd met een bepaald (vast) percentage dat de toeslagambitie op lange termijn weergeeft. Ook kan gebruik worden gemaakt van de verwachte loon- of prijsinflatie. Ultimo 2022 bedraagt de reële dekkingsgraad 105,3% (2021: 101,8%).

Het pensioenfonds heeft deze bovengenoemde drie risico's beoordeeld en verwerkt in de buffer voor het verzekeringstechnisch risico ultimo 2022.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Het liquiditeitsrisico wordt door het pensioenfonds beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Voor de korte termijn maakt het pensioenfonds gebruik van een liquiditeitsprognose waarbij rekening wordt gehouden met de directe beleggingsopbrengsten.

Op basis van de ultimo 2022 verwachte kasstromen ziet de liquiditeitsplanning van het pensioenfonds er op lange termijn op hoofdlijnen als volgt uit:

	2022						
	Balans- waarde	Totaal nominale kasstromen	< 1 jaar	1-5 jaar	5-10 jaar	10-20 jaar	>20 jaar
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastrentende waarden	830.630	1.091.174	552.677	116.333	101.628	83.395	237.140
Rentederivaten	-138.928	23.129	-626.345	215.366	150.332	228.720	55.055
Verplichtingen	-915.280	-1.265.063	-54.925	-220.140	-258.724	-400.466	-330.808
Saldo	-223.578	-150.760	-128.593	111.559	-6.764	-88.351	-38.613

	2021						
	Balans- waarde	Totaal nominale kasstromen	< 1 jaar	1-5 jaar	5-10 jaar	10-20 jaar	>20 jaar
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastrentende waarden	1.007.407	1.141.069	645.109	120.379	109.131	68.683	197.766
Rentederivaten	15.710	48.778	-665.732	174.110	222.371	234.975	83.054
Verplichtingen	-1.229.906	-1.278.634	-53.588	-215.184	-256.974	-406.325	-346.563
Saldo	-206.789	-88.788	-74.211	79.306	74.528	-102.667	-65.743

De liquiditeitsbehoefte ('margin requirements') die voortvloeit uit onderpand op derivaten is berekend volgens de richtlijnen van de Central Counterparty (CCP) en bedraagt onder normale omstandigheden circa EUR 41 miljoen en in een stress scenario EUR 52 miljoen. Voor de liquiditeitsbehoefte onder normale omstandigheden wordt gerekend met een 'initial margin' van EUR 20 miljoen en een buffer voor de dagelijkse 'variation margin' EUR 22 miljoen. Onder het stress scenario wordt een 'variation margin' verondersteld van EUR 33 miljoen. De genoemde bedragen zijn per peildatum 31 december 2022.

Door opzegging van de uitvoeringsovereenkomsten per 1 januari 2015 zijn de uitkeringen niet meer gedekt door premie-inkomsten, maar moeten volledig worden gefinancierd uit beleggingsopbrengsten.

In het geval de liquiditeitsbehoefte onder normale omstandigheden, dan wel een stressscenario hoger is dan de stand van de liquide middelen, kan het noodzakelijk zijn om (liquide) beleggingen te liquideren om aan de onderpandverplichtingen te voldoen. Eind 2022 zijn er voldoende beleggingen aanwezig die onmiddellijk en zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om een onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren. Hieruit blijkt dat op dit moment geen liquiditeitsrisico's voor het pensioenfonds bestaan. In de solvabiliteitstoets van het pensioenfonds worden hier dan ook geen buffers voor aangehouden.

Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat het pensioenfonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de portefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, sectoren en tegenpartijen. De beperkingen zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

De spreiding in de beleggingsportefeuille is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het kredietrisico. Ultimo 2022 zijn in de beleggingsportefeuille geen posten met een omvang groter dan 2% van het balanstotaal aanwezig met uitzondering van staatsobligaties en geldmarktfondsen in Euro's.

De belangrijkste vorm van concentratierisico in de verplichtingen van het pensioenfonds is de demografische opbouw van de deelnemers. Gegeven de aard is dit risico niet te beïnvloeden. Ultimo 2022 is de verhouding tussen mannen en vrouwen in het pensioenfonds 66,8% : 33,2% (2021: 67,2% : 32,8%). De gemiddelde leeftijd bedraagt 70,2 jaar (2021: 69,3 jaar).

Op grond hiervan heeft het bestuur geconcludeerd dat er geen sprake is van concentratie in de activa of verplichtingen en dat er daarom geen buffer voor concentratierisico wordt aangehouden.

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door het pensioenfonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken. Het beheer van de beleggingsportefeuille is ondergebracht bij fiduciair manager Goldman Sachs Asset Management. Met deze partij zijn een beleggingsovereenkomst en service level agreement gesloten. De afhankelijkheid van de fiduciair manager wordt beheerst doordat de bewaring van de stukken uit de portefeuille is ondergebracht bij Northern Trust Company.

Het pensioenfonds beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de fiduciair manager en de custodian door middel van performancerapportages, SLA-rapportages en onafhankelijk interne beheersingsrapportages (SOC1 rapportages). Ook voor de individuele vermogensbeheerders worden SOC1 rapportages opgevraagd. Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's worden door het pensioenfonds hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Actief beheerrisico (S10)

Het actief beheer risico als onderdeel van het vereist eigen vermogen heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nagestreefde portefeuille. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error ten opzichte van de voor de (deel) portefeuille vastgelegde benchmark.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar.

13. Niet in de balans opgenomen vorderingen en verplichtingen

Voorwaardelijke vorderingen

Met betrekking tot de door het Gerechtshof toegewezen vordering op de werkgevers, welk arrest door de Hoge Raad in stand is gelaten, is de hoogte van deze vordering en het tijdstip van betaling nog niet betrouwbaar in te schatten en is derhalve niet in de balans opgenomen als een vordering.

Het pensioenfonds heeft geen overige voorwaardelijke vorderingen.

Ontvangen zekerheden en garanties

Het pensioenfonds heeft geen zekerheden en garanties ontvangen.

Langlopende contractuele verplichtingen

Het pensioenfonds heeft geen langlopende contracten.

Voorwaardelijke verplichtingen

Het pensioenfonds heeft geen voorwaardelijke verplichtingen.

Niet opgenomen pensioenverplichtingen

Alle pensioenverplichtingen zijn verantwoord.

Niet toegekende toeslagen; inhaalambitie

Het pensioenfonds heeft beperkte indexaties verleend aan gewezen deelnemers ('slapers') en gepensioneerd. Op basis van de beleidsdekkingsgraad per 31 oktober 2022 konden de pensioenaanspraken en -rechten van gewezen deelnemers ('slapers') en gepensioneerd per 1 januari 2023 met 13,4% worden verhoogd. De geldende prijsontwikkeling over de periode oktober 2021 tot oktober 2022 was 16,9%. Dit betekent dat per 1 januari 2023 de achterstand in toeslagverlening 11,4% bedraagt. Zodra de financiële positie dit toelaat kan het bestuur besluiten tot het toekennen van inhaaltoeslagen.

14. Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Tot 31 december 2014 was er sprake van een relatie tussen het pensioenfonds, de werkgevers en de aangesloten ondernemingen en bestuurders van het pensioenfonds. Door het opzeggen van de uitvoeringsovereenkomsten is deze relatie per 1 januari 2015 verbroken.

Juridische procedure tegen werkgevers

In de juridische procedure jegens de werkgevers heeft het Gerechtshof Den Haag in februari 2021 geoordeeld dat de werkgevers onrechtmatig hebben gehandeld door de uitvoeringsovereenkomst op te zeggen zonder daarbij een redelijke vergoeding aan te bieden. De Hoge Raad heeft in september 2022 dit arrest in stand gelaten en daarmee staat de grondslag voor de aansprakelijkheid van de werkgevers vast. Het pensioenfonds en de werkgevers hebben echter geen akkoord bereikt over de omvang en betaling van het verschuldigde bedrag. Het pensioenfonds is in februari 2023 een schadestaatprocedure gestart om de hoogte van de redelijke vergoeding te laten bepalen door de kantonrechter. Bij het vaststellen van de vermogenspositie eind 2022 is geen rekening gehouden met de onzekere omvang van het toe te wijzen bedrag in de schadestaatprocedure.

Transacties met (voormalige) bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar toelichting 21. Er zijn geen leningen verstrekt aan en er is geen sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders. Eind 2022 nemen zes bestuursleden deel aan de pensioenregeling van het pensioenfonds op basis van de voorwaarden in het pensioenreglement.

Transacties met werkgevers

Tussen pensioenfonds en werkgevers zijn met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de gesloten regeling de volgende afspraken gemaakt:

- De werkgevers zullen tijdig aan het pensioenfonds alle gegevens verschaffen die nodig zijn om jaarlijks de pensioenrechten van en de premies voor arbeidsongeschikten en deelnemers, die reeds op 31 december 2014 uit dienst waren getreden op basis van een individuele vertrekregeling, maar waaraan door de werkgevers de toezegging is gedaan de pensioenopbouw voor te zetten, te kunnen bepalen. De werkgevers vrijwaren het pensioenfonds voor alle financiële nadelen als gevolg van onjuiste, onvolledige of niet-tijdige opgaven;
- De werkgevers hebben zich verplicht de premies te voldoen die berekend zijn volgens het pensioenreglement en de actuariële en bedrijfstechnische nota.

Het pensioenfonds heeft deze afspraken met de werkgevers in een beëindigingsovereenkomst vastgelegd, welke overeenkomst nog niet is geformaliseerd.

In 2022 is een ICT-overeenkomst met FrieslandCampina afgesloten, waarin is vastgelegd welke ICT-diensten het pensioenfonds afneemt en hoe de werkgever business continuity en borging van de beveiliging verzorgt. Ook is een verwerkersovereenkomst afgesloten.

15. Premiebijdragen

De kostendekkende premie en feitelijke premie zijn als volgt:

	2022	2021
	EUR	EUR
Werkgeversbijdrage	328	49
Kostendekkende premie	328	49

	2022	2021
	EUR	EUR
Kostendekkende premie	242	50
Verrekening verschil van voorgaande jaren	86	-1
Feitelijke premie	328	49

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord.

De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

	2022	2021
	EUR	EUR
Actuarieel benodigd voor pensioenopbouw	-	-
Toeslagverlening actieven	198	35
Toeslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	30	8
Toeslag voor uitvoeringskosten	11	2
Risicopremie voor overlijden en arbeidsongeschiktheid	3	5
Totaal	242	50

16. Beleggingsresultaten risico fonds

	2022			
	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoed en Infrastructuur	2.476	-8.629	-556	-6.709
Aandelen	5.626	-55.196	-611	-50.181
Vastrentende waarden	3.124	-107.332	-1.139	-105.347
Derivaten	6.294	-182.661	-3	-176.370
Overige beleggingen	163	7.627	-633	7.157
Uitlening effecten	150	-	-30	120
Totaal	17.833	-346.191	-2.972	-331.330

	2021			
	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoed en Infrastructuur	3.164	29.012	-530	31.646
Aandelen	7.054	111.620	-790	117.884
Vastrentende waarden	2.106	-12.103	-1.306	-11.303
Derivaten	7.132	-85.148	-37	-78.053
Overige beleggingen	-50	7.203	-1.150	6.003
Uitlening effecten	196	-	-39	157
Totaal	19.602	50.584	-3.852	66.334

De kosten van vermogensbeheer omvatten de kosten die door de custodian en vermogensbeheerder(s) direct bij het pensioenfonds in rekening zijn gebracht. Deze kosten bestaan voor EUR 2.972 (2021: EUR 3.852) uit vaste vergoedingen. De overige vermogensbeheerkosten omvatten een vergoeding van EUR 1.124 (2021: EUR 1.374) voor fiduciair beheer en EUR 458 (2021: EUR 500) voor transactiekosten en bewaarloon. Het aandeel van het pensioenfonds in de kosten die door vermogensbeheerders ten laste van beleggingsfondsen zijn gebracht is onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten. Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. Deze zijn eveneens onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten.

17. Saldo herverzekering

	2022	2021
	EUR	EUR
Uitkeringen herverzekering	14	7
Totaal	14	7

De uitkeringen ontvangen van de herverzekeraars hebben betrekking op technische voorzieningen afgedekt door garantiecontracten, ondergebracht bij herverzekeraars Elips Life, ASR en N.V. Levensherverzekering-Maatschappij "De Hoop". Dit betreft een aflopende portefeuille zonder nieuwe instroom.

18. Pensioenuitkeringen en afkopen

	2022	2021
	EUR	EUR
Ouderdomspensioen	41.692	40.334
Nabestaandenpensioen (partnerpensioen)	13.201	12.832
Wezenpensioen	29	27
Invaliditeitspensioen	125	147
Afkopen	276	278
Overige pensioenuitkeringen	-	-13
Totaal	55.323	53.605

De indexatie van de uitkeringen per 1 januari 2022 was 3,1%. De post Afkopen betreft de afkoop van ingaande pensioenen die lager zijn dan EUR 520,35 (2021: EUR 503,24) per jaar overeenkomstig artikel 65 van de Pensioenwet.

19. Saldo overdrachten van rechten

	2022	2021
	EUR	EUR
Uitgaande waardeoverdrachten	390	267
Totaal waardeoverdrachten	390	267

Waardeoverdracht betreft de overdracht aan de pensioenuitvoerder van de nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. In 2022 waren er 12 uitgaande waardeoverdrachten (2021: 5).

20. Kosten pensioenuitvoering

	2022	2021
	EUR	EUR
Bestuurskosten	122	157
Personeelskosten	607	670
Accountantskosten	59	58
Certificerend actuaaris	21	19
Adviserend actuaaris	97	85
Overige advisering	125	192
Contributies en bijdragen	85	98
Automatiserings- en overige kosten	482	469
Totaal	1.598	1.748

De personeelskosten hebben betrekking op de medewerkers van het pensioenbureau, dat zorgdraagt voor de bestuursondersteuning, de uitvoering van de pensioenregeling, financiële- en beleggingsadministratie en het

toezicht op de beleggingen. Van de totale kosten pensioenuitvoering kan EUR 101 (2021: EUR 176) worden toegeschreven aan incidentele kosten in verband met een juridische procedure.

Honoraria van de accountant

Onder accountantskosten is het honorarium inclusief omzetbelasting van KPMG Accountants opgenomen, een en ander zoals bedoeld in artikel 2:382a BW. De kosten bestaan volledig uit de wettelijke controle van de jaarrekening en staten en benodigde assurance opdracht ten behoeve van de basisgegevens.

Aantal personeelsleden

Bij het pensioenfonds zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door werknemers die in dienst zijn van een van de aangesloten werkgevers of die tijdelijk zijn gedetacheerd. Met de werkgever zijn schriftelijke afspraken gemaakt over deze beschikbaarstelling. De aan de beschikbaarstelling verbonden kosten zijn voor rekening van het pensioenfonds.

21. Bezoldiging van bestuurders

Bestuursleden, commissieleden en leden van het verantwoordingsorgaan, die in dienst zijn van de voormalig aangesloten werkgevers of daarmee een overeenkomst hebben gesloten, ontvangen geen bezoldiging. Alleen de bestuursleden, commissieleden en leden van het verantwoordingorgaan, die niet in dienst zijn bij de werkgevers, ontvangen een vergoeding van het pensioenfonds conform de SER standaardvacatieregeling voor de bijgewoonde vergaderingen en bijeenkomsten. Aan betrokkenen zijn geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt. De bezoldiging van de leden van het bestuur, bestuurscommissies en overige gremia bedraagt:

Bedragen x EUR 1	2022		2021	
	EUR	EUR	EUR	EUR
	Honoraria	Vacatiegelden	Honoraria	Vacatiegelden
Bestuur	-	29.543	-	25.301
Commissies	12.897	-	-	5.535
Verantwoordingsorgaan	-	13.530	-	11.685
Externe adviseurs beleggingsadviescommissie	46.391	-	34.292	-
Raad van toezicht	34.053	-	45.395	-
Totaal	93.341	43.073	79.687	42.521

22. Belastingen

De activiteiten van het pensioenfonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting. Over door buitenlandse vermogensbeheerders in rekening gebrachte bedragen wegens vermogensbeheer, voor zover geen sprake is van collectieve belegging, en bewaring van effecten dient het pensioenfonds in Nederland omzetbelasting af te dragen. Deze omzetbelasting en de door Nederlandse dienstverrichters in rekening gebrachte bedragen aan omzetbelasting kunnen voor een gedeelte met de af te dragen omzetbelasting worden verrekend.

23. Gebeurtenissen na balansdatum

Aangepaste UFR-methode

Per 1 januari 2021 is stapsgewijs de UFR methode gewijzigd in de door De Nederlandsche Bank gepubliceerde rentetermijnstructuur. In november 2022 is aangekondigd dat vanaf 1 januari 2023 de rentetermijnstructuur waarmee pensioenfonds de waarde van hun toekomstige pensioenverplichtingen berekenen wordt gebaseerd op wederom een nieuwe methodiek. De Nederlandsche Bank baseerde de rentetermijnstructuur per 31 december 2022 nog op de huidige methodiek en vanaf 1 januari 2023 op de, door de Commissie Parameters bepaalde, nieuwe UFR-parameters. Op basis van de curve met de nieuwe methodiek bedraagt de verwachte toename van de technische voorzieningen per 1 januari 2023 circa 0,05%.

Schadestaatprocedure

Na het arrest van de Hoge Raad heeft het pensioenfonds geprobeerd een oplossing te treffen met de voormalige aangesloten werkgevers over de hoogte en betaling van de verschuldigde redelijke vergoeding die de werkgevers aan het pensioenfonds zijn verschuldigd, maar dit is door de werkgevers afgewezen. Het pensioenfonds heeft eind februari 2023 een dagvaarding uitgebracht om via een schadestaatprocedure een redelijke vergoeding toegewezen te krijgen.

Woerden, 19 april 2023
Stichting Pensioenfonds Campina

Het bestuur
M.M.G.M. van den Hoven - voorzitter
J.L.M. Adriaans - secretaris
M.F.O.W. van Berkel
S.W. de Haes
E.H. Janssen
M.J. van der Molen
R.J. Rothkrantz

12. Overige gegevens

12.1 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Campina te Woerden is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2022.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Campina, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 8.000.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 400.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van de pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Campina is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening goed.

Amsterdam, 19 april 2023

drs. J.J.M. Tol AAG RBA

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V.

12.2 Accountant verklaring

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur en de raad van toezicht van Stichting Pensioenfonds Campina

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2022

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Campina per 31 december 2022 en van het saldo van baten en lasten over 2022, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2022 van Stichting Pensioenfonds Campina ('de Stichting' of 'het fonds') te Woerden gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2022;
- 2 de staat van baten en lasten over 2022;
- 3 het kasstroomoverzicht over 2022; en
- 4 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. De informatie en onze bevindingen ten aanzien van continuïteit, fraude en niet naleven wet- en regelgeving en de kernpunten van onze controle moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Samenvatting

Materialiteit
- Materialiteit in 2022 van EUR 8 miljoen (2021: EUR 10 miljoen) 0,6% van het pensioenvermogen
Risico's gerelateerd aan Fraude & Noclar en continuïteit
- Risico's gerelateerd aan fraude en niet naleven wet- en regelgeving (Noclar): verondersteld risico van doorbreken interne beheersing door het bestuur geïdentificeerd - Risico's gerelateerd aan continuïteit: geen continuïteitsrisico geïdentificeerd
Kernpunten
- Waardering van beleggingen voor risico pensioenfonds - Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds
Oordeel
Goedkeurend

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 8 miljoen (2021: EUR 10 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen per 31 december 2022 (0,6%). De materialiteit voor de jaarrekening is gewijzigd ten opzicht van vorig jaar als gevolg van een daling van het pensioenvermogen. Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de (beleids)dekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur en de raad van toezicht afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven EUR 400.000 rapporteren aan het bestuur en de raad van toezicht alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan externe dienstverleners, zoals toegelicht in hoofdstuk 3 'organisatie van het pensioenfonds van het jaarverslag'. De pensioenadministratie wordt gevoerd door de Stichting zelf.

De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door externe dienstverleners.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen, zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (Standaard 3402 type II-) rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen. Op basis daarvan evalueren wij de in de Standaard 3402-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2022 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan de externe dienstverleners.

Wij hebben eigen gegevensgerichte analyses ten aanzien van directe beleggingsopbrengsten uitgevoerd waarbij wij de uitkomsten hebben getoetst op basis van verwachtingen die wij zelf hiervoor hebben ontwikkeld.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemersgegevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de voorziening pensioenverplichtingen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen verkregen.

Controleaanpak continuïteit – geen significante continuïteitsrisico's geïdentificeerd

Het bestuur van de Stichting heeft zijn continuïteitsbeoordeling uitgevoerd en geen continuïteitsrisico's geïdentificeerd. Onze procedures om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te beoordelen omvatten onder andere:

- overwegen of de continuïteitsrisicoanalyse door het bestuur alle relevante informatie bevat waarvan wij als gevolg van de controle kennis hebben;
- overwegen of actuariële ontwikkelingen (inclusief de voorzienbare trend in overlevingskansen) en de ontwikkelingen op financiële markten (inclusief ontwikkeling in de rentetermijnstructuur) aanleiding geven tot significante continuïteitsrisico;
- analyse van de ontwikkeling van de financiële positie van de Stichting gedurende het boekjaar ten opzichte van wettelijke solvabiliteitseisen en ten opzichte van voorgaand

boekjaar op indicatoren die kunnen duiden op significante continuïteitsrisico's en het beoordelen van de toelichting in de jaarrekening hieromtrent.

De resultaten van onze risicobeoordeling procedures hebben geen aanleiding gegeven om additionele controlewerkzaamheden op de continuïteitsbeoordeling uit te voeren.

Controleaanpak ten aanzien van risico's op fraude en niet-naleven van wet- en regelgeving

In hoofdstuk 9 van het jaarverslag beschrijft het bestuur de procedures ten aanzien van de risico's op fraude en niet-naleven van wet- en regelgeving.

In het kader van onze controle hebben wij inzicht verkregen in de Stichting en de bedrijfsomgeving, en hebben wij de opzet en de implementatie beoordeeld en, waar van toepassing, de effectieve werking getoetst van het risicomanagement van de Stichting met betrekking tot fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving. Dit betreft tevens de interne beheersmaatregelen die aanwezig zijn bij de externe dienstverleners van de Stichting (zie paragraaf 'Reikwijdte van de controle').

Onze werkzaamheden omvatten onder andere het evalueren van de gedragscode, de klokkenluidersregeling, het klachtenregister en de procedures van de Stichting om aanwijzingen van mogelijke fraude en niet-naleven van wet- en regelgeving te onderzoeken. Bovendien hebben wij inlichtingen ter zake ingewonnen bij het bestuur en de raad van toezicht. Wij hebben onder meer de volgende controlewerkzaamheden uitgevoerd:

- inzicht verkrijgen hoe de Stichting het gebruik van informatietechnologie (IT) beheerst en de invloed daarvan op de jaarrekening, inclusief het risico van cybersecurity incidenten die een materieel effect hebben op de jaarrekening.
- evaluatie van nevenfuncties van bestuursleden, met speciale aandacht voor procedures en governance met betrekking tot mogelijke belangenconflicten.
- evaluatie van correspondentie met regelgevende en toezichthoudende instanties (inclusief DNB en AFM).

Daarnaast hebben wij werkzaamheden uitgevoerd om inzicht te verkrijgen in de wet- en regelgeving die op de Stichting van toepassing is en hebben de volgende rechtsgebieden geïdentificeerd die de meest waarschijnlijke oorzaak zouden kunnen zijn voor een materieel effect op de jaarrekening:

- Pensioenwet;
- Besluit Financieel toetsingskader pensioenfondsen (Bftp);
- Algemene verordening gegevensbescherming (AVG);
- Sanctiewetgeving.

Wij hebben de risicofactoren voor fraude en niet-naleven van wet- en regelgeving geëvalueerd om na te gaan of deze factoren duiden op een risico op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening.

Wij beoordelen het veronderstelde frauderisico met betrekking tot de opbrengstverantwoording als niet relevant gezien de aard van de opbrengsten en aangezien de mogelijkheden tot het materieel beïnvloeden van de opbrengstverantwoording beperkt zijn.

In overeenstemming met het bovenstaande en met de controlestandaarden hebben wij het volgende risico geïdentificeerd ten aanzien van fraude dat relevant is voor onze controle, inclusief de relevante veronderstelde risico's vastgelegd in de controlestandaarden, en hebben hierop als volgt ingespeeld:

Doorbreken van interne beheersing door het bestuur (een verondersteld risico)

Risico:

- Het bestuur is in een unieke positie om fraude te plegen door de mogelijkheid het proces van financiële verslaggeving en resultaten te manipuleren door middel van het doorbreken van de interne beheersing die anderszins effectief lijken te werken, zoals schattingen gerelateerd aan de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van de beleggingen.

Controleaanpak:

- Wij hebben de opzet en de implementatie geëvalueerd en, waar passend geacht, de werking getoetst van de interne beheersingsmaatregelen die het frauderisico dienen te mitigeren, inclusief de interne beheersingsmaatregelen die aanwezig zijn bij de dienstverleners waaraan de Stichting bedrijfsprocessen heeft uitbesteed.
- Wij hebben een analyse uitgevoerd om te identificeren of er sprake is van (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico. De uitkomst van deze evaluatie is dat wij geen (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico hebben geïdentificeerd.
- Wij hebben significante schattingen alsook oordeelsvormingen en veronderstellingen van het bestuur met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van de beleggingen geëvalueerd. Voor een omschrijving van onze werkzaamheden hieromtrent, verwijzen wij naar de kernpunten met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van beleggingen.
- We hebben elementen van onvoorspelbaarheid in onze controleaanpak opgenomen, zoals het opvragen van externe bevestigingen omtrent de beleggingsportefeuille van de Stichting bij de beheerder.

Onze evaluatie van uitgevoerde procedures ten aanzien van fraude, hebben niet geleid tot een kernpunt van de controle.

Wij hebben onze risico-inschatting en controleaanpak en resultaten gecommuniceerd aan het bestuur en aan de raad van toezicht.

Onze controlewerkzaamheden leidden niet tot aanwijzingen en/of andere redelijke vermoedens van fraude en niet-nakomen van wet- en regelgeving die van materieel belang zijn voor onze controle.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkste waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij aan het bestuur en de raad van toezicht gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken. Wij hebben in 2022, ten opzichte van 2021, geen nieuwe kernpunten vastgesteld.

Waardering van beleggingen voor risico pensioenfonds

Omschrijving

De beleggingen voor risico pensioenfonds (hierna: 'de beleggingen') vormen een significante post op de balans van de Stichting. De beleggingen van de Stichting bedragen circa 96% van het balanstotaal. Alle beleggingen dienen conform de Pensioenwet te worden gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). Uit noot 5 bij de toelichting op de jaarrekening blijkt dat voor EUR 1.057 miljoen (80%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op marktnoteringen en dat voor EUR 269 miljoen (20%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op afgeleide marktnoteringen, netto contante waarde-berekeningen en andere geschikte waarderingsmodellen. Het bepalen van de marktwaarde voor deze laatste beleggingscategorie is complex(er) en bevat subjectieve schattingselementen.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van modellen. Gezien de invloed hiervan op de waardering van de beleggingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de (beleids)dekkingsgraad vormde de waardering van de beleggingen een kernpunt van onze controle.

In de toelichting in noot 4 geeft de Stichting de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In noot 5 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor de waardering van deze beleggingscategorie uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Wij maken gebruik van de beheersmaatregelen die zijn ingericht bij de vermogensbeheerder en die onderdeel zijn van de Standaard 3402 type II-rapportage (waarbij een goedkeurend assurancerapport van de accountant is afgegeven). Deze relevante beheersmaatregelen zijn gericht op de aanstelling van betrouwbare fondsmanagers enerzijds en de betrouwbare aanlevering en toereikende evaluatie van periodieke performancecijfers anderzijds. Daarnaast hebben wij de aansluiting vastgesteld tussen de financiële administratie en actuele financiële rapportages van fondsmanagers, indien nodig gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum. Vervolgens hebben wij de waardering van beleggingen gebaseerd op afgeleide marktnoteringen, netto contante waarde-berekeningen en andere geschikte waarderingsmodellen onderzocht.

De waardering van beleggingen gebaseerd op afgeleide marktnoteringen hebben wij getoetst aan de hand van recente, door een andere onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekeningen. Wij hebben hierbij onder meer aandacht besteed aan consistentie met de waarderingsgrondslagen van de Stichting ten opzichte van die van het beleggingsfonds alsmede de strekking van de verklaring van de andere onafhankelijke accountant. Bovendien hebben wij ook de monitoring van de Stichting op recente financiële informatie van de beleggingen na balansdatum in onze werkzaamheden betrokken.

Tot aan de datum van onze controleverklaring hebben wij voor EUR 31 miljoen (12%) van de niet-beursgenoteerde beleggingscategorieën de waardering niet kunnen toetsen aan door een accountant gecontroleerde jaarrekeningen voorzien van een goedkeurende controleverklaring.

Wanneer niet tijdig een jaarrekening die is voorzien van een goedkeurende controleverklaring beschikbaar is, hebben wij de betrouwbaarheid van de marktwaardering zoals door de fondsmanager afgegeven, vastgesteld door de inschatting van deze fondsmanagers uit voorgaande jaren te toetsen aan de hand van de later in het jaar beschikbaar gekomen gecontroleerde jaarrekeningen. In aanvulling hierop hebben we diverse gesprekken gevoerd met betrokken frontoffice-medewerkers van de Stichting, waarbij wij significante gebeurtenissen na balansdatum, mogelijke risico's en andere relevante aspecten die van invloed zijn op de waardering van deze fondsen hebben besproken en getoetst aan brondocumentatie.

De waardering van beleggingen gebaseerd op afgeleide marktnoteringen hebben wij onderzocht met gebruikmaking van een eigen waarderingsspecialist. Wij hebben ook de monitoring van de uitvoeringsorganisatie op recente financiële informatie verkregen na balansdatum over de waarde van beleggingen op balansdatum betrokken. Onze waarderingsspecialist heeft de gehanteerde waarderingsmodellen vergeleken met zelfstandig bepaalde waarderingsmodellen op basis van zelfstandig verkregen in de markt waarneembare prijzen.

Onze observatie

Wij hebben geconstateerd dat de gehanteerde waarderingsgrondslagen en gehanteerde waarderingsmethodieken voor de beleggingen in overeenstemming zijn met de geldende verslaggevingsregels en geschikt zijn om te kunnen komen tot een marktwaarde van deze beleggingen.

Wij vinden dat de waardering van de beleggingen in de jaarrekening op aanvaardbare wijze is bepaald. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de beleggingen is toereikend.

Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Omschrijving

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds (hierna: 'de voorziening pensioenverplichtingen') is een significante post op de balans van de Stichting die wordt gewaardeerd op reële waarde (marktwaaarde). De waardering van de voorziening pensioenverplichtingen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt met gebruikmaking van de rentetermijnstructuur ultimo boekjaar zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming door het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariel deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de voorziening pensioenverplichtingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad vormt de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen een kernpunt van onze controle.

Het bestuur heeft in noot vier de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen. Uit deze toelichting blijkt dat schattingswijzigingen hebben plaatsgevonden. In noot 9 (risicoparagraaf) is de gevoeligheid van de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor schattingen uiteengezet.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerend actuaaris die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerend actuaaris over de te volgen aanpak, de attentiepunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerend actuaaris. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden van de certificerend actuaaris geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het saldo van baten en lasten in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Tevens hebben wij de waarderingsgrondslagen en de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen in de jaarrekening geëvalueerd.

Onze observatie

Wij vinden dat de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen in de jaarrekening op aanvaardbare wijze is bepaald. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen is toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben een mindere diepgang dan onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude. Daarbij is het bestuur, onder toezicht van de raad van toezicht, verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en de niet naleving van wet- en regelgeving en het nemen van maatregelen om de gevolgen, voor zover mogelijk, ongedaan te maken en herhaling te voorkomen.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van de genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de Stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze doelstelling is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur en de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur en de raad van toezicht hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Utrecht, 19 april 2023

KPMG Accountants N.V.

A.J.H. Reijns RA

12.3 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het pensioenfonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN. Het voorstel voor de bestemming van het saldo van baten en lasten over 2022 is opgenomen onder de staat van baten en lasten.

12.4 Verslag van raad van toezicht

Met ingang van 2019 vindt het intern toezicht van het pensioenfonds plaats door een raad van toezicht.

De raad van toezicht bestond per 31 december 2022 uit:

- J.D. Breen (voorzitter)
- J. Matelski (lid tot 1 maart 2023)
- R.H.H. Ganzeboom (lid)

Inleiding

De raad van toezicht heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken binnen het pensioenfonds. Daarnaast ziet de raad van toezicht toe op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. Hiermee draagt de raad van toezicht bij aan het effectief functioneren van Pensioenfonds Campina en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering door het pensioenfonds. De raad van toezicht legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan en in het jaarverslag.

De raad van toezicht moet zich een oordeel vormen over het functioneren van het bestuur en daarmee over het functioneren van het pensioenfonds. Hierbij maakt de raad van toezicht gebruik van de volgende richtlijnen en normen: de VITP-toezichtcode, de Code Pensioenfondsen en de Pensioenwet.

Met zijn toezichthoudende taak beoogt de raad van toezicht een bijdrage te leveren aan het realiseren van de doelstellingen van het pensioenfonds, de kwaliteit van de besturing en een integere en beheerste bedrijfsvoering.

Algemene constatering

De raad van toezicht is verheugd om te kunnen constateren dat, ondanks de turbulente financiële markten, de financiële positie van het fonds in 2022 verder is verbeterd en dat het pensioenfonds daardoor de pensioenaanspraken en ingegane pensioenen substantieel heeft kunnen verhogen. Een mooi feit in deze tijd met hoge inflatie.

De raad van toezicht ziet dat bij het pensioenfondsbestuur de afhankelijkheid van de directeur van het bestuursbureau het afgelopen jaar is afgenomen, al ziet de raad van toezicht nog wel mogelijke verbeterpunten aangaande de wijze waarop inhoudelijke onderwerpen binnen het bestuur worden behandeld. De raad van toezicht adviseert het bestuur de bestuurlijke slagkracht verder te vergroten door structureel gebruik te maken van de beeld- en oordeelsvormende fases uit het bekende BOB-model en hier ook voldoende tijd voor te nemen, voordat er tot (gedragen) besluitvorming wordt overgegaan.

Risicobeheer

Het risicobeheer van het pensioenfonds heeft zich in 2022 aantoonbaar en in positieve zin ontwikkeld. De implementatie van het risicobeheer in de beleidscyclus, en met name de zichtbaarheid van de wisselwerking tussen de eerste en tweede lijn, blijven evenwel een punt van aandacht. De raad van toezicht adviseert om deze implementatie van het risicobeheer de benodigde aandacht te blijven geven en te evalueren of de tweede lijn voldoende plaats krijgt in de bestuurscyclus.

Beleggingsbeleid

Door het vertrek van het bestuurslid begin 2023, dat als enige bestuurslid formeel zitting had in de beleggingsadviescommissie, is de countervailing power van het bestuur binnen deze commissie onder druk komen te staan. De bestuursvoornemens om de beleidscyclus op het gebied van beleggingen, de samenstelling van de beleggingsportefeuille en de complexiteit hiervan te evalueren en desgewenst te herzien, werden door de raad van toezicht zeer toegejuicht. De raad van toezicht hoopt dan ook dat het bestuur erin slaagt om ook met de personele wisselingen in het bestuur en in de beleggingsadviescommissie deze voornemens te realiseren.

De raad van toezicht is verheugd te constateren dat het bestuur ook dit jaar aandacht heeft besteed aan het verder vormgeven van het MVB-beleid. De raad van toezicht deelt de mening van het bestuur dat dit

onderwerp aanhoudende aandacht verdient en adviseert om de fiduciaire manager en de vermogensbeheerders ook op dit onderwerp kritisch te blijven bevragen en te evalueren.

Communicatie

De communicatie van het pensioenfonds wordt in het algemeen correct en goed uitgevoerd. Wel vraagt de raad van toezicht aandacht voor de nieuwe communicatieverplichtingen voortvloeiend uit veranderende wet- en regelgeving. Zorgplicht en keuzebegeleiding van de deelnemers zijn belangrijke thema's hierbij.

Nieuw pensioenstelsel en toekomst fonds

Tot slot is de toekomst van het pensioenfonds een belangrijk, zo niet het belangrijkste, onderwerp dat in de ogen van de raad van toezicht veel bestuurlijke aandacht verdient. Het bestuur heeft tot op heden enkele op zichzelf staande inventarisaties gedaan van bepaalde alternatieven voor de toekomstige uitvoering van de pensioenregeling, binnen en buiten het pensioenfonds. De raad van toezicht adviseert om hierin vanaf nu gestructureerd te werk te gaan en een beleidsplan, inclusief risicoanalyse, op te stellen met betrekking tot de verschillende mogelijkheden die het pensioenfonds in de (nabije) toekomst heeft, mede gezien de komst van de Wet toekomst pensioenen. Onderdeel hiervan is het beantwoorden van de vraag of het pensioenfonds de keuze heeft, en zo ja of het pensioenfonds deze zou willen benutten, om de pensioenaanspraken en ingegane pensioenen in te varen in het nieuwe pensioenstelsel.

Algemeen oordeel

Afgezien van de hierboven genoemde waarnemingen, is de raad van toezicht van mening dat Pensioenfonds Campina een behoorlijk functionerend bestuur heeft dat de belangen van de deelnemers en een beheerste en gedegen bedrijfsvoering voorop stelt.

Inzake de vaststelling van het jaarverslag en de jaarrekening over 2022 heeft de raad van toezicht overleg gevoerd met het bestuur en met het verantwoordingsorgaan. De raad van toezicht heeft kennisgenomen van het certificeringsrapport van de actuaris en het accountantsverslag van de onafhankelijke accountant. Voorts heeft de raad van toezicht van de compliance officer de bevestiging gekregen dat de gedragscode is nageleefd.

Op grond van de gesprekken en aangeleverde documenten acht de raad van toezicht het bestuur in staat om voor Pensioenfonds Campina en zijn belanghebbenden correcte en afgewogen besluiten te nemen en het pensioenfonds adequaat te leiden. Tevens heeft de raad van toezicht vastgesteld dat aan de naleving van de normen van de Code Pensioenfonds is voldaan door toepassing van deze normen dan wel een gemotiveerde toelichting op het – in een enkel geval – niet-naleven ervan.

De samenstelling van de raad van toezicht zal in 2023 wijzigen door het vertrek van mevrouw Matelski per 1 maart 2023 en de heer Breen later in dit jaar. De procedure voor opvolging is reeds aangevangen, waardoor de bezetting van de raad van toezicht gedurende het jaar op orde zal blijven.

De raad van toezicht heeft op 19 april 2023 het besluit goedgekeurd om het jaarverslag en de jaarrekening 2022 vast te stellen.

J.D. Breen (voorzitter)
R.H.H. Ganzeboom

12.5 Verslag van het verantwoordingsorgaan

Algemeen

Het verantwoordingsorgaan vervult een belangrijke rol in het intern toezicht bij het pensioenfonds en ziet toe op het functioneren van het bestuur, de besluitvorming en de evenwichtige belangenbehartiging. Het verantwoordingsorgaan geeft jaarlijks een oordeel over het handelen van het bestuur, het gevoerde beleid en de beleidskeuzes voor de toekomst. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan het wettelijke en statutaire recht om advies uit te brengen over verschillende onderwerpen. Het verantwoordingsorgaan voert haar taken uit volgens het 'Reglement Verantwoordingsorgaan'.

Het verantwoordingsorgaan heeft in het kader van haar taakuitoefening kennisgenomen van de formele verantwoordingsdocumenten: het jaarverslag, het rapport van de adviserend actuaire, de bevindingen van de externe accountant en de waarmede actuaire, het verslag van de raad van toezicht, de rapportages van de sleutelfunctiehouders en de rapportage over naleving van de gedragscode van de compliance officer en alle verslagen en besluitenlijsten van de in 2022 gehouden vergaderingen van het bestuur en de bestuurscommissies.

Maandelijks is het verantwoordingsorgaan door middel van rapportages op de hoogte gehouden van de financiële positie en de rendementen van het pensioenfonds. Verder is het verantwoordingsorgaan voorzien van andere relevante informatie en is in staat gesteld vragen te stellen aan het bestuur, de raad van toezicht, de externe accountant en actuaire.

Verslag en oordeel betreffende het verslagjaar 2022

Samenstelling van het verantwoordingsorgaan

De samenstelling van het verantwoordingsorgaan is in 2022 niet gewijzigd. Per 1 oktober 2022 is de heer Verstijnen door de Vereniging Gepensioneerden Campina (VGC) voorgedragen voor een nieuwe zittingstermijn en het bestuur heeft deze voordracht goedgekeurd. De heer Termote is benoemd tot vice-voorzitter in het geval van ontstentenis van de huidige voorzitter.

Begin 2023 heeft de heer Ter Borg zijn functie als lid van het verantwoordingsorgaan beëindigd wegens het aanvaarden van een andere functie binnen de onderneming. Het verantwoordingsorgaan bedankt de heer Ter Borg voor zijn deskundige inbreng en de plezierige samenwerking. Zijn opvolgster mevrouw S. van Noppen is per 22 maart 2023 benoemd als werkgeverslid.

Vergaderingen

In 2022 heeft het verantwoordingsorgaan 5 keer onderling vergaderd. Tijdens twee van de reguliere vergaderingen is door het bestuur toelichting gegeven op belangrijke zaken en actuele ontwikkelingen en is het verantwoordingsorgaan in de gelegenheid gesteld om het bestuur hierover te bevragen en bepaalde bevindingen te bespreken. Er was één gezamenlijke vergadering met het bestuur en de raad van toezicht voor het bespreken van de jaarstukken 2021.

Met de raad van toezicht is enkele malen overleg gevoerd, waarvan een keer in het kader van de rapportage door de raad van toezicht over het door het bestuur gevoerde beleid. Daarnaast is in bijeenkomsten onder meer gesproken over het functioneren van de raad van toezicht, de werving van een nieuw lid en het rooster van aftreden in relatie tot de continuïteit van dit gremium. Verschillende leden hebben hun kennis vergroot door het volgen van opleidingen over beleggingen en de nieuwe Wet toekomst pensioenen.

In april 2022 heeft het verantwoordingsorgaan een zelfevaluatie gedaan onder leiding van een externe deskundige.

Thema's

In de vergaderingen zijn, naast de reguliere onderwerpen, de volgende thema's behandeld:

- Ontwikkeling van de financiële positie, de ALM-studie, het dynamische beleggingsbeleid, risicobeheersing en maatschappelijk verantwoord beleggen;
- Nieuwe prognosetafel en onderzoek ervaringssterfte;

- Toeslagverlening;
- Nieuw pensioencontract;
- (Her)benoemingen en continuïteit van het bestuur, commissies en de raad van toezicht;
- Voortgang van de juridische procedure tussen pensioenfonds en werkgevers;
- Aanbevelingen van intern toezicht, actuaris en accountant;
- Geschiktheid, kennisontwikkeling en zelfevaluatie van het verantwoordingsorgaan.

Adviesaanvragen

Er zijn drie adviesaanvragen geweest:

- Aanpassing van de risicohouding, uitgedrukt als bandbreedte rondom het vereist eigen vermogen;
- Reglementswijziging Raad van Toezicht;
- Reglementswijziging Verantwoordingsorgaan.

De twee reglementswijzigingen vloeien voort uit de Wet toezicht rechtspersonen, waarin regelingen zijn opgenomen over belet en ontstentenis. Het verantwoordingsorgaan heeft over alle drie adviesaanvragen een positief advies uitgebracht.

Bevindingen over het beleid en uitvoering per thema:

Ontwikkeling financiële positie

In financieel opzicht was 2022 een bijzonder jaar. Door de onverwacht hoge inflatie, mede als gevolg van de oorlog in de Oekraïne, en de rentestijgingen van de centrale banken is het economisch sentiment omgeslagen. Nagenoeg alle beleggingscategorieën stonden onder druk en de verliezen op de beleggingen waren fors. Echter, door de gestegen rente daalden de pensioenverplichtingen relatief meer. De vermindering van de risicograad van beleggingen, die in november 2021 is doorgevoerd, heeft positief bijgedragen aan de goede dekkingsgraad die per saldo zelfs met 3%-punt verbeterde ten opzichte van een jaar eerder.

ALM studie, dynamisch beleggingsbeleid en maatschappelijk verantwoord beleggen

In 2022 is een nieuwe ALM studie uitgevoerd waarbij ook aandacht is besteed aan scenario's met hoge inflatie en stagflatie. De uitkomsten van de studie tonen dat de strategische beleggingsportefeuille, op basis van de kennis op dat moment, goed is samengesteld. Door de verbeterde aanvangsdekkingsgraad, in combinatie met de hoge renteafdekking en 'de-risking' is het balansrisico en het risicoprofiel fors gedaald. De uitkomsten van de ALM-studie wijzen uit dat de kans op korting klein is en tegelijkertijd de kans op indexatie hoog. Het verantwoordingsorgaan is positief over het nieuwe dynamisch beleggingsbeleid, waarbij niet meer risico wordt gelopen dan nodig is om de (indexatie)doelstelling te kunnen financieren. Het dynamisch beleggingsbeleid leidt tot iets betere uitkomsten in termen van dekkingsgraad en koopkracht.

De beleggingsadviescommissie heeft in lijn met het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid belangrijke vooruitgang geboekt bij het aanpassen van de beleggingsmandaten. In samenspraak met de fiduciër wordt de beleggingsportefeuille systematisch doorgelicht en verbeteringen worden doorgevoerd.

Tijdens een themadag is door het bestuur, de raad van toezicht, het verantwoordingsorgaan en de leden van de beleggingscommissie uitgebreid aandacht besteed aan het beleggingsbeleid aan de hand van door onafhankelijke adviseurs gemaakt analyses.

Prognosetafel AG2022 en onderzoek ervaringssterfte

De uitkomsten van de prognosetafel AG2022 en het nieuwe onderzoek ervaringssterfte zijn aan het verantwoordingsorgaan gepresenteerd en toegelicht. De impact voor het pensioenfonds is gering.

Toeslagverlening

Door de oorlog in Oekraïne stegen de energie- en voedselprijzen sterk en liep de inflatie dit jaar hard op. Op de peildatum 31 oktober 2022 was er door de opgelopen (beleids-)dekkingsgraad voldoende ruimte om pensioenen voor pensioengerechtigden en gewezen deelnemers ('slapers') per 1 januari 2023 met 13,4% te verhogen. Dat het bestuur niet de gehele toeslagruimte heeft aangewend voor de verhoging van pensioenen acht het verantwoordingsorgaan prudent en evenwichtig.

(Her)benoemingen en continuïteit van bestuur, commissies en raad van toezicht

De heren Molenaar en Verveld zijn in de loop van het jaar afgetreden na de maximale zittingsduur van 12 jaar en mevrouw Van der Molen en de heer Van Berkel, die al enige tijd als toehoorder deelnamen, zijn formeel benoemd in het bestuur. De heren De Haes en Adriaans zijn voor respectievelijk een tweede en derde termijn herbenoemd. Per 31 december 2022 is mevrouw Brandwijk, na een korte periode actief te zijn geweest, teruggetreden als bestuurslid en lid van de beleggingsadviescommissie. Het verantwoordingsorgaan vraagt het bestuur aandacht te besteden aan een geschikte opvolger met voldoende kennis van beleggingen en vermogensbeheer op korte termijn.

Op 1 augustus 2022 is de heer Ganzeboom benoemd tot lid van de raad van toezicht met het aandachtsgebied risicomanagement en uitbesteding. Mevrouw Matelski heeft, wegens het aanvaarden van een andere toezichthouders functie elders, besloten per 1 maart 2023 haar functie als lid van de raad van toezicht te beëindigen. De heer Breen, voorzitter van de raad van toezicht, zal per september 2023 zijn functie neerleggen. Het verantwoordingsorgaan vindt continuïteit van de raad van toezicht essentieel en verwacht dat met tijdig nieuwe benoemingen de continuïteit voor de komende jaren is verzekerd. Voor werving van nieuwe leden van de raad van toezicht wordt gewerkt met een selectiecommissie bestaande uit enkele leden van de raad van toezicht en enkele leden van het verantwoordingsorgaan, waarna het verantwoordingsorgaan een bindende voordracht doet aan het bestuur.

Het verantwoordingsorgaan constateert een goede en plezierige samenwerking tussen de verschillende gremia binnen het pensioenfonds.

Nieuw pensioencontract

De Tweede Kamer heeft in december 2022 de Wet toekomst pensioenen (Wtp) goedgekeurd en de behandeling in de Eerste Kamer zal plaatsvinden in het voorjaar 2023. Wat Wtp en het nieuwe pensioencontract betekenen voor gesloten pensioenfondsen is nog niet duidelijk.

Juridische procedure

Het verantwoordingsorgaan heeft kennis genomen van het arrest van de Hoge Raad, die het arrest van het Gerechtshof in stand heeft gelaten. Het verantwoordingsorgaan is door het bestuur op de hoogte gehouden over de vervolgstappen in de schadestaatprocedure tegen de werkgever FrieslandCampina.

Aanbevelingen intern toezicht, actuaris en accountant

De rapportage en het oordeel van de raad van toezicht is aan het verantwoordingsorgaan toegelicht. Het rapport van de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan zijn vervolgens besproken met het bestuur en in de loop van het jaar is door het bestuur opvolging gegeven aan de aanbevelingen van beide organen. Ook de aanbevelingen van de certificerend actuaris en accountant zijn door het bestuur goed opgevolgd.

Aanbevelingen

Het verantwoordingsorgaan vraagt van het bestuur de komende jaren veel aandacht voor het behouden van voldoende diepgaande kennis en ervaring op het gebied van beleggen, op korte maar ook op langere termijn.

Daarnaast acht het verantwoordingsorgaan het noodzakelijk dat het bestuur veel aandacht besteedt aan continuïteit van het pensioenfonds en toekomstscenario's verder uitwerkt.

Heldere en evenwichtige communicatie naar deelnemers is gezien de ontwikkelingen in de pensioenwereld ook een aandachtspunt.

Algemeen oordeel

Op basis van de inhoud van de verstrekte documenten, de in de vergaderingen gegeven toelichting en de antwoorden op aanvullende vragen, is het verantwoordingsorgaan van oordeel dat het bestuur de aan haar toebedeelde taken adequaat heeft uitgevoerd en daarbij een evenwichtig beleid heeft gevoerd.

Bij de genomen relevante besluiten wordt, voor zover van toepassing, voldoende evenwichtig omgegaan met de belangen van alle verschillende betrokkenen. Het bestuur geeft adequate invulling aan de normen van goed

pensioenfondsbestuur zoals beschreven in de Code Pensioenfondsen. Het verantwoordingsorgaan geeft dan ook een positief oordeel over het beleid en uitvoering door het bestuur over het verslagjaar 2022.

Woerden, 19 april 2023

Het verantwoordingsorgaan

C.L.P. Verstijnen - voorzitter

C.F.E. Buddingh'

S. van Noppen

H.C.E.M. van Ruremonde

F.A.A. Termote

Bestuursreactie op het oordeel van het verantwoordingsorgaan

Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan voor het goed onderbouwde verslag. Het bestuur waardeert de inbreng van het verantwoordingsorgaan en stelt de constructieve houding op prijs. Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan voor zijn inspanningen in 2022 en de leden voor de plezierige en open samenwerking.

Bijlage A Personalia

Bestuur:	Opmerkingen:	Vertegenwoordiging:
De heer M.M.G.M. van den Hoven	Voorzitter	Pensioengerechtigden
De heer J.L.M. Adriaans	Secretaris	Werknemers
De heer M.F.O.W. van Berkel	Vanaf maart 2022	Pensioengerechtigden
De heer S.W. de Haes		Werknemers
Mevrouw E.H. Janssen		Werkgevers
Mevrouw M.J. van der Molen	Vanaf februari 2022	Werknemers
De heer R.J. Rothkrantz		Werknemers
<i>Afgetreden:</i>		
Mevrouw M.F. Brandwijk	Tot en met 31 december 2022	Werkgevers
Verantwoordingsorgaan:		
De heer C.L.P. Verstijnen	Voorzitter	Pensioengerechtigden
Mevrouw C.F.E. Buddingh'		Pensioengerechtigden
Mevrouw S. van Noppen	Vanaf 22 maart 2023	Werkgevers
De heer H.C.E.M. van Ruremonde	Secretaris	Werknemers
De heer F.A.A. Termote		Pensioengerechtigden
<i>Afgetreden:</i>		
De heer R.P. ter Borg	Tot en met 28 februari 2023	Werkgevers
Beleggingsadviescommissie:		
De heer J.Th.A.M. Jeurissen	Extern adviseur en voorzitter	
De heer A.M. van Nunen	Extern adviseur	
De heer F. Verveld		
De heer C. Spaans		
De heer R.J. Rothkrantz	Toehoorder	
De heer S.W. de Haes	Toehoorder	
<i>Afgetreden:</i>		
Mevrouw M.F. Brandwijk	Tot en met 31 december 2022	
Communicatiecommissie:		
De heer C. Spaans	Voorzitter	
De heer J.L.M. Adriaans		
De heer R.J. Rothkrantz		
De heer A.A. Smits		
De heer F.T.G.E. Savelkouls		
Risicomanagementcommissie:		
Mevrouw E.H. Janssen	Voorzitter	
De heer J.L.M. Adriaans		
De heer S.W. de Haes		
De heer F.A. Bakker	Onafhankelijk risicomanager namens het pensioenbureau	

Sleutelfunctiehouders:	Sleutelfunctie:	
De heer J.J.M. Tol	Actuarieel	
Mevrouw E.H. Janssen	Risicobeheer	
De heer S.A. Molenaar	Interne audit	
Raad van toezicht:		
De heer J.D. Breen	Voorzitter	
De heer R.H.H. Ganzeboom	Vanaf 1 augustus 2022	
<i>Afgetreden:</i>		
Mevrouw J. Matelski	Tot en met 28 februari 2023	
Overig:		
Directeur:	De heer C. Spaans	
Functionaris gegevensbescherming:	De heer A.A. Smits	
Compliance officer:	GBA Accountants & Adviseurs	
Administrateur:	Pensioenbureau (uitvoering pensioenregeling)	
Fiduciair manager:	Goldman Sachs Asset Management	
Custodian en beleggingsadministratie:	Northern Trust Company	
ALM-adviseur:	Ortec Finance	
Adviserend actuaris:	Ernst & Young Actuarissen	
Certificerend actuaris:	Triple A - Risk Finance Certification	
Accountant:	KPMG Accountants	

Bijlage B Code pensioenfonds

In de Code Pensioenfonds staan een aantal normen waarover het pensioenfonds standaard in het jaarverslag moet rapporteren. Dit betreffen de normen 5, 31, 33, 47, 58, 62, 64 en 65:

Norm 5

Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.

Het bestuur legt verantwoording af over de beleidsafwegingen, voorgenomen besluiten, uitkomsten van dit beleid en - voor zover van toepassing - de evenwichtige belangenafweging aan het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht. Door middel van het bestuursverslag wordt dit toegelicht aan de belanghebbenden. Het bestuur en het pensioenbureau onderhouden contact met de belangenvereniging VGC. In de actuariële paragraaf van het bestuursverslag wordt het verwacht pensioenresultaat én het pensioenresultaat in 'slecht-weer' scenario verantwoord aan de hand van de haalbaarheidstoets.

Norm 31

De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.

In het diversiteitsbeleid is vastgelegd dat het pensioenfonds streeft naar diversiteit in de samenstelling van fondsorganen voor zover er kandidaten beschikbaar zijn. Het bestuur vindt het belangrijk dat alle belanghebbenden van het pensioenfonds op een zo evenwichtig mogelijke wijze vertegenwoordigd zijn. Bestuur, verantwoordingsorgaan en raad van toezicht zijn complementair samengesteld, zodat competenties en invalshoeken worden ingebracht die elkaar aanvullen. Dit vanuit de gedachte dat het de horizon van het bestuur en het verantwoordingsorgaan verbreedt.

Norm 33

In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.

Het pensioenfonds vindt het belangrijk dat alle belanghebbenden van het pensioenfonds op een zo evenwichtig mogelijke wijze vertegenwoordigd zijn. Het bestuur heeft in 2022 het diversiteitsbeleid geactualiseerd. Het pensioenfonds streeft daarbij naar diversiteit in de samenstelling van alle fondsorganen voor zover er kandidaten beschikbaar zijn. Eind 2022 hebben 2 vrouwen en 5 mannen zitting in het bestuur en 1 vrouw en 4 mannen hebben zitting in het verantwoordingsorgaan. In beide organen is echter geen lid jonger dan veertig jaar. Er is sprake van een gesloten pensioenfonds met een vergrijsd deelnemersbestand, waardoor er voor beide organen nagenoeg geen geschikte leden jonger dan 40 jaar beschikbaar zijn.

Norm 47

Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.

Artikel 5 lid 2 van het reglement raad van toezicht: 'De raad van toezicht vervult zijn toezichttaak zodanig dat het bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van de stichting en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering van de Stichting. De raad van toezicht betreft bij zijn taak de naleving van de Code Pensioenfonds.'

Norm 58

Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.

De missie, visie, kernwaarden en strategie zijn geformuleerd en vastgelegd in het jaarverslag en de ABTN.

Norm 62

Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.

Het bestuur hanteert het volgende beleid voor verantwoord beleggen:

- Het uitsluitingsbeleid is gebaseerd op bestaande internationale juridische kaders, te weten Global Compact Principles van de Verenigde Naties. Deze principes zijn (a) schendingen van mensenrechten, fundamentele vrijheden van de mens (zoals dwangarbeid en vrijheid van vakbeweging) of vormen van kinderarbeid, (b) ernstige vormen van fraude of corruptie, (c) milieuvervuiling en/of (d) controversiële wapens.
- Het pensioenfonds maakt zoveel mogelijk gebruik van het stemrecht op de gehouden aandelen. Het stembeleid van het pensioenfonds is afgestemd op de door het bestuur aanvaarde corporate governance-principes en de uitvoering hiervan is gedelegeerd aan een specialist op het gebied van corporate governance.

De uitgangspunten voor verantwoord beleggen zijn vastgelegd in de ABTN. In het jaarverslag en de website wordt jaarlijks rekenschap afgelegd over verantwoord beleggen. Op de website is de actuele lijst met uitgesloten ondernemingen opgenomen.

Norm 64

Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.

Gedragscode: Jaarlijks rapporteert het bestuur in het Bestuursverslag de naleving van de gedragscode. Hierbij wordt aangegeven of alle verbonden personen, waaronder bestuurs- en commissieleden, en leden van de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan de gedragscode hebben getekend. Begin 2023 zijn door alle verbonden personen opnieuw verklaringen afgegeven over de naleving van de gedragscode in 2022. De compliance officer heeft in maart 2023 aan het bestuur zijn bevindingen gerapporteerd. In deze rapportage komt naar voren dat er geen overtredingen van de gedragscode zijn geconstateerd. De verbonden personen hebben melding gemaakt van hun relevante nevenfuncties, deze zijn beoordeeld en leiden niet tot bemerkingen.

Zelfevaluatie: Jaarlijks rapporteert het bestuur in het Bestuursverslag over de zelfevaluatie.

Norm 65

Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.

Er is een Klachten- en geschillenregeling, die in 2020 is geactualiseerd. Deze regeling is beschikbaar op de website van het pensioenfonds. Iedere actieve deelnemer, gewezen deelnemer of pensioengerechtigde kan schriftelijk een klacht indienen of een geschil voorleggen. Geschillen betreffen een dispuut tussen het pensioenfonds en de belanghebbenden over de toepassing van het pensioenreglement en/of de statuten. Een klacht gaat over een incorrecte uitvoering van de pensioenregeling, een incorrecte behandeling, dienstverlening of omgangsvormen van de medewerkers van het pensioenbureau. De klacht of het geschil wordt afgehandeld door de directeur en in tweede instantie door het bestuur. Indien de betrokkene en het pensioenfonds er niet samen uitkomen, kan de betrokkene de klacht of het geschil voorleggen aan een externe instantie, zoals de Ombudsman Pensioenen. Jaarlijks verantwoordt het bestuur in het jaarverslag de afhandeling van klachten. Sinds juli 2015 zijn er geen klachten of geschillen ontvangen.

Bijlage C Overzicht mutaties in deelnemers over het jaar 2022

	31 december 2021	Toekenning pensioen	Afkoop / waardeoverdracht	Overlijden	Uitdiensttreding	Overig	31 december 2022
Actieven en arbeidsongeschikten	89	-19	0	-3	0	0	67
Gewezen deelnemers (in dienst)	877	-36	0	0	-26	1	816
Gewezen deelnemers (uit dienst)	3.224	-207	-12	-48	26	12	2.995
Ingegaan ouderdomspensioen	4.739	262	-60	-217	0	-1	4.723
Ingegaan partnerpensioen	2.114	169	-35	-162	0	0	2.086
Ingegaan wezenpensioen	36	6	0	0	0	-20	22
Totaal:	11.079	175	-107	-430	0	-8	10.709

PENSIOENFONDS
CAMPINA